

Pedagogiikan näyttäytyminen varhaiskasvatuksen vuoropäiväkodeissa.

Mitä vuorohoidossa tapahtuu ilta-aikana?

Helsingin yliopisto
Kasvatustieteiden maisteriohjelma
Varhaiskasvatuksen opintosuunta
Pro gradu -tutkielma
Kasvatustiede
Toukokuu 2020
Jenny Hietanen

Ohjaaja: Jyrki Reunamo

Tiedekunta - Fakultet - Faculty Kasvatustieteellinen tiedekunta, Kasvatustieteiden maisteriohjelma		
Tekijä - Författare - Author Jenny Hietanen		
Työn nimi - Arbetets titel Pedagogiikan näyttäytyminen varhaiskasvatuksen vuoropäiväkodeissa. Mitä vuorohoidossa tapahtuu ilta-aikana?		
Title The appearance of pedagogy in early childhood education round-the-clock kindergartens. What happens in the nonstandard childcare during the evenings?		
Oppiaine - Läroämne - Subject Kasvatustiede (Varhaiskasvatus)		
Työn laji/ Ohjaaja - Arbetets art/Handledare - Level/Instructor Pro gradu -tutkielma / Jyrki Reunamo	Aika - Datum - Month and year 05/2020	Sivumäärä - Sidoantal - Number of pages 90 s. + 4 liitettä
<p>Tiivistelmä - Referat - Abstract</p> <p>Varhaiskasvatuslaki 540/2018 velvoittaa varhaiskasvatuksen olevan suunnitelmallista ja tavoitteellista, pedagogisesti painottuvaa toimintaa. Uudistunut laki määrittää ensimmäistä kertaa vuorohoidon järjestämisen periaatteista. Aikaisemmat tutkimukset osoittavat, että vuorohoitoa on tarpeellista tutkia sekä Suomessa että kansainvälisestikin. Tutkimuksen aineistonkeruu on ensimmäinen Kehittävä palaute -menetelmän avulla toteutettu ilta-ajan havainnointitutkimus.</p> <p>Tavoitteet. Suomessa vuorohoidossa lapsia on kaikista varhaiskasvatukseen osallistuvista lapsista 7 %. Tämän tutkimuksen tarkoituksena on ensin selvittää, mitä ympärivuorokautisissa päiväkodeissa tapahtuu päivän aikana. Tutkimuksen toinen tavoite on selvittää miten paljon ja millaista tavoitteellista toimintaa ilta-aikoina on ympärivuorokautisissa päiväkodeissa. Tutkimuksen kolmantena tavoitteena on tarkoitus selvittää, miten lasten sitoutuneisuutta on mahdollista lisätä ilta-aikoina.</p> <p>Menetelmät. Tutkielma on toteutettu osana Kehittävä Palaute -menetelmää. Aineisto on kerätty Kouvolassa, viidestä ympärivuorokauden auki olevasta päiväkodista syksyn 2019 aikana. Aineistonkeruumenetelmänä toimi havainnointi. Aineistonkeruuseen osallistui viisi koulutettua havainnoijaa. Havainnointiaineistoa kertyi 1146. Aineisto analysoitiin tilastollisin menetelmin SPSS 25 for MacOS-ohjelmistolla.</p> <p>Tulokset ja johtopäätökset. Tutkimustulosten perusteella voidaan todeta, että vapaata leikkiä on päivän aikana suuri osa ajasta. Ilta-aikoina lapset leikkivät pääsääntöisesti esineleikkiä ja se on sitoutunutta. Tavoitteellisen toiminnan osuus oli ympärivuorokautisissa päiväkodeissa pieni (5,8%) ilta-aikana ja aikuinen toimi suurelta osin neutraalisti. Tehtäviin sitoutuminen ilta-aikana on intensiivistä, mutta tehtäviä esiintyy vain vähän. Lapset sitoutuvat toimintaan intensiivisemmin aikuisen osallistuessa. Oppimisen kannalta päiväkodin toiminnoista kaikkein arvokkaimmaksi nousee tuettu leikki. Ilta-ajan toiminta poikkeaa aamupäivän aikana tapahtuvasta toiminnasta.</p>		
Avainsanat – Nyckelord varhaiskasvatus, vuorohoito, pedagogiikka, sitoutuneisuus		
Keywords early childhood education, round-the-clock kindergartens, pedagogy, commitment		
Säilytyspaikka - Förvaringsställe - Where deposited Helsingin yliopiston kirjasto – Helda / E-thesis (opinnäytteet)		
Muita tietoja - Övriga uppgifter - Additional information		

Tiedekunta - Fakultet – Faculty Educational Sciences		
Tekijä - Författare – Author Jenny Hietanen		
Työn nimi - Arbetets titel Pedagogiikan näyttäytyminen varhaiskasvatuksen vuoropäiväkodeissa. Mitä vuorohoidossa tapahtuu ilta-aikana?		
Title The appearance of pedagogy in early childhood education round-the-clock kindergartens. What happens in the nonstandard childcare during the evenings?		
Oppiaine - Läroämne – Subject Early childhood education		
Työn laji/ Ohjaaja - Arbetets art/Handledare - Level/Instructor Master's Thesis / Jyrki Reunamo	Aika - Datum - Month and year 05/2020	Sivumäärä - Sidoantal - Number of pages 90 pp. + 4 appendices
<p>Tiivistelmä - Referat – Abstract</p> <p>The Act on Early Childhood Education and care, 540/2018, obliges that early childhood education is systematic, target-oriented and pedagogically focused. The updated law determines for the first time of the principles regarding the organizing of the round-the-clock kindergartens. Previous studies show that it is necessary to study nonstandard childcare both nationally and internationally. During this study, data is collected for the first time, by using the Progressive Feedback-tool in an observation study carried out in the evening hours.</p> <p>Objectives. In Finland, 7% of all children participating in early childhood education are placed in round-the-clock kindergartens. The aim of this study is to find out what happens in the round-the-clock kindergartens during the day. The second aim of the study is to find out how much and what kind of activities are carried out in the round-the clock kindergartens at evenings. The third aim is to find out how it would be possible to increase children's commitment to activities in the round-the-clock kindergartens at evenings.</p> <p>Methods. The dissertation was conducted as a part of the Progressive Feedback-method. The data were collected in five round-the clock kindergartens in Kouvola, during the autumn of year 2019. The data collection method was observation. Five trained observers participated in the data collection. 1146 observational data were collected. The data were analyzed with statistical methods by using the SPSS 25 for MacOS software.</p> <p>Outcomes and conclusions. The study indicated that in the evenings, the children mainly play with different items and they are committed to these activities. The proportion of target-oriented activities in the round-the-clock kindergartens was small (5,8%) in the evening and the adults functioned mainly neutrally. Commitment to various tasks in the evening was intensive, but there were only few tasks occurring in the evenings. Children engage in activities more intensively when also adults participate in them. In learning's perspective the most valuable activity in the kindergarten appears to be playing that is supported by an adult. Evening activities differ from the activities carried out in the mornings.</p>		
Avainsanat - Nyckelord varhaiskasvatus, vuorohoito, pedagogiikka, sitoutuneisuus		
Keywords early childhood education, round-the-clock kindergartens, pedagogy, commitment		
Säilytyspaikka - Förvaringsställe - Where deposited Helsinki University Library – Helda / E-thesis (theses)		
Muita tietoja - Övriga uppgifter - Additional information		

Sisällysluettelo

1	JOHDANTO.....	1
2	PEDAGOGINEN TOIMINTA.....	4
2.1	Varhaiskasvatuksen pedagoginen sisältö.....	4
2.2	Toimintaympäristö	7
2.3	Päiväkoti eri käyttäjäryhmien näkökulmasta	10
2.4	Arki varhaiskasvatuksessa	12
2.5	Pienryhmätoiminta.....	15
3	VUOROPÄIVÄKOTI NYKYPÄIVÄN KONTEKSTISSA	17
3.1	Varhaiskasvatus Suomessa	17
3.2	Varhaiskasvatus muuttuneessa kontekstissa	18
3.3	Vuorohoito Suomessa	20
3.4	Aikaisemmat tutkimukset Suomessa	23
3.5	Vuorohoito tutkimukset kansainvälisesti	26
4	TUTKIMUSTA OHJAAVAT PERIAATTEET	30
4.1	Kehittävä Palaute -menetelmä	30
4.2	Sitoutuneisuus käsitteenä.....	31
5	TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	34
6	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN.....	35
6.1	Menetelmät.....	35
6.2	Aineistonkeruumenetelmät	36
6.2.1	Systemaattinen satunnaisotanta.....	38
6.2.2	Systemaattinen aineistonkeruu.....	39
6.2.3	Havainnointimittari	41
6.3	Aineistonanalysointi.....	48
7	TUTKIMUSTULOKSET	51
7.1	Varhaiskasvatuksen toiminta klo 8.00 – 20.00 välisenä aikana ympäri vuorokautisissa päiväkodeissa	51
7.2	Ilta-ajan tavoitteellinen toiminta ympäri vuorokautisissa päiväkodeissa.....	59
7.3	Lasten sitoutuneisuuden lisääminen ilta-aikana	60
8	POHDINTA	65

8.1	Arjen rakentuminen ympärivuorokautisessa päiväkodissa	65
8.2	Iltta-ajan tavoitteellinen toiminta	68
8.3	Lasten sitoutuneisuus iltta-aikana.....	69
8.4	Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	71
8.4.1	Reliabiliteetti	73
8.4.2	Validiteetti	74
9	JOHTOPÄÄTÖKSET	75
9.1	Ympärivuorokautisten päiväkotien toiminta päivän aikana	75
9.2	Tavoitteellinen toiminta.....	77
9.3	Toimintaan sitoutuneisuuden lisääminen tavoitteellisen varhaiskasvatuksen näkökulmasta	79
9.4	Tutkimuksen merkitys ja jatkotutkimusaiheet	81
	LÄHTEET	84
	LIITTEET	91

Taulukot

Taulukko 1. Lapset, joille järjestetään hoitoa iltaisin, öisin tai viikonloppuisin (=vuorohoito) 2007, 2010, 2013 ja 2016 (Varhaiskasvatus 2016 – kunta- kyselyn osaraportti)	21
Taulukko 2. Lapsen toiminnan yleinen kehys	51
Taulukko 3. Lapsen oma toiminta	53
Taulukko 4. Lapsen pääasiallinen huomion kohde	54
Taulukko 5. Lapsen fyysinen aktiivisuus	55
Taulukko 6. Lapsen sitoutuneisuus	56
Taulukko 7. Emootio	57
Taulukko 8. Sosiaalinen orientaatio	58
Taulukko 9. Lähimmän aikuisen toiminta	58
Taulukko 10. Yleisen tilanteen yhteys sitoutuneisuuteen	59
Taulukko 11. Lähimmän aikuisen toiminnan yhteys sitoutuneisuuteen	60
Taulukko 12. Yleisen tilanteen yhteys lapsen sitoutuneisuuteen	61
Taulukko 13. Lapsen oman toiminnan yhteys sitoutuneisuuteen	62
Taulukko 14. Lapsen huomion kohteen yhteys sitoutuneisuuteen	62
Taulukko 15. Lapsen fyysisen aktiivisuuden yhteys sitoutuneisuuteen	63
Taulukko 16. Emootion yhteys lapsen sitoutuneisuuteen	64
Taulukko 17. Lähimmän aikuisen toiminnan yhteys sitoutuneisuuteen	64
Taulukko 18. Päiväntulku ympärivuorokautisissa päiväkodeissa	66

Kuviot

Kuvio 1. Vuorohoidon konteksti tässä tutkimuksessa	9
Kuvio 2. A. Yleinen tilanne	42
Kuvio 3. B. Lapsen oma toiminta	43
Kuvio 4. C. Lapsen pääasiallinen huomion kohde ja kontakti	44
Kuvio 5. D. Lähin sosiaalinen lapsikontakti	44
Kuvio 6. E. Lapsen fyysinen aktiivisuus	45
Kuvio 7. F. Lapsen sitoutuneisuus	45
Kuvio 8. G. Emootio	46
Kuvio 9. H. Sosiaalinen orientaatio	47
Kuvio 10. I. Lähimmän aikuisen toiminta	47

1 JOHDANTO

Yhä useammat vanhemmat työskentelevät epäsäännöllisinä työaikoina ja näin ollen lapset viettävät varhaiskasvatuksessa iltoja, öitä ja viikonloppuja. Varhaiskasvatusta on mukautettu muuttuvien työolosuhteiden takia joustavammaksi, jotta vanhempien on mahdollista yhdistää perheen ja työn tuomat vaatimukset. Varhaiskasvatusturvalaki (540/2018) § 13 määrittää vuorohoidon järjestämisestä varhaiskasvatuksessa seuraavaa: *”Vuorohoitoa järjestetään iltaisin, öisin, viikonloppuisin ja arki- ja juhlapäivinä päiväkodeissa tai perhepäivähoidossa. Vuorohoitoa järjestetään lapselle, joka tarvitsee sitä vanhemman tai muun huoltajan työssäkäynnin tai opiskelun vuoksi, lapsen tarpeen mukaisessa laajuudessa.”*

Valtakunnalliset linjaukset vuorohoidon toteutuksesta kuitenkin puuttuvat ja säädöksissä annetaan päätäntävalta vuorohoidon toteuttamisesta yksittäisille kunnille. Vuorohoidosta käytetään erilaisia termejä kuten ympärivuorokautinen hoito, vaativa vuorohoito, laajennettu vuorohoito sekä vuorohoito. Tässä pro gradu -tutkielmassa käytetään käsitettä ympärivuorokautinen päiväkotikuvaamaan 24/7 auki olevia päiväkoteja. Vuorohoito käsite pitää tässä tutkielmassa sisällään kaikki yllä mainitut vaihtoehdot.

Varhaiskasvatustyö on muuttunut, kun käyttöön on otettu vuorohoito, avoin varhaiskasvatus ja pienryhmätoiminta (Lipponen, Karila, Estola, Hännikäinen, Munter, Puroila, Raittila & Rutanen, 2013, 176). Vuorohoidon pedagogiikan kehittämiseksi ja vuorohoidon järjestämistapojen vakiinnuttamiseksi tarvitaan yhteistä pohdintaa sekä uskallusta lähteä tutkimaan vuorohoitoa (Siippainen, 2018, 172). Useissa yhteyksissä varhaiskasvatuksen hyödyllisyys tunnustetaan ja tunnustetaan, mutta hyötykeskustelu ei ulotu vuorohoitoon. Vuorohoidon ja epäsäännöllisten hoitoaikojen ajatellaan olevan hyvinvointia vaarantava tekijänä. Vuorohoidon tutkiminen on ajankohtaista, koska tutkimusta vuorohoidon osalta on sekä Suomessa että kansainvälisesti vähän.

Kasvatusalalla keskustelussa korostuu etenkin laadukkaan varhaiskasvatuksen järjestäminen. Siippainen (2018, 43) käsittelee väitöskirjassaan *"Sukupuolisuhteet, hallinta ja subjektifikaatio"* lasten ja aikuisten välisiä suhteita vuoropäiväkodissa. Tuloksissa nousi esille pyrkimys lasten ja aikuisten väliseen kumppanuuteen. Moilanen (2019) selvittää väitöskirjassaan *"Managing the 'Triple Demand' Lone Mothers' Non-Standard Work Hours and Work-Family Reconciliation"*, kuinka epätyypillisinä aikoina työskentelevät yksinhuoltajaäidit Suomessa, Alankomaissa ja Iso-Britanniassa kokevat työn ja perheen yhteen sovittamisen. Lisäksi tutkimuksessa verrattiin yksinhuoltajaäitejä niihin äiteihin, jotka elävät kahden huoltajan perheissä.

Moilasen (2019) väitöstutkimus on osa laajempaa Suomen Akatemian rahoittamaa kansainvälistä Perheet 24/7 -tutkimushanketta (Jyväskylän ammattikorkeakoulu, 2014), jossa tarkastellaan vanhempien epätyypillisten työaikojen yhteyttä lasten hyvinvointiin ja perheiden arkeen kolmessa yllä mainitussa Euroopan maassa. Perheet 24/7-hankkeen eri tutkimustuloksien mukaan, virallisten lastenhoitopalveluiden käyttö vaikeutuu vanhempien epäsäännöllisen työn takia ja lasten näkökulmasta vuorohoidon järjestäminen tuo haasteita sekä etuja. Vuorohoitoa on lähestytty muun muassa vanhemmuuden, varhaiskasvatuksen pedagogiikan ja lasten hyvinvoinnin näkökulmista Suomessa, Hollannissa ja Englannissa (esimerkiksi Moilanen, May, Räikkönen, Sevón & Laakso 2016; Peltoperä, Turja, Vehkakoski, Poikonen ja Laakso 2018; Rönka, Malinen, Metsäpelto, Laakso, Sevón & Verhoef-van Dorp 2017; Salonen, Laakso & Sevón 2016).

Vuorohoitoa ovat tutkineet myös Statman ja Mooney (2003). He tutkivat Englannissa, mitkä tekijät vaikuttivat epätyypillisinä aikoina työskentelevien vanhempien lastenhoitopalveluiden tarjoamiseen. Tutkimuksessa selvitettiin, mikä estää ja mikä edistää lastenhoitopalveluiden kehittämistä vanhempien toiveiden mukaisesti. Vallitsevana ajatuksena näyttää olevan, että virka-ajan ulkopuolella lapsille paras hoitopaikka olisi vanhempien tai läheisten hoidossa. Tutkimuksen mukaan tähän kuitenkin vaikutti, milloin hoidon tarve oli.

Halfon ja Friendly (2015, 34) ovat tutkineet Kanadassa epätyypillistä työaikaa ja lasten vuorohoitoa. He osoittivat tutkimuksessaan, että ilta-, yö- ja ympärivuorokautiselle hoidolle on enemmän kysyntää kuin tarjontaa. Toisaalta, he nostavat esille, että luotettavien tietojen ja tutkimuksen puute epätyypillisen päivähoidon tarjoamisesta ja käytöstä sekä lapsiperheistä, joissa yksi tai molemmat vanhemmat työskentelevät virka-ajan ulkopuolella jättää monia kysymyksiä Kanadassa. Myös Kanadassa keskusteluun on noussut, onko lapsen edun mukaista olla hoidossa epätavallisena hoitoaikana. Epätyypillisenä aikana toimivaa päivähoidoa pidetään lähinnä hoitopalveluna, eikä se sovi nykykäsitykseen varhaiskasvatuksesta.

Tämän tutkimuksen toteutuksen valintaan vaikuttaa tutkimuksen tekijän oma tausta ympärivuorokautisen päiväkodin johtajana ja sen erityislaatuisuuden tiedostaminen. Tutkimustiedon vähäisyys toimi tukena aiheen valinnassa. Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, *millaista toimintaa ympärivuorokautisissa päiväkodeissa on ja mitä tavoitteellista toimintaa ilta-aikoina on*. Tuloksien perusteella päivän aikana leikitään eniten vapaata sisäleikkiä. Ohjatun toiminnan ja tuetun leikin määrä ilta-aikoina on vähäistä. Tutkimuksessa tarkoituksena on myös selvittää, *miten lisätään lasten sitoutumista toimintaan ilta-aikoina*. Päiväkodin toiminnoista kaikkein tärkeimmäksi oppimisen kannalta nousee tuettu leikki. Sitoutuminen on harvoin yksinkertaista aikuisen osallistuessa toimintaan.

2 PEDAGOGINEN TOIMINTA

2.1 Varhaiskasvatuksen pedagoginen sisältö

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2018, 22) varhaiskasvatus määritellään pedagogisesti painottuvaksi kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuudeksi, jossa pedagogiikka perustuu määritellyn arvoperustaan, käsitykseen lapsesta, lapsuudesta ja oppimisesta. Varhaiskasvatuksen opettajat mahdollistavat eri ammattiryhmien erityisosaamisen huomioimisen arjessa, jolloin he edesauttavat lapsiryhmän pedagogisesti laadukkaan toiminnan järjestymisen. Pedagoginen vastuu kuuluu kaikille kasvattajille varhaiskasvatuksessa ja se jakautuu tiimissä eri kasvattajien välille. (Salminen, 2017, 170.) Kasvattajilla tarkoitetaan tässä tutkimuksessa varhaiskasvatuksen henkilökuntaa.

Pedagogiikalla tarkoitetaan kasvattajan tarkoituksenmukaista, tavoitteellista toimintaa, jossa näkyy aikuisen tieto lasten kehitys- ja ikätasosta, mutta myös käytännön tietoa siitä, millainen toiminta ja millaiset käytännöt sopivat lapsiryhmälle. Pedagogiikka pitää sisällään oppimisympäristöjen muokkaamisen, joilla mahdollistetaan monipuolinen oppiminen sekä kasvun ja kehityksen tukeminen. Myös erilaiset opettamisen tekniikat ja strategiat näyttäytyvät pedagogisessa osaamisessa. Varhaiskasvatuksessa kasvattajan ja lapsen välisessä vuorovaikutuksessa tulisi olla aina nähtävissä pedagogiikka. (Salminen, 2017, 168.)

Lastenhoitajat työskentelevät paljon yksin ilta- ja viikonloppuvuoroissa, joka edellyttää työntekijältä pedagogista osaamista sekä tietoa lapsen kasvusta ja kehityksestä sekä yksilöllisistä tarpeista (Peltoperä & Hintikka, 2016, 158). Varhaiskasvatuksen opettajien tulisi vastata pedagogisesti laadukkaan toiminnan järjestymisestä myös vuorohoitoaikana, jolloin tarvitaan jokaisen kasvattajan vastuuta laadukkaan pedagogiikan toteutuksesta. Viime kädessä varhaiskasvatuksen laadusta vastaa päiväkodin johtaja (Kalliala, 2012, 153). Varhaiskasvatuksessa käytetään Educare-mallia, jossa hoito, kasvatus ja opetus muodostuvat kokonaisuudeksi (Varhaiskasvatus vuoteen 2020, 2007/32).

Tutkimustuloksissaan Siippainen (2018, 165) nostaa esille havainnon ääriajoissa tapahtuvasta tavoitteellisesta pyrkimyksestä kohti kodinomaisuutta ja rentoutta. Kuitenkin Siippaisen mukaan päivärytmit olivat joustamattomia, vaikka lasten hoitoajat olivat yksilöllisiä. Siippainen (2018, 172) näkee vuorohoidon tarjoavan paljon mahdollisuuksia, mutta tutkimuksessaan hän huomaa vuorohoidon pedagogiikassa olevan vielä parannettavaa. Vuorohoidon piirissä on joukko lapsia, joilla on jatkuva vuorohoidon tarve aamuun, iltaan tai viikonloppuihin, näin tietyt lapset voivat jäädä hoitoaikojensa vuoksi toistuvasti paitsi pedagogisesti suunnitellusta, ohjatusta toiminnasta.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2018, 14) mukaan, varhaiskasvatuksen tarkoituksena on edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista yhteistyössä huoltajien kanssa. Varhaiskasvatuksen pedagogiikalla pyritään edistämään lasten tietoja ja taitoja (Lipponen, ym., 2013, 178). Pedagogisen toiminnan ytimenä on lapsen kehityksen, oppimisen ja toiminnan tarkastelu ja pyrkimys sen edistämiseen (Alasuutari & Karila, 2009, 85). Oppimista tapahtuu opetustuokioiden lisäksi leikissä, perushoitotilanteissa, siirtymätilanteissa ja ulkoilussa (Peltoperä & Hintikka, 2016, 162). Päiväkodin pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa on huomioitava lasten vertaissuhteita, jotka voivat heijastua lasten toimintaan (Lehtinen, 2009, 155). Opetuksen tarkoituksena on edistää lasten oppimista ja auttaa lapsia luomaan merkityksiä itsestä, toisista ja ympäristöstä (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, 2018, 23).

Varhaiskasvatuksessa lapsen ohjauksen merkitys korostuu ympäristön suunnittelussa, uusien asioiden oppimisessa ja toiminnan järjestämisessä, huomioiden lasten osallisuus ja aloitteellisuus (Varhaiskasvatus vuoteen 2020, 2007/32). Päiväkodin toimintaa suunnitellaan ja arvioidaan pitkällä ja lyhyellä aikavälillä (Turja, 2017, 48). Toimintaa ohjaavat ryhmäkohtaiset pedagogiset asiakirjat. Arjessa on läsnä useita lapsia ja aikuisia, joilla on yksilölliset kiinnostuksen kohteet ja ne tulisi sovittaa osaksi koko ryhmän yhteistä toimintaa. Toiminnan suunnittelussa huomioidaan lasten yksilölliset suunnitelmat ja lähtökohdat, jotka ohjaavat lapsiryhmän toimintaa. (Heikka, Hujala, Turja & Fonsen, 2017, 59.) Vuorohoidossa toiminnan suunnittelulle ja toteuttamiselle haasteen asettaa työntekijöiden ja lasten eriytmyisyys. Toiminnan suunnittelussa on otettava huomioon, että jokainen

lapsi saa laadukasta ja monipuolista varhaiskasvatusta hoitoajasta riippumatta. Pedagogisen toiminnan suunnittelulle asettaa haasteen henkilöstön vaihtelevien työaikojen lisäksi, henkilökunnan ja lasten määrän vaihtelut ja siirtely ryhmästä toiseen. (Peltoperä & Hintikka, 2016, 151-153.)

Jokaisella varhaiskasvatuksessa olevalle lapselle laaditaan henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma (VASU) yhteistyössä huoltajan kanssa (Alasuutari, 2010, 15). Lasten henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma merkitsee lapsiryhmän toiminnan suunnittelua lasten yksilöllisten suunnitelmien pohjalta ja niiden mukaisesti. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa on olennaisesti kyse vanhempien ja työntekijöiden yhteistyön kehittämisestä, pedagogiikan kehittämisen lisäksi. (Alasuutari, 2010, 20-21.) Varhaiskasvatuskeskustelut eli yhteiset keskustelut huoltajien kanssa tekevät näkyväksi päiväkodin tapoja. (Alasuutari, 2010, 151.)

Lasten varhaiskasvatussuunnitelmien pitäisi näkyä arjessa päivittäin joka hetkellä. Tämä käytännössä tarkoittaa sitä, että jokaisen ryhmän aikuisen tulisi sisäistää jokaisen lapsen varhaiskasvatussuunnitelman niin, että pystyisi suuntaamaan toimintaansa sen perusteella. (Kalliala, 2012, 111.) Alasuutari (2010, 180-181) havaitsi tutkimuksessaan, että varhaiskasvatuskeskusteluissa täytetyt varhaiskasvatuslomakkeet jäivät usein hyödyntämättä arjessa ja niihin palataan vain silloin, kun uusi varhaiskasvatuskeskustelu on ajankohtainen. Varhaiskasvatuslomakkeiden sisältö oli myös usein ”yksinkertaista” kuten omatoimista pukemista, syömistä ja kuivaksi oppimista pienten ryhmässä. Dokumentoituja varhaiskasvatussuunnitelmia käytetään vain harvoin lapsiryhmän toiminnan suunnitteluun ja lasten varhaiskasvatussuunnitelmat kiinnittyvät heikosti päiväkodin arkeen (Alasuutari, 2010, 186, 188).

Varhaiskasvatuslain (420/2018) 23 § määrittää, että vähintään kerran vuodessa on tarkasteltava lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista ja lapsen tuen tarvetta, riittävyttä sekä tarkoituksenmukaisuutta. Lapsen taidot kehittyvät runsaasti vuoden aikana ja varhaiskasvatussuunnitelman tulisi näkyä arjen suunnittelussa koko ajan, joten varhaiskasvatussuunnitelman tarkastelu kerran vuodessa on liian vähäistä. Kyseenalaista on varhaiskasvatussuunnitelmien

käyttäminen toiminnan suunnittelun tukena, jos dokumentteja tarkastellaan vain harvoin.

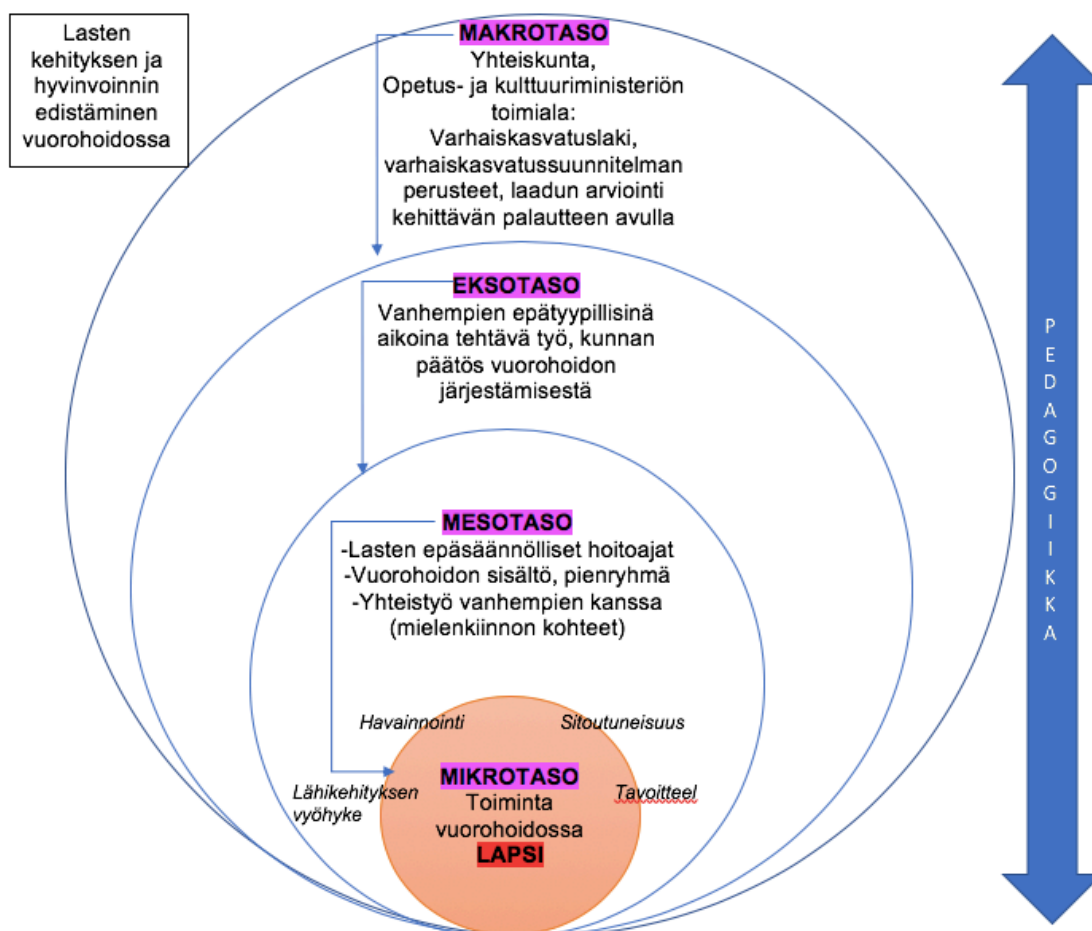
Siippaisen (2018) tutkimuksessa nousi esille kasvattajien tietoinen ohjatun toiminnan korvaaminen kodinomaisella tekemisellä ja hoivalla. Pedagogisesti monipuolista ja suunnitelmallista toimintaa ei saisi sulkea pois kodinomaisella tekemisellä ja hoivalla. Vuorohoidossa olevilla lapsilla voi olla pitkiä hoitopäiviä ja hoitoajat voivat olla erittäin epäsäännöllisiä. Kodinomaisuus -käsitteen käyttö kuvaamaan varhaiskasvatuksen toimintaa on haasteellinen. Varhaiskasvatuksen tulisi olla tavoitteellista, pedagogista toimintaa. Ennemmin tulisi kiinnittää huomiota siihen, kuinka laadukasta, tavoitteellista varhaiskasvatusta järjestetään niin, että se palvelee lasten kokonaisvaltaista kehitystä. Erityisesti huomio tulisi kiinnittää aikuisen läsnäoloon, sylin tarjoamiseen ja kiireettömään ilmapiiriin. Vuorohoidon tavoitteena on luoda lapsille turvallinen, rauhallinen ja kiireetön ilmapiiri (Peltonen & Hintikka, 2016, 157.)

2.2 Toimintaympäristö

Bronfenbrennerin (1992, 149-150) ekologinen lähestymistapa nostaa esille oppimisen ja kehityksen eritasoisten kontekstien merkityksen. Tasoja ovat makro-, ekso-, meso- ja mikrotasot. Makrotaso koostuu ekso-, meso- ja eksosysteemeistä, jossa vaikuttaa yhteiskunnan kulttuuriset, instituaaliset ja historialliset tekijät. Varhaiskasvatuksen lainsäädäntö ja kulttuurisesti suuntautuvat lähestymistavat ovat laajempia yhteiskunnallisia tekijöitä, jotka muodostavat makrotason.

Eksotasolla lapsen elämään vaikutetaan välillisesti esimerkiksi vanhempien työn ja varhaiskasvatuksen hallinnon kautta. Mesotaso pitää sisällään yhteydet ja prosessit, jotka tapahtuvat kahden tai useamman henkilön kanssa. Mesotasolla korostuu vuorovaikutus kasvattajien ja vertaisten kanssa. Se muodostaa lapselle kahden merkityksellisen mikrojärjestelmän eli esimerkiksi kodin ja päiväkodin yhteistyön. Toisin sanoen, mesotaso on mikrosysteemijärjestelmä. Mikrotaso pitää sisällään muita henkilöitä, vuorovaikutus vanhempien ja sisarusten kanssa korostuu. (Bronfenbrenner, 1992, 148-150.)

Tässä tutkielmassa **makrotasolla** varhaiskasvatustilanne ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteet määrittävät varhaiskasvatuksen järjestämisestä. Varhaiskasvatuksessa toteutetaan laadun arviointia, joka tässä tutkimuksessa toteutetaan Kehittävä palaute -menetelmän avulla. Yhteiskunta määrittää normit ja arvot, joiden perusteella varhaiskasvatusta järjestetään. **Eksotasolle** siirryttäessä vanhempien työajat määrittävät, millaista varhaiskasvatusta he tarvitsevat lapselleen. Epätyypillisenä aikana tehtävä työ on peruste vuorohoidon tarpeelle, jonka järjestämisen käytänteistä vastaa kunta. **Mesotasolla** lasten epäsäännölliset hoitoajat määrittävät osaltaan vuorohoidon sisältöä ja pienryhmien järjestämistä. Henkilökunnalla on vaihtuvat työajat ja yhteistyön merkitys huoltajien kanssa korostuu. **Mikrotaso** koostuu vuorohoidon toiminnasta, jossa keskiössä on lapsi ja lapsen yksilölliset tarpeet. Vuorohoidossa aikuisen merkitys vuorovaikutussuhteiden luomisessa ja kehityksen takaamisessa korostuu. Lapset kehittyvät vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa, joten suunnitelmallisen, tavoitteellisen varhaiskasvatuksen mahdollistaminen lisää lasten sitoutumista toimintaan. Sitoutumisen astetta on mahdollista tarkastella havainnoinnin avulla. Tämä kokonaisuus muodostuu laadukkaasta, varhaiskasvatuksen pedagogiikasta, jota ohjaavat varhaiskasvatustilanne sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja jota toteutetaan yhteistyössä huoltajien kanssa, takaamalla lasten kehityksen ja hyvinvoinnin edistämisen myös vuorohoidossa.

Kuvio 1. Vuorohoidon konteksti tässä tutkimuksessa

Varhaiskasvatuksen toimintaympäristö rakentuu arjen käytännöissä. Ympäristö rakentuu sisäisten, päivittäisten prosessien tuloksena, johon vaikuttavat yhteiskunnalliset ja kulttuuriset tekijät. Molemmat tasot ovat mukana kaikissa yksittäisten pedagogisten toimintaympäristöjen rakentamisessa. Varhaiskasvatuksen toimintaympäristö on tietoisesti ja tiedostamatta rakennettu ja rakentunut tietynlaiseksi. (Raittila, 2013, 71-72). Kulttuurihistoriallisesti tarkasteltuna lapsen kehitykseen ja arkielämään vaikuttaa kolme toisiinsa yhteydessä olevaa tasoa, formaali yhteiskunnallinen taso (kulttuuriset perinteet ja toimintatavat), institutionaalinen taso, johon kuuluu lapsen arjen eri instituutiot (koti, päiväkot), spesifi taso, joka kuvaa yksilön ja eri toimintakontekstien välistä, jaettua toimintaa (yksittäisen päiväkodin ja tietyn lapsen välinen suhde). (Koivula & Hännikäinen, 2017, 101.) Tässä tutkielmassa yhteiskunnallisella tasolla vaikuttavat lait ja asetukset, institutionaalisesti toimii ympärivuorokautinen päiväkot ja spesifinä tasona ympärivuorokautisen päiväkodin suhde tiettyyn lapseen.

Uudet toimintaympäristöt vaikuttavat väistämättä lapsen kehitykseen. Mentäessä uuteen ympäristöön ja sen jälkeenkin lapsi kohtaa uusia vaatimuksia, mutta samalla hän myös itse asettaa vaatimuksia sosiaaliselle ympäristölleen. Lapsi siis itse muuttaa aktiivisesti ympäristön toimintaa. (Koivula & Hännikäinen, 2017, 101.) Ympäristön toimintaa tulisi muuttaa lasten yksilöllisten ikä- ja kehitystarpeiden mukaisesti. Varhaispedagogiikan tärkeä osa on leikki- ja oppimisympäristön rakentaminen, ylläpitäminen ja uudistaminen (Kalliala, 2012, 102). Varhaiskasvatuksen toimintaympäristö pitää sisällään fyysisen, toiminnallisen, psyykkisen, sosiaalisen, pedagogisen ja kulttuurisen toimintaympäristön (Koivunen, 2009, 179). Päiväkoti on voitu suunnitella huomioiden vuorohoidon erityisyys tai tilana voi toimia jokin muu, epäkäytännöllinen tila ajatellen varhaiskasvatusta (Peltoperä & Hintikka, 2016, 154).

2.3 Päiväkoti eri käyttäjäryhmien näkökulmasta

Ylösen (2012, 89-90, 96) mukaan aikuisten käsitykset lapsista ja lapsuudesta määrittävät päiväkotia paikkana. Päiväkoti toimii lasten ja kasvattajien kohtauspaikkana, jossa suhteet ja vaikutteet kietoutuvat yhteen. Kasvattajien näkökulmasta päiväkotia on kasvatuksellinen tila, jossa työskennellään. Lapsille päiväkotia näyttäytyy tilana, jossa on muita vertaisia ja kasvattajia. Päiväkoti toimii lasten mielestä suljettuna paikkana, jossa on tiettyjä rajoituksia ja rajoja. Päiväkodin kuvaaminen suljetuksi paikaksi ei ole välttämättä asianmukaista vaan paikka, jossa kohdataan oman ikäisiä lapsia, soveltuisi paremmin kuvaamaan päiväkotia lapsen näkökulmasta.

Usein päiväkodissa lapset sijoitetaan ikäryhmänsä mukaisiin ryhmiin. Raittilan (2013, 74) mukaan monissa päiväkodeissa yli 3-vuotiaat lapset on sijoitettu noin 20 lapsen ryhmiin, jossa työskentelee kolme aikuista. Vuorohoitoaikana paikalla voi olla eri-ikäisiä lapsia ja lapsiryhmän kokoonpano voi vaihdella päivittäin (Peltoperä, Rönkä, Malinen & Turja, 2016, 133). Tässä korostuu pienryhmätoiminnan merkitys, jolloin lasten yksilölliset tarpeet on mahdollista huomioida paremmin. Pienryhmätoimintaa käsitellään tarkemmin myöhemmin. Aikuisen

toiminnansuunnittelun, arvioinnin ja kehittämisen tulee olla pedagogisen toiminnan perusteena myös ryhmiä muodostaessa.

Varhaiskasvattajien-, hoitoyhteisön sekä -ympäristön pysyvyys on tärkeää lapsen kannalta. Näiden tekijöiden tulee tukea lasten primaareja, perheen sisäisiä kiintymyssuhteita ja lapsen kokemuksen jatkuvuutta. Pysyvyys ja jatkuvuus on tärkeää myös vertaissuhteissa ja lasten keskinäisissä suhteissa. (Varhaiskasvatus vuoteen 2020, 2007/33.) Lapsen edun ja oikeuksien toteutumisessa yhteistyö huoltajien ja varhaiskasvatuksen henkilökunnan kanssa mahdollistavat lapsen tarpeisiin vastaamisen (Mykkänen & Böök, 2017, 75). Lapsen ihmiskäsitys ja mielikuva kaikesta siitä, mikä liittyy lapseen ja lapsuuteen muotoutuvat sen perusteella, millaisena kasvattaja näkee lapsen (Koivunen, 2009, 138). Vaihtuvien vuorovaikutussuhteiden avulla vuorohoidossa olevien lasten ihmiskäsitys ja mielikuva rakentuu monien eri henkilöiden tekemisten, sanomisten ja tekemättä jättämisten summasta.

Huoltajilla on ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista. Kasvattajien vastuu varhaiskasvatuksessa jakautuu kolmeen eri alueeseen: psyykkiseen kasvatustuuseen, fyysiseen läsnäolovastuuseen ja välittömään valvontavastuuseen. Edellä mainituilla vastuilla on yhteys hallinnollisiin järjestelyihin, henkilöstön kelpoisuuteen ja henkilöstön soveltuvuuteen ammattiin. (Mahkonen, 2012, 54-55.) Fyysinen läsnäolovastuu koskee kasvattajissa myös heitä, jotka eivät osallistu fyysisesti joka hetki lapsen elämään. Fyysinen läsnäolo vastuu ei siis edellytä fyysistä läsnäoloa joka hetki. (Mahkonen, 2012, 57.) Fyysinen läsnäolovastuu pitää sisällään myös valvontavastuun ja sen erottaminen omaksi kohdakseen tuntuu kaukaiselta varhaiskasvatuksen kontekstissa.

Varhaiskasvatuksessa toiminta tulee pystyä perustelemaan pedagogisesti ja työtapojen tulee tukea lapsen kehitystä ja oppimista. Toimintakulttuuri vaikuttaa varhaiskasvatuksen laatuun ja tavoitteiden tulee tukea toimintakulttuuria. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, 2018, 28). Anttonen ja Zechner (2009, 17) mukaan erityisesti pienet lapset tarvitsevat hoivaa ja huolenpitoa. Kuitenkin Repo ja Kröger (2009, 200) nostavat esille, että varhaiskasvatuksen yksi keskeisimpiä tehtäviä on tarjota lapsille oppimis- ja kasvu ympäristö, joka on turvallinen ja virikkeellinen. Niin kuin edellä todettiin, varhaiskasvatuksessa tulee mahdollistaa

hoiva ja huolenpito, mutta tarjota lapsille myös virikkeellinen oppimis- ja kasvu-ympäristö, jossa näkyy pedagoginen toiminta.

2.4 Arki varhaiskasvatuksessa

Päiväkodin arki rakentuu ennalta määriteltujen viikko- ja päiväsuunnitelmien mukaisesti. Osa rutiineista on selkeitä perushoitotilanteita kuten ruokailu, lepo, pukeminen ja riisuminen. Struktuuria on ohjatun toiminnan etukäteissuunnittelu ja valmistelu tarkoituksenmukaisella tavalla. Leikkiaikaa toteutetaan usein ilman ennakkosuunnitelmia. (Rutanen, 2013, 100; Koivunen, 2009, 62; Kuukka, 2009, 121.) Kyse on rutiineista, joiden mukaan toimitaan, mutta joita ei sanallisteta. Nämä rutiinit asettavat tietyt reunaehdot toiminnalle. (Alasuutari, 2010, 151; Koivunen, 2009, 62.) Tämän pro gradu -tutkielman tekijän havaintojen mukaan, varhaiskasvatuksessa monissa päiväkodeissa on käytössä kuvitettu päivärytmi, joka havainnollistaa lapsille toimimisen reunaehtojen mukaisesti.

Erilaiset ryhmät tarvitsevat erilaista ohjausta. Etukäteissuunnittelu ja pedagogiset valinnat mahdollistavat lapsien yksilöllisen huomioimisen ryhmässä, jolloin myös ohjaus ja valinnan vapaus vuorottelevat päiväkodin eri toiminnoissa. (Salminen, 2017, 169.) Lapsilla on enemmän mahdollisuuksia osallistua toiminnan kulkuun pienissä lapsiryhmissä iltaisin ja viikonloppuisin OHOI-hankkeeseen osallistuneiden työntekijöiden mukaan (Peltoperä & Hintikka, 2016, 148). OHOI -hanke on osaamisista vuorohoitoon -hanke, jonka tavoitteena oli tuottavuuden ja hyvinvoinnin parantaminen Keski-Suomen vuorohoidossa.

Lapset ovat päiväkodissa iltapäivällä ja alkuillasta eniten ulkona, jolloin he viettävät enemmän aikaa kohtuullisen kuormittavissa leikeissä (Soini & Sääkslahti, 2017, 141). Monipuolisen liikunnan mahdollistaminen, luovat toiminnot, ilmiöiden tutkiminen ja mahdollisuus monenlaiseen leikkiin mahdollistavat lapsen oppimisen varhaiskasvatuksen ohjatussa toiminnassa ja vapaamuotoisessa toiminnassa vertaisten kanssa (Turja, 2017a, 153). Lasten vapaassa leikissä lapset toteuttavat omia tavoitteitaan, jotka lapset suunnittelevat itse (Helenius & Korhonen, 2017, 71). Pedagogiikan näkökulmasta vapaan leikin tilanteet voidaan nähdä haastavina, sillä niihin liittyy paljon valintoja, joita ei ole voinut etukäteen

suunnitella (Rutanen, 2013, 96). Vapaan leikin tilanteet ovat kuitenkin tärkeitä, sillä lapset muodostavat leikkiessään yhteisen lähikehityksen vyöhykkeen (esimerkiksi Munter 2013, 119).

Vygotskyn mukaan 3-7-vuoden ikä on lapsen kehityksessä tärkeiden ja merkittävien muutosten aikaa. Vygotsky on määritellyt lähikehityksen vyöhykkeeseen kaksi tasoa. Aktuaalisella tasolla lapsi ratkaisee itsenäisesti tehtäviä ja potentiaalisella kehitystasolla lapsi yltää tehtävien ratkaisuihin vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Lapsen saavuttaessa lähikehityksen vyöhykkeellä potentiaalisen kehityksen tason, tästä tasosta tulee uusi aktuaalinen kehitystaso. Kasvatuksen näkökulmasta lähikehityksen vyöhyke tarjoaa kaksi keinoa analysoida lapsen kehitystä ja tukea kehitystä. Toiminta osoittaa lapsen sen hetkisen kehityksen tason, jossa on mahdollista tunnistaa kypsyviä psyykkisiä toimintoja, ja tason suhteessa kehittyviin psyykkisiin toimintoihin. Lapsen kieli ja puhe kehittyy voimakkaasti näinä vuosina. Tämä muuttaa lapsen kykyä havainnoida ympäristöä, muistia, tarkkaavaisuutta, ajattelua ja mielikuvitusta. Lapsen riippuvuus ympäristöstä vähenee ja hän alkaa enemmän säädellä omaa käyttäytymistään. (Koivula & Hännikäinen, 2017, 98-100.)

Leikin havainnointi antaa tärkeää tietoa lapsen sen hetkisestä kehityksestä leikin eri osa-alueilla (Koivula & Laakso, 2017, 127; Koivunen, 2009, 40). Leikki on merkityksellistä lapsen kehityksen kannalta, koska se muovaa ajattelua, oppimista ja ongelmanratkaisua, edistää kielen ja kommunikaation kehittymistä, vaikuttaa sosiaalisten taitojen kehittymiseen, moraalien ja tahdon muovautumiseen, rakentaa persoonallisuutta ja minuutta, luo tunnekokemuksia ja vaikuttaa emotionaaliseen kehitykseen sekä mielikuvituksen ja luovuuden kehittymiseen. Leikki on lapsen kokonaisvaltaisen kehityksen mahdollistaja fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen toimimisen edistäjänä. (Koivula & Laakso, 2017, 123.) Leikkiin osallistuminen ja leikin rakentaminen yhteistyössä lasten kanssa on kasvattajan tärkeä tehtävä, joka edesauttaa pääsemistä potentiaaliselta kehitystasolta aktuaaliselle tasolle (Koivula & Laakso, 2017, 123; Koivula & Hännikäinen, 2017, 100). Leikin rakentamista kasvattajien ja lasten yhteistyönä kutsutaan tuetuksi leikiksi.

Arviointi toimii pedagogisena toimintamuotona, joka antaa tietoa lapsesta, hänen ympäristöstään sekä hänen omasta toiminnastaan kasvattajille ja vanhemmille (Heikka, ym., 2017, 59). Vuorohoitoajan arviointia tulee toteuttaa jokaisen kasvattajan toimesta, peilaten toimintaa ja oppimisympäristöä lasten varhaiskasvatussuunnitelmiin. Varhaiskasvatuksessa tulee arvioida kokonaisuutta, joka pitää sisällään kasvattajan toiminnan, toimintaympäristön, ryhmän ja ryhmädynamiikan, tiimin toimivuuden ja ajan käytön, tiimin jäsenten erilaiset toimintatavat sekä perheen kanssa tehtävän yhteistyön, jolloin toimintaympäristöä on mahdollista kehittää pedagogisempaan suuntaan (Koivunen, 2009, 186, 188).

Rönkan, Turjan, Malisen, Tammelisen ja Kekkosen (2017, 389) mukaan vuorohoidossa on useita haasteita opettajille pedagogisessa toiminnassa, yhteistyössä vanhempien kanssa ja lasten tukemisessa heidän aikatauluissaan. Päivätalojen käytännöt eivät ole riittäviä tarkasteltaessa vuoropäiväkoteja. Yksilöllisten tarpeiden huomioimisessa on kiinnitettävä huomiota lasten yksilölliseen päivärytmiin ja vireystilaan. Työvuorossa olevien kasvattajien näkökulmasta suunnittelulle on tarjottava aika ja paikka. Hyvän vuorovaikutuksen luominen perheiden kanssa vie aikaa ja energiaa, koska vanhemmat ja opettajat saattavat tavata vain satunnaisesti.

Melhuis, Ereky-Stevens, Petrogiannis, Ariescu, Penderi, Rentzou, Tawell, Slot, Broekhuizen ja Leseman (2015, 82) tutkimuksen mukaan korkealaatuisella varhaiskasvatuksella on todettu olevan yhteyksiä lasten kehitykseen. Varhaiskasvatus lisää lasten sosiaalisia taitoja, joka taas johtaa parempaan koulumenestykseen. Rönkan, Turjan, ym. mukaan varhaiskasvatusyksiköiden tukemiseksi tarvitaan kiireellisesti kansallisia ohjeita ja lainsäädäntöä. Suomessa vuoropäiväkotien erityisyyttä tulisi tarkastella jo opettajakoulutuslaitoksessa.

2.5 Pienryhmätoiminta

Päivän aikana lapset toimivat muuttuvissa kokoonpanoissa, jotka muodostavat monenlaisia pienryhmiä. Pienryhmät muodostuvat tilannesidonnaisesti ja muokautuvat lasten aloitteista. (Lehtinen, 2009, 154.) Vuoropäiväkodeissa pienryhmätoimintaa voidaan organisoida monella tavalla, riippuen lapsi määrästä. Jos lapsia on paljon, mahdollista on, että he toimivat omissa ryhmissään, mutta lapsimäärän vähentyessä, tämän pro gradu -tutkielman tekijän kokemuksen perusteella ryhmiä pyritään yhdistelemään. Tämä tukee Peltoperän ja Hintikan (2016, 152) sekä Siippaisen (2018, 121) havaintoja ryhmien yhdistämisestä. Suunnitelmallisesti järjestettyä lapsiryhmän toimintaa voidaan pitää pedagogisena pienryhmätoimintana. Pienryhmätoiminta voidaan organisoida monella eri tavalla, mutta ajatuksena siinä tulee olla pedagogisen toimintaympäristön rakentaminen tiettyjen, sovittujen käytäntöjen mukaisesti. (Raittila, 2013, 75-76.) Pienryhmätoiminta nähdään päiväkodeissa aamupäivä painotteisena. (Raittila, 2013, 90).

Pienryhmätoiminnan nähdään johtaneen avoimempiin ryhmärajoihin. Varjopuolena nähdään, etteivät aikuiset tunne kaikkia eri ryhmistä tulevia lapsia yhtä hyvin ja tällöin on mahdotonta toteuttaa tavoitteellista varhaiskasvatusta (Raittila, 2013, 81, 87.) Lasten yksilöllisten tarpeiden ja varhaiskasvatussuunnitelmien toteuttaminen voi olla tällöin haastavaa. Lasten kannalta ongelmallisena pidetään tilanteita, jossa lapsia siirretään pienryhmästä toiseen, jolloin päiväkotipäivän aikana toisensa kohtaavat lapset ja aikuiset saattavat vaihtua (Raittila, 2013, 84). Päiväkodissa lapsiryhmän aikuiset ovat erilaisissa työvuoroissa (Kupila, 2017, 307). Ympäri vuorokautisissa päiväkodeissa harvoin kaikki ryhmän lapset ovat yhtä aikaa paikalla, joten työvuorojen moninaisuus näyttäytyy myös henkilöstön vaihtelevina läsnäoloina.

Joissain lapsissa hoitoaikojen epäsäännöllisyys voi aiheuttaa vierauden kokemusta ja ikävää (Alasuutari, 2010, 163). Ymmärtävän ja välittävän suhteen luomiseksi ja tarpeiden huomaamiseksi, kasvattajan on oltava läsnä (Estola & Purroila, 2013, 67). Turvallisen suhteen luominen aikuiseen voi viedä aikaa henkilöstön muuttuvien työvuorojen takia, jolloin ikävän tunne voi tuntua suuremmalta. Peltoperän ja Hintikan (2016, 149) mukaan vuorohoidossa toteutettavan

pedagogiikan vahvuuksina voidaan nähdä lapsen yhteistyön- ja vuorovaikutustaitojen kehittymisen monien eri työntekijöiden ja lasten kanssa. Mahdollista on, että kasvattajien vaihtelevat työajat voivat asettaa haasteita keskustelulle lasten yksilöllisistä tavoitteista. Tällöin eri menetelmien käyttö voi olla hyvinkin kirjavaa ja aiheuttaa enemmän ikävän tunnetta.

Pienryhmätoiminta tarjoaa kasvattajalle hyvän mahdollisuuden tukea lasten vuorovaikutussuhteita (Salminen, 2017, 171). Vuorovaikutussuhteiden tukeminen pienryhmässä vuorohoitoaikana vaatii aikuisilta jatkuvaa herkkyyttä havainnoida eri vuorovaikutussuhteiden syntymistä ja kehittymistä. Pienryhmien muuttuvat kokoonpanot asettavat sekä aikuiset että lapset useisiin eri vuorovaikutustilanteisiin päivän aikana, jolloin aikuisen läsnäolon merkitys korostuu. Koivusen (2009, 53) mukaan kaverisuhteiden niukkuus voi lisätä lapsen stressikokemusta päiväkodissa. Varhaiskasvatuksen kaverisuhteilla on vaikutusta tulevaisuudessa koulumenestykseen (Karila, 2016, 36). Vuorohoidossa on erityisen tärkeää tukea vuorovaikutussuhteiden muodostumista ja kiinnittymistä omaan nimettyyn ryhmään. Peltoperän ja Hintikan (2018, 163) mukaan yhteenkuuluvuudentunnetta lisää saman toiminnan jatkuminen vapaapäivien jälkeen.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on luoda tasapaino hoidon ja pedagogiikan kokonaisuudelle, jossa näkyy aikuisen tieto lasten kehitys- ja ikätasosta. Aikuisen tulee hyödyntää pedagogisia käytännön menetelmiä lapsiryhmille. Varhaiskasvatus on tavoitteellista toimintaa, jossa tarkoituksena on edistää lapsen tietoja ja taitoja tukemalla kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista yhteistyössä vanhempien kanssa. Vuorohoito on yksi varhaiskasvatuksen osa-alue, jossa tulisi näyttäytyä toiminnan suunnittelu, arviointi ja kehittäminen. Toimintaa ohjaavina asiakirjoina ovat lasten varhaiskasvatussuunnitelmat, joiden perusteella toimintaa tulisi suunnitella. Lapset kehittyvät vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja lähiympäristön kanssa, joten vuorovaikutusta muiden ihmisten ja lähiympäristön kanssa tulee tukea.

3 VUOROPÄIVÄKOTI NYKYPÄIVÄN KONTEKSTISSA

3.1 Varhaiskasvatus Suomessa

Suomessa varhaiskasvatuksen perustana toimii varhaiskasvatuslaki 540/2018. Laissa kuvataan muun muassa yleisesti varhaiskasvatuksen määritelmä sekä lain tavoitteet, varhaiskasvatuksen järjestäminen ja tuottaminen, lapsen oikeus varhaiskasvatukseen, varhaiskasvatuksen suunnittelu ja arviointi, henkilöstön mitoitus, rakenne ja täydennyskoulutus sekä salassapito ja tietojen vaihto. Varhaiskasvatuslain (540/2018) 2 § varhaiskasvatus määritellään seuraavasti: *”Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan lapsen suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka.”*

Varhaiskasvatusta voivat saada lapset, jotka tarvitsevat sitä huoltajien työssäkäynnin tai työllistymistä edistävään palveluun osallistumisen, kuntoutuksen tai muun syyn vuoksi. Kokopäiväisesti lapselle on järjestettävä varhaiskasvatusta, jos se on tarpeen lapsen kehityksen, tuen tarpeen tai perheen olosuhteiden takia tai on muutoin lapsen edun mukaista. (Varhaiskasvatuslaki 540/2018, 12 §.) Kunnan velvollisuus on järjestää varhaiskasvatusta siinä laajuudessa ja sellaisin toimintamuodoin kuin kunnassa esiintyvä tarve edellyttää. Aukioloaika vuorokaudessa on järjestettävä paikallisen tarpeen mukaan. (Varhaiskasvatuslaki 540/2018, § 5.)

Opetushallituksen laatima ohje Varhaiskasvatussuunnitelmien perusteet (2018) toimii kansallisena normina, jota tarkastellaan kuntakohtaisesti. Paikallisesti toteutetut suunnitelmat velvoittavat varhaiskasvatuksen henkilöstöä sitoutumaan varhaiskasvatuslain (540/2018) sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2018) arvoperustan, tavoitteiden ja sisältöjen toimintaan. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, 2018, 7-8.) Varhaiskasvatuksen toimintamuotoja ovat lapsen hoidon järjestäminen päiväkotitoimintana, perhepäivähoito ja avoin varhaiskasvatustoiminta. (Varhaiskasvatus 2018, 32/2019) Varhaiskasvatuksen piirissä olevia lapsia oli vuonna 2018 noin 250 000. Määrä on noin 74 prosenttia väestön 1-6-vuotiaista lapsista (Liite 4). Päiväkodeissa olevien lasten määrä oli noin 192 000 lasta eli 76 prosenttia. (Varhaiskasvatus 2018, 32/2019.)

Suomessa varhaiskasvatusta järjestetään koko- tai osa-aikaisesti, riippuen hoidon tarpeesta. Kunnalliseen varhaiskasvatukseen kuuluu kunnan järjestämä päiväkotitoiminta, perhepäivähoito sekä ostopalveluina yksityisiltä toimijoilta ostetut varhaiskasvatuspalvelut. Asiaksmaksu peritään kunnallisessa varhaiskasvatuksessa perheen tulojen ja koon mukaan. (Varhaiskasvatus 2018, 32/2019.) Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2018, 12) ohjataan paikallisesti päätettävistä asioista, joissa yhtenä kohtana on varhaiskasvatuksen erilaisten järjestämistapojen huomioiminen.

3.2 Varhaiskasvatus muuttuneessa kontekstissa

Varhaiskasvatuksen osalta suuri muutos tapahtui, kun päivähoito ja varhaiskasvatus siirtyivät sosiaalipalvelusta osaksi koulutusjärjestelmää vuonna 2013 ja samalla ne siirtyivät opetus- ja kulttuuriministeriön toimialaan kuuluvaksi (Alila, Eskelin, Estola, Kahiluoto, Kinon, Pekuri, Polvinen, Laaksonen & Lamberg, 2014, 11). Varhaiskasvatuslaki astui voimaan keväällä 2015, jolloin lainsäädännön tasolla käytettiin ensimmäisen kerran nimitystä varhaiskasvatus (Eerola-Pennanen, Vuorisalo, & Raittila, 2017, 24). Tässä pro gradu -tutkielmassa käytetään varhaiskasvatus -käsitettä, koska se on yhdenmukainen nykylainsäädännön kanssa, vaikka osassa tutkielman lähteistä käytetään käsitettä päivähoito. Vuorohoito nostettiin ensimmäisen kerran lainsäädäntöön syksyllä 2018.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tekemän kuntakyselyn mukaan varhaiskasvatukseen osallistuneiden lasten lukumäärät ja heidän osuutensa prosentuaalisesti oli 73,9 prosenttia väestön 1-6-vuotiaista koko maassa vuonna 2018 (Liite 4). Kyseinen luku oli vuonna 2017 puolestaan 70,7 prosenttia. (Varhaiskasvatus 2018 – tilastoraportti, THL.) Varhaiskasvatuksen piiriin kuuluu Suomessa alle kouluikäisten lasten palvelut kuten varhaiskasvatus ja esiopetus sekä koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminta. Varhaiskasvatusta kuvataan pienten lasten elämänpiireissä tapahtuvaksi kasvatukselliseksi vuorovaikutukseksi. Varhaiskasvatuksen ensisijaisena tehtävänä on lasten kehityksen ja hyvinvoinnin edistäminen. Varhaiskasvatus tukee lasten sosiaalista- ja tunne-elämän kehitystä, älyllistä kehitystä ja oppimista, fyysistä kehitystä, luovaa toimintaa sekä tutustumista omaan

lähiympäristöön ja kulttuuriin. Vanhemmilla on ensisijainen kasvatusoikeus ja -vastuu ja varhaiskasvatuksen perusta annetaan kotona. (Varhaiskasvatus vuoteen 2020, 2007/29/31.)

Yhteiskunnassa tapahtuvat rakenteelliset, kulttuuriset ja taloudelliset muutokset sekä niiden vaikutus perheiden elämään näkyvät varhaiskasvatuksessa muun muassa työelämässä tapahtuneissa muutoksissa. Varhaiskasvatuksen kannalta merkittävänä muutoksina pidetään elämäntilanteiden monimutkaistumista sekä tuloerojen sekä terveys- ja hyvinvointierojen kasvua. Vanhempien työoloihin liittyviä muutospaineita kuten matka- ja etätyötä sekä sosiaalisten ongelmien kasautumista pidetään haasteena. Monikulttuurisuus, tietoyhteiskunta, oppimiskäsityksen muutokset sekä jatkuvat muutoksen haasteet osaamiselle kuvataan kriittisinä. (Varhaiskasvatus vuoteen 2020, 2007/29.)

Lapset ja lapsuus sijoittuvat yhteiskunnallisiin yhteyksiin yhteiskunnan sosiaaliin ja kulttuuriin rakenteisiin ja prosesseihin, joissa rakenteita luodaan, ylläpidetään ja muutetaan (Alanen, 2009, 12). Kuten jo aiemmin todettiin, lapsiin vaikutetaan yhteiskunnallisella tasolla, instituutiona ja spesifillä tasolla. Tarkemmin tarkasteltuna, lapsuuteen vaikutetaan makro-, ekso-, meso- ja mikrotasolla, joita käsiteltiin aiemmin. Lasten osallistumista varhaiskasvatukseen ennen koulun aloittamista on pidetty yhteiskunnallisesti tärkeänä ja varhaiskasvatuksella on havaittu olevan merkitystä lasten kehityksen ja myöhemmän oppimisen kannalta (Lehtinen, 2009, 138).

Varhaiskasvatukseen siirtyminen on lapselle konkreettinen iso elämäntapahtuma (Munter, 2013, 126). Tätä elämäntapahtumaa tulee tukea huomioiden sen yhteiskunnallinen merkitys myös pitkälle tulevaisuuteen. Varhaiskasvatuksessa on tapahtunut suuria muutoksia, kun vuonna 2013 päivähoito siirtyi opetus- ja kulttuuriministeriön toimialaan kuuluvaksi ja vuonna 2015 varhaiskasvatuslaki astui voimaan ja lainsäädäntöön kirjattiin käsite varhaiskasvatus. Vuonna 2018 lainsäädäntö huomioi ensimmäisen kerran vuorohoidon. Yhteiskunnassa tapahtuvat muutokset näkyvät perheissä lyhyellä ja pitkällä aika välillä. Nämä muutokset heijastuvat suoraan varhaiskasvatukseen ja sen toteuttamiseen muun muassa etä- ja matkatyön lisääntyessä.

3.3 Vuorohoito Suomessa

Varhaiskasvatustalain (540/2018) 2 §:ssä todetaan, ”varhaiskasvatustalvelut on pyrittävä järjestämään siten, että se tarjoaa lapsen hoidolle ja kasvatukselle sopivan hoitopaikan ja jatkuvan hoidon sinä vuorokauden aikana, jona sitä tarvitaan”. Vuorohoidoksi kutsutaan lapsen tarvetta varhaiskasvatukselle öisin tai viikonloppuisin. Yöaikaan ja viikonloppuisin järjestettävä varhaiskasvatus on ympärivuorokautista hoitoa, klo 18.00 – 22.00 välinen aika on iltahoitoa. (Lasten päivähoito 2013-kuntakyselyn osaraportti, 6.) Laajennettua aukioloaika, joka on arki-iltaisn klo 18 jälkeen ja arkiaamuisin ennen klo 06.00 voidaan järjestää ”päivätaloissa” (Malinen, Dahlblom & Teppo, 2016, 11).

Vuorohoito terminä on haastava, koska usein sillä kuvataan ainoastaan aukioloaika. Vuorohoidon käsite pitää sisällään vain varhaiskasvatuksen yhden osan alueen eli hoidon, vaikka siihen tulisi sisältyä koko kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus. Vuorohoito ei määritä lapselle tarjottavaa varhaiskasvatusta vaan se tulee suunnitella jokaisen lapsen kohdalla yksilöllisesti. (Malinen, ym., 2016, 17.) Tässä tutkimuksessa on mukana ympärivuorokautisia päiväkoteja, joissa iltajailla tarkoitetaan klo 16.00 – 20.00 välistä aikaa. Tutkimuksessa mukana olevista päiväkodeista käytetään käsitettä ympärivuorokautinen päiväkodi, joka on selkeä kuvaus päiväkodin tarjoamasta palvelusta. Vuorohoito -käsite pitää tässä tutkimuksessa sisällään kaikki vuorohoitoa tarjoavat päiväkodit. Päivähoidon käsitteen on korvannut vuodesta 2015 alkaen varhaiskasvatus, mutta vuorohoidon käsitteessä on yhä voimakkaasti käsite ”hoito” käytössä. Käsitteet luovat vahvan näkemyksen asian sisällöstä. Vuorohoito tulisi nähdä pedagogiikan ja hoidon muodostamana kokonaisuutena.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) kerää kolmen vuoden välein kunnilta Sosiaalipalveluiden toimintatilastoja täydentäviä tietoja kuntien toiminnasta sosiaalisen luototuksen, kuntouttavan työtoiminnan, ikääntyneiden, vammaisten ja varhaiskasvatuksen palveluista (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos). Varhaiskasvatus 2016 – kuntakyselyn osaraportti on osa Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen toimintatilastoja. Varhaiskasvatus 2016 – kuntakyselyn osaraportin perusteella kunnallisessa varhaiskasvatuksen vuorohoidossa oli vuonna 2016 Suomessa

14 746 lasta, mikä on 7 prosenttia kaikista kunnan järjestämässä varhaiskasvatuksessa olevista lapsista. Vuorohoidossa olevien lasten määrä lisääntyi 580 lapsella vuodesta 2013. (Varhaiskasvatus 2016 – kuntakyselyn osaraportti.) Taulukossa 1 on esitetty Varhaiskasvatus 2016 – kuntakyselyn osaraportin liitetäulukko. Taulukon 1 perusteella voidaan havaita, että ympärivuorokautisen hoidon tarve on hieman vähentynyt.

Taulukko 1. Lapset, joille järjestetään hoitoa iltaisin, öisin tai viikonloppuisin (=vuorohoito) 2007, 2010, 2013 ja 2016 (Varhaiskasvatus 2016 – kuntakyselyn osaraportti)

	2007	2010	2013	2016
Vuorohoidossa olevien lasten lukumäärä, joista ympärivuorokautisessa hoidossa	13 383	13 462	14 163	14 746
			7334	6408
Vastanneet kunnat yhteensä (n)	364	272	298	294
Vastaamatta jättäneet kunnat (n)	52	70	22	19

Vuonna 2016 vastanneissa kunnissa oli 98,2 prosenttia väestöstä.

Vuonna 2013 vastanneista kunnissa oli 98,8 prosenttia väestöstä.

Vuonna 2010 vastanneista kunnissa oli 91,2 prosenttia väestöstä.

Varhaiskasvatus vastaa yhä enemmän työelämän tuomiin muutoksiin ja vaatimuksiin (Repo & Kröger, 2009, 212). Alle kouluikäisten lasten vanhemmat työskentelevät yhtä usein vuorotyössä kuin sellaiset henkilöt, joilla ei ole varhaiskasvatusikäisiä lapsia. Varhaiskasvatus vuoteen 2020 julkaisun perusteella, kunnat arvioivat epäsäännöllisen hoidon tarpeen lisääntyvän, mutta nostavat esille pienten lasten hyvinvoinnin kannalta oleellisen säännöllisyyden. Olisi hyödyllistä pohdita, onko tarpeen laajentaa varhaiskasvatuksen aukioloaikoja vai onnistuisimeko työelämän ja perhe-elämän yhteensovittamisen tukemisessa. (Varhaiskasvatus vuoteen 2020, 2007/39).

Varhaiskasvatuksen järjestäminen alle kouluikäisille lapsille on kuntien velvollisuus (Repo & Kröger, 2009, 201). Perheiden tarpeet ja kunnan resurssit vaikuttavat kunta- ja yksikkökohtaisesti vuorohoidon järjestämisen tapaan. Vuorohoitoa voidaan tarjota päiväkodeissa, ryhmäperhepäiväkodeissa, perhepäivähoitajien kotona tai lasten kotona. (Malinen, ym., 2016, 15.) Vanhempien pitkä viikoittainen työaika vaikuttaa perhe-elämän ja työn yhteensovittamiseen pulmallisesti. Epäsäännöllinen työaika aiheuttaa haasteita, jotka voivat näkyä vanhemmuudessa. Kunnan tulee järjestää vuorohoitoa niin ettei lapsen kokonaisvaltainen hyvinvointi

vaarannu. Tällä hetkellä yleisen käytännön mukaisesti varhaiskasvatuksen enimmäismäärä päivän aikana on 10 tuntia. Enimmäismäärää pidetään pitkänä aikana lapselle ja se on suurempi kuin muissa länsimaissa. (Varhaiskasvatus vuoteen 2020, 2007/38/39.)

Pitkittäistutkimusta pitkien päiväkotipäivien vaikutuksesta lasten hyvinvointiin ei ole tehty. Lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia on tutkittu vain lyhyellä aikavälillä (Perheet 24/4 -hanke), mutta pitkän aikavälin vaikutuksista ei ole tarjolla tutkittua tietoa. Kallialan (2012, 24) mukaan taaperoiikäisten lasten pitkiä hoitopäiviä on mahdoton puoltaa. Varhaiskasvatuslain (540/2018) 9 § määrittää varhaiskasvatuksen päivittäisestä kestosta *”Varhaiskasvatus saa pääsääntöisesti kestää enintään kymmenen tuntia yhtäjaksoisesti, lukuun ottamatta vuorohoitoa, jossa päivittäinen kesto on lapsen tarpeen mukainen.”*

Subjektiiivista varhaiskasvatusoikeutta sovelletaan vuorohoidossa niin, että vanhempien täytyy olla töissä epätyypillisinä aikoina saadakseen lapsensa ympärivuorokautiseen hoitoon. Yhteiskunnan tulee vastata perheiden hoidon tarpeeseen, oli se lapselle miten raskas tahansa. Esimerkkinä tästä on yksinhuoltaja vanhempi, joka on töissä laivalla eli keskimäärin kaksi viikkoa kerrallaan pois kotoa. Lasten näkökulmasta on epäsuotuisaa olla erossa ensisijaisesta hoitajastaan näin pitkiä aikoja, koska tällöin lasten emotionaalinen hyvinvointi vaarantuu. Lapsen oppimisen ja kehityksen näkökulmasta tilanne on myös haastava. Lapsiryhmien vaihdellessa päivittäin, pysyviä leikkisuhteita on mahdoton muodostaa. Tunnelma päiväkodissa voi olla kaikkea muuta kuin kodinomainen ja päiväkotivoi näyttäytyä enemmän laitoksena, jolloin vuorohoito on lapselle enemmänkin välttämätön paha. (Kalliala, 2012, 25.)

Rönkan, Turjan, ym. (2017, 376, 388) tutkimuksen perusteella monissa maissa tarjotaan pidennettyä aukioloa varhaiskasvatuksessa, mutta vain Suomessa on julkisesti toimiva, lakiin perustuva järjestelmä, joka takaa varhaiskasvatuksen järjestämisen ympärivuorokauden. Vanhempien työajan takia lapsilla on epäsäännöllinen päivä- ja viikkorytmi, mikä puolestaan vaikuttaa pedagogisiin kysymyksiin ja lasten tarpeiden huomioimiseen. Tulokset paljastivat, että varhaiskasvatuksen laatuun liittyy haasteita, jotka koskevat erityisesti pedagogista toteuttamista, yhteistyötä vanhempien kanssa ja koulutuksen puutetta. Kuten jo edellä

todettiin, Siippainen (2018, 165) havaitsi tutkimuksessaan kodinomaisuuden käsitettä käytettävän vuorohoidossa paljon.

Kodinomaisuutta ei määritellä varhaiskasvatuslaissa tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2018) päiväkotien osalta. Kodinomaisuus -käsite voi muodostaa vääristyneen kuvan vuorohoidon järjestämisen periaatteista. Vuorohoito itsessään on haastava käsitteenä, koska se kuvastaa vain hoidon osa-aluetta, vaikka siihen tulisi sisältyä myös kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus.

3.4 Aikaisemmat tutkimukset Suomessa

Vuorohoidon tutkimuskenttä on tällä hetkellä vähäinen, vaikka 2000-luvulla aiheesta onkin ilmestynyt joitakin tutkimuksia ja lisäksi valmistuneita ovat Perheet 24/7 hanke sekä OHOI -hanke. Molemmat hankkeet nostavat varhaiskasvatuksen tavoitteista keskeisiksi haasteiksi lasten koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamisen, monipuolisen pedagogisen toiminnan toteuttamisen ja erityisen tarpeiden huomioimisen, erityisesti jos hoitoajat ovat ilta- ja viikonloppu painotteisia (Peltoperä & Hintikka, 2016, 150).

Moilasen (2019) Väitöstutkimuksessa hyödynnettiin kansainväliseen tutkimushankkeeseen, Perheet 24/7, kerättyä aineistoa. Projektissa hyödynnettiin useita laadullisia ja määrällisiä menetelmiä tutkittaessa ja vertaillaessa epästandardtien työaikataulujen vaikutuksia perhe-elämään ja lapsiin Suomessa, Hollannissa ja Iso-Britanniassa. Väitöstutkimus *Managing the “Triple Demand” Lone Mothers’ Non-Standard Work Hours and Work–Family Reconciliation*, käsittelee yksinhuoltajaäitien epästandardeja työaikoja ja työ- ja perhe-elämän yhteensovittamista.

Salonen, Sevón ja Laakso (2018, 196, 202) ovat osana Perheet 24/7-hanketta selvittäneet suomalaisten äitien ja kasvattajien näkemyksiä pienten lasten kokemuksista, jotka liittyvät joustavasti aikataulutettuun varhaiskasvatukseen ja hoitoon. Tutkimuksen perusteella vuorohoidon järjestäminen lasten näkökulmasta tuo haasteita sekä etuja. Etuina pidetään pienempiä tuntimääriä ja vähäisempiä päiviä varhaiskasvatuksessa, haasteena puolestaan pidetään pitkiä

päiväkotipäiviä, jotka lisäävät stressiä erityisesti pienillä lapsilla. Lisääntynyt stressi vaikuttaa hyvinvointiin. Salosen, ym. tutkimuksen perusteella lapset saivat enemmän yksilöllistä huomiota opettajilta ja leikkimahdollisuudet ja ajankäyttö olivat joustavampia. Tutkimuksessa erään äidin mukaan lapset nauttivat iltajasta, koska se on erilainen toiminnan ja sääntöjen suhteen.

Tutkimuksessaan Salonen, ym. (2018, 207) nostivat esille kolme pedagogista merkitystä:

- 1) rutiinien merkitys epäsäännöllisesti työtä tekevien vanhempien lapsille sekä kotona, että varhaiskasvatuksessa
- 2) levon merkityksen korostuminen
- 3) lapsen ja hänen perheenjäsentensä, opettajien ja ikätovereiden vuorovaikutussuhteiden tukeminen

Salosen, ym. (2018) tutkimuksen haasteena on pieni otoskoko sekä kokemusten tutkiminen. Etujen ja haittojen painotukset Salosen, ym. tutkimuksessa vaativat lisätutkimusta. Tässä pro gradu -tutkielmassa ei keskitytä pelkästään pieniin lapsiin, mutta tavoitteena on saada yleinen kuva lasten kokemista tunnetiloista iltajaksina. Lasten kokemat tunnetilat ovat yhteydessä hyvinvointiin.

Murtorinne-Lahtinen, Moilanen, Tammelin, Rönkä & Laakso (2016, 119-120) tarkastelivat yksinhuoltajien ja perheiden kokemuksia epätyypillisenä aikana työskentelyn vaikutuksista perheen hyvinvointiin. Rönkä, Ekonen, Tammelin & Turja (2018, 671) puolestaan tutkivat 24/7 sektoreiden haasteita ja niiden vaikutuksia johtamiskäytäntöihin. Tässä tutkimuksessa lapsi on havainnoinnin ansiosta keskiössä, vaikka perheiden kokemukset hyvinvoinnista ja johtamiskäytännöt vaikuttavat suoraan lapsiin.

Peltoperä, Turja, Vehkakoski, Poikonen ja Laakso (2017, 186-187) tutkivat opettajien asenteita ja ajatuksia ympärivuorokautisesta varhaiskasvatuksesta, joka koostuu koulutuksesta, hoidosta ja opetuksesta. Peltoperä, ym. havaitsivat, että pedagogiset keskustelun osat kuten pätevän henkilöstön antama opetus, koulutuksen edut ja sosiaaliseen vertaisryhmään osallistumisen edut puuttuivat kokonaan keskusteluista. Peltoperän, ym. mukaan tämä voi johtua varhaiskasvatuksen järjestämisen ajankohdasta, koska ohjattu toiminta liittyy vahvasti

päiväaikaan, kun taas illat ja yöt mielletään enemmän hoidolliseksi ajaksi. Aiemmin vastaavan havainnon aamupäivä painotteisesta toiminnasta tekivät Raittila (2013) sekä Reunamo (2007). Peltoperän, ym. (2017) mukaan ohjatun toiminnan piirteet toimisivat mielenkiintoisena tutkimusaiheena tulevaisuudessa. Tässä pro gradu -tutkielmassa syvennyttään tarkastelemaan, mitä vuorohoidossa tapahtuu ilta-aikoina. Yhtenä tarkastelun kohteena on ohjatun toiminnan osuus ilta-ajan toiminnasta.

Salonen, Laakso ja Sevón (2016, 2031-2032) tutkivat pienten lasten kuulumisten vaihtamista päivittäisen saapumisen aikana. Tutkimustuloksien mukaan, nähtävissä on kaksi pedagogista merkitystä, päivä- ja yöhoitoon saapuvan pienen lapsen hyvinvoinnin kannalta. Opettajan on mahdollista tukea lapsia 1) kiinnittämällä huomiota lasten aloitteisiin ja 2) vastaamalla näihin aloitteisiin. Tulokset osoittavat tuttujen ihmisten läsnäololla olevan merkitystä lasten kuulumisten kertomiselle, mutta muuttuva sosiaalinen ympäristö voi asettaa tähän haasteita.

Salonen, ym. (2018) nostivat tutkimuksessaan esille rutiinien, levon ja vuorovai-
kutussuhteiden tukemisen pedagogisen merkityksen. Salonen, ym. (2016) nostivat tuloksissaan esille lasten hyvinvointiin vaikuttavan lasten aloitteiden huomioimisen ja niihin vastaamisen. Salosen, ym. (2016) mukaan sosiaalinen ympäristö voi asettaa haasteita kuulumisten vaihtamiselle ja Peltoperän, ym. (2017) tulosten perusteella pedagogiset keskustelut puuttuvat yhteisistä keskusteluista.

Suokas (2019) on tutkinut kokopäiväpedagogiikan toteutumista vuoropäiväkodissa lapsen näkökulmasta tietyssä päiväkodissa. Tutkimukseen valikoitui 3 havainnoitavaa lasta, joita havainnoitiin viitenä eri kertana aamulla, päivällä, illalla ja viikonloppuisin. Suokkaan (2019) tutkimustuloksen perusteella kokopäiväpedagogiikka toteutui monessa arjen tilanteissa, mutta kasvattajien ymmärrystä laadukkaan kokopäiväpedagogiikan merkityksestä lapsen hyvinvoinnille tulee kirkastaa.

3.5 Vuorohoito tutkimukset kansainvälisesti

Verhoef, Tammelin, May, Rönkä ja Roeters (2015) tutkivat perheiden epästandardin työajan ja lastenhoitojärjestelyjen välistä yhteyttä hyvinvointivaltioissa, jolla on erilaiset instituutiot ja kulttuurinormit. Tutkimus on osa Perheet 24/7 – tutkimusta, johon valittiin suomalaisia, brittiläisiä ja hollantilaisia perheitä, joissa vertailtiin lastenhoitojärjestelyissä tehtyjä ratkaisuja ja vanhempien työaikoja. Kyseisten hyvinvointivaltioiden lastenhoitojärjestelyt poikkesivat toisistaan. Eri maissa on erilaiset lastenhoidon järjestämisen käytännöt ja palveluiden saantimahdollisuudet. Alankomaissa lapsilla ei automaattisesti anneta oikeutta päivähoitoon ja palveluita on vähän saatavilla virka-ajan ulkopuolella. Ainoastaan Suomi tarjoaa systemaattisesti muodollista lastenhoitoa toimistoaikojen ulkopuolella. Tutkimuksessa havaittiin kaikkien maiden osalta, että virallisten päivähoitopalveluiden käyttö vaikeutui, kun perheen vanhempien työaika oli virka-ajan ulkopuolella. Vanhempien työaika vaikuttaa merkittävästi siihen, kuinka paljon lapsi tarvitsee lastenhoitoa.

Iso-Britanniassa päivähoitopalveluja on heikommin saatavilla virka-ajan ulkopuolella, päivähoitojärjestelmä on monimutkaisempi ja lastenhoito on hintavampaa kuin Suomessa. Isossa-Britanniassa lastenhoito on kalleinta Euroopassa ja maassa arvostetaan epävirallista lastenhoitoapua, kun taas Suomessa luotetaan muodolliseen lastenhoidon järjestämiseen. Epävirallisia lastenhoitopalveluja ovat perheiden ja ystävien tarjoama apu. Tuloksien perusteella epäsäännöllisten hoitoaikojen käyttäminen vähensi epävirallisen ja virallisen lastenhoidon yhdistämistä. Tutkimuksessa oli mukana sekä isät että äidit, mutta Isossa-Britanniassa naisten työssäkäyntiaste on alhaisempi kuin Alankomaissa ja Suomessa. (Verhoef, ym., 2015.)

Alankomaissa käytetään enemmän epävirallisia lastenhoitopalveluja kuin Suomessa. Mahdollista on, että epävirallinen lastenhoito on haastavampi järjestää lyhyellä varoitusajalla. Toisaalta virallisen lastenhoidon määrä näytti olevan virka-ajan ulkopuolella riittämätöntä, mutta myös epävirallisen lastenhoidon käyttäminen voi tuoda mukaan mahdollisia ongelmia. Alankomaissa useiden päivien hoitoa päiväkodissa ei pidetä pienelle lapselle hyvänä vaihtoehtona, vaikka

varhaiskasvatuksen on todettu olevan hyödyllistä lasten kehitykselle. Toisaalta, tiedot puuttuvat varhaiskasvatuksen laadusta virka-ajan ulkopuolella sekä päivä- ja yöhoidon vaikutuksista lasten hyvinvointiin. Suomalaiset lapset viettivät eniten aikaa varhaiskasvatuksessa, vaikkei ero ollut merkittävä. Naisten kohdalla ei ole merkittäviä maakohtaisia eroa yö- tai viikonlopputyöskentelyssä. Suomessa naiset tekevät enemmän yötyötä kuin Alankomaissa tai Iso-Britanniassa, mutta Alankomaissa lauantaisin tai sunnuntaisin työskentely on tavallisempaa. (Verhoef, ym., 2015.)

Perheet 24/7-hankkeessa Moilanen, ym. (2016, 18-19) tutkivat yksinhuoltajien ja parisuhteessa elävien perheiden lastenhoitoon liittyviä haasteita Suomessa, Alankomaissa ja Isossa-Britanniassa. Tutkimustulosten mukaan, yksinhuoltaja-äidit kokevat lastenhoitojärjestelyt haasteelliseksi ja luottavat enemmän muihin lastenhoitojärjestelyihin, vaikka äkillisissä tilanteissa lastenhoidon järjestäminen on haaste. Kyseisten maiden välillä ei havaittu eroavaisuuksia, joten havainto viittaa siihen, että äitien kokemukset lastenhoitoon liittyvistä haasteista ovat jossain määrin yleismaailmallisia. Tutkimustulokset osoittivat myös, että perhemuodosta riippumatta perheillä on haasteita lastenhoidonjärjestelyissä äidin työskennellessä virka-ajan ulkopuolella.

Rönkä, ym. (2017a) tutkivat yhteyksiä vanhempien työaikatapojen ja lasten sosiaalis-emotionaalisen hyvinvoinnin välillä Suomessa, Iso-Britanniassa ja Alankomaissa. Vanhempien näkemyksen mukaan vuorohoidossa olevilla lapsilla on enemmän haasteita verrattuna lapsiin, joiden vanhemmat työskentelevät virka-aikana.

Statmanin ja Mooneyn tutkimuksessa (2003) tarkasteltiin, mitkä tekijät vaikuttivat lastenhoitopalveluiden tarjontaan Englannissa, kun vanhemmat työskentelivät epätyypillisinä aikoina. Lastenhoitopalveluiden kysynnän ja tarjonnan välisiä suhteita kartoitettiin kyselylomakkeella, joka lähetettiin lastenhoidon asiantuntijatyötä kuten suunnittelun, koulutuksen ja laadunvarmistuksen tehtäviä tekeville henkilöille. Postitse lähetettiin eri lastenhoitopalveluiden ammattilaisille kyselylomake, jossa selvitettiin tietoja päivähoitopalveluista sekä siitä, olisivatko he valmiita järjestämään lastenhoitopalvelua epätyypillisinä aikoina työskentelevien vanhempien lapsille. Puhelimitse haastateltiin kuusi kansallisen lastenhoitojärjestön

edustajaa. Tarkoituksena oli saada selville, mikä estää ja edistää lastenhoitopalveluiden kehittämistä vanhempien toiveiden mukaisesti. Ammattilaisilta selvitettiin myös mahdolliset esteet tällaisten päivähoitopalveluiden tarjoamiselle ja mikä kannustaisi heitä tarjoamaan lastenhoitoa epätyypillisinä aikoina. (Statham & Mooney 2003, 4-5.)

Statman ja Mooney (2003) tuovat esille lastenhoitopalveluiden järjestämisen haasteen, jossa tulisi pystyä lyhyellä varoitusajalla vastaamaan lastenhoitopalveluiden kysyntään vuorotyötä tekevien vanhempien ennakoimattomien työaikojen takia. Mahdollista on, ettei perheiden tarpeisiin soveltuvaa lastenhoitopalvelua ole tarjolla kohtuuhintaisesti tai lastenhoitopaikkoja ei yksinkertaisesti ole. Epätyypillisinä aikana järjestetty lastenhoito tarkoittaisi myös lastenhoidossa lisääntyvää epätyypillistä työaikaa, joka voi olla yhtenä syynä siihen, etteivät palveluntarjoajat ole kiinnostuneet tarjoamaan lastenhoitoa epätyypillisinä aikoina. Statman ja Mooneyn (2003) sekä Murtorinne-Lahtinen, ym. (2016) tutkimuksen mukaan, virka-ajan ulkopuolella työskentelevät vanhemmat pitävät luotettavuutta, henkilökunnan ja vertaissuhteiden pysyvyyttä ja henkilökuntaa tärkeinä laadun kriteereinä.

Kanadassa tapaustutkimuksena epätyypillistä työaikaa ja lasten vuorohoitoa tutkineet Halfon ja Friendly (2015) osoittivat, että ilta-, yö-, ja ympärivuorokautiselle hoidolle on enemmän kysyntää kuin tarjontaa. Lastenhoidon järjestäminen toimii Kanadassa parhaiten virka-aikana työskentelevillä hyväpalkkaisilla henkilöillä. Kanadassa jopa kolmannes työskentelee epäsäännöllisenä työaikana ja lähes aina kyse on kokoaikatyöstä. Vanhemmat olivat tottuneet suunnittelemaan työaikansa niin, että toisen vanhemman ollessa työssä, toinen pystyy hoitamaan lasta. Jos vuorohoitoa olisi tarjolla sitä myös käytettäisiin. Toisaalta, osittain vanhempien aikataulujen jousto ja työkuvioiden suunnittelu joustavilla työaikakuvioilla voi johtua siitä, että perheet pyrkivät säästämään päivähoitokuluissa. Kanadassa rajoitettu tutkimusmäärä vuorohoidosta ja tiedonkeruu lastenhoitoaika tarpeista estävät kehityksen tässä asiassa. Tutkimuksen mukaan Kanada tarvitsee julkisesti hallinnoidun varhaiskasvatusohjelman, jossa huomioidaan kaikkien perheiden tarpeet saatavuuden ja hinnan osalta. (Halfon & Friendly 2015, 22-27, 62.)

Kuten jo edellä todettiin, Suomessa, Alankomaissa ja Iso-Britanniassa tutkittiin osana Perheet 24/7-hanketta hoidon järjestämistä sekä yksinhuoltajaäitien että parisuhteessa elävien vanhempien lastenhoitoon liittyviä haasteita. Englannissa ja Kanadassa on myös tutkittu lastenhoidon kysynnän ja tarpeen välistä suhdetta. Kokonaisuudessaan tutkimusten mukaan havaittavissa on, että epävirallisten lastenhoitopalveluiden käyttö on runsasta vuorohoidosta johtuen. Suomi on ainoa maa, jossa vuorohoitoa tarjotaan tällaisessa muodossa, jossa tarve lähtee perheestä. Suomessa tehdyt varhaiskasvatuksen ja vuorohoidon muutokset voivat osaltaan selittää kyseistä ilmiötä.

4 TUTKIMUSTA OHJAAVAT PERIAATTEET

4.1 Kehittävä Palaute -menetelmä

Tässä tutkimuksessa tutkimusaineisto kerätään Kehittävän palautteen mittareiden avulla. Kehittävä palaute on Jyrki Reunamon kehittämä varhaiskasvatuksen arviointi – ja kehittämistoiminnan malli, jossa usean eri mittarin avulla kerätään tietoa varhaiskasvatuksen kentältä. Kehittävä Palaute - menetelmä on kehitetty alun perin osana Helsingin Yliopiston Orientaatioprojektia, joka alkoi Reunamon (2014) mukaan vuonna 2008. Reunamon mukaan systemaattinen ja satunnaisotantaan perustuva lapsihavainnointi, johon liitettiin lasten tavat orientoitua muutokseen sekä lasten taitojen ja oppimisympäristön arviointi, loivat pohjan Orientaatioprojektille ja tutkimukselle. (Reunamo, 2014, 10.)

Reunamo (2014, 9, 11) kuvaa orientaatioprojektin tuloksia teoksessaan, jossa hän nostaa esille systemaattiseen otantaan perustuvan varhaiskasvatuksen tutkimuksen puuttumisen. Tietoa puuttuu siitä, mitä varhaiskasvatuksen arjessa todella tapahtuu. Tavoitteena on tiedon pohjalta kiinnittää huomiota oikeisiin kehittämistarpeisiin (Reunamo Education Research, n.d.). Orientaatioprojektia jatkavana hankkeena toimii opetushallituksen tukema Kehittävä Palaute – hanke, joka on saanut alkunsa vuonna 2017 (Kehittävä Palaute, n.d.).

Yhtenä käytettävistä mittareista on lapsihavainnointi. Havainnointia suorittaa ulkopuolinen, mittarin käyttöön koulutettu havainnoija, jonka havainnointitoiminta on satunnaisotantaan perustuvaa strukturoitua havainnointia. Lapsihavainnointia suorittava havainnoija ei vaikuta tai osallistu varhaiskasvatuksen arjen toimintaan. Satunnaisotannassa havainnointiaika, havainnointikohteet, ryhmät sekä lapset ovat satunnaistettuja. (Arvola, Lastikka & Reunamo, 2017, 2541-2542; Reunamo, 2014,14-15.)

Reunamon (2007) lasten orientaatioihin syventyvän tutkimuksen viitekehyksen perusteella on kehitetty havainnointimittari. Orientaatioprojektin jälkeen, havainnoitavat osa-alueet havainnointimittarissa ovat kehittyneet ja ovat nykyään toiminnan yleinen kehys (A), lapsen toiminta (B), lapsen huomion kohde (C), lähin sosiaalinen lapsikontakti (D), fyysinen aktiivisuus (E), sitoutuneisuus (F), emotio

(G), ja sosiaalinen orientaatio (H). (Arvola, ym., 2017, 2541-2542; Reunamo, 2014, 16.) Havainnointimittarissa havainnoitavana kohtana on myös lähimmän aikuisen toiminta (I). Kokonaisuudessaan käytössä olevia mittareita on tällä hetkellä opettajan suorittama lapsiarviointi havainnoitavista lapsista, havainnoitavan ryhmän kasvattajatiimin suorittama oppimisympäristön arviointi itsearviointina sekä johtajan suorittama itsearviointi johtajuuden ulottuvuuksista (Reunamo Education Research, n.d.). Tässä tutkimuksessa havainnointilomake (Liite 2) nousee keskeiseksi mittariksi aineistoa kerätessä ja analysoitaessa.

4.2 Sitoutuneisuus käsitteenä

Sitoutuneisuus on havaittavissa oleva toiminnan ominaisuus, joka toimii laadun mittana kaiken ikäisillä. Sitoutuneisuus voidaan tunnistaa keskittymisestä ja sinnikkyudesta, joka on inhimillisen toiminnan ominaisuus. (Kalliala, 2008, 64; Hautamäki, 1997, 3-4.) Kehon voimakas tunne ruumiillisesta ja henkisestä energiasta, motivaatio, lumoutuminen ja osallisuuden kokemus ovat sitoutuneisuuden tunnusmerkkejä. Sisäsyntyinen motivaatio on olennaista toiminnasta riippumatta ja sitoutuneisuus toimii laadun mittana eri ikäisillä lapsilla. Sisäisesti motivoitunut lapsi sitoutuu intensiivisemmin opeteltavaan asiaan, joka on hänen kykyjensä ylärajalla. (Kalliala, 2008, 64; Hautamäki, 1997, 4-5.)

Laeversin (1994, 162) mukaan sitoutuneisuutta voidaan parhaiten kuvata käsitteellä *keskittyminen* (concentration), joka on yksi inhimillisen toiminnan ulottuvuus. Laevers vertaa sitoutumisen käsitettä Chikszentmihaylin (1979) luomaan *flow* -käsitteeseen ja erityisesti ”flown” synnyttämään kokemukseen, jota pidetään yksilön saavuttamana syvänä keskittymisen tilana. Flow –tila pitää sisällään voimakkaita yksilön sisäisiä kokemuksia, jotka koostuvat mm. lumoutumisesta, ajantajun kadottamisesta, vahvasta motivaatiosta, tavoitteellisuudesta sekä kognitiivisen toiminnan tehokkuudesta. Saavuttaessaan flow -tilan, yksilö kokee voimakasta tyytyväisyyden tunnetta löytäessään tasapainon vaatimustason ja osamisen välillä (vrt. Vygotskyn *lähikehityksen vyöhyke*). Lapsilla syvimmän sitoutumisen – flow -tilan saavuttaminen näyttäytyy päivän aikana leikki-tilanteisiin sitoutumisena. (Laevers, 1994, 162.)

Kallialan (2008, 67) mukaan lapsen sitoutuneisuus toimintaan riippuu monelta osin aikuisen tavasta toimia, jossa tarkoituksen mukainen toiminta auttaa lasta sitoutumaan, kun taas epätarkoituksenmukainen toiminta hankaloittaa toimintaan sitoutumista. Toiminnan kannalta sisäsyntyisesti sitoutuminen on oleellista. Ihminen sitoutuu toimintaan, silloin kun hän toimii oman osaamisensa äärirajoilla, jolloin tehtävät eivät ole liian helppoja tai liian vaativia. Suurin sitoutuminen tapahtuu lähikehityksen alueella. Sitoutuneet toiminnat edistävät kehitystä. Ihminen voi olla sitoutunut samanaikaisesti emotionaalisesti, toiminnallisesti ja sisäsyntyisesti (Hautamäki, 1997, 4-5). Sisäsyntyisen (*intrinsic*) sitoutuneisuuden lisäksi voidaan erottaa kaksi muuta sitoutuneisuuden tapaa: emotionaalinen (*emotional*), joka näkyy, kun jokin tapahtuma tai uhka vaikuttaa ihmiseen syvästi sekä toiminnallinen (*functional*) sitoutuneisuus, joka merkitsee sosiaalisen tunnustuksen tai materiaaliin tarpeisiin tunnustuksen saamista. Kehityksen kannalta sisäsyntyinen sitoutuneisuus on olennaisinta. (Laevers, 1994, 162.)

Ihmisen ollessa sitoutunut, hän suuntaa huomionsa suhteellisen rajalliseen alueeseen ja ei häiriinny toiminnassaan usein. Keskittyessään, henkilö pyrkii jatamaan toimintaansa ja siinä on havaittavissa luovaa toimintaa. (Hautamäki, 1997, 3-4, 7). Sitoutunut toiminta ei kerro toiminnan monipuolisuutta, mutta lapsen kokemuksesta se kertoo. Varhaiskasvatuksen laatua ei voida arvioida yhden kriteerin varassa, mutta laadukkaan varhaiskasvatuksen tärkeimpänä kriteerinä pidetään aikuisen ja lapsen välistä vuorovaikutusta. Kasvattajan tehtävänä on rakentaa monipuolinen oppimisympäristö, joka tukee lapsen kokonaisvaltaista kehitystä ja oppimista. (Kalliala, 2008, 64-65, 67.) Lapsen toimintaan sitoutuneisuuden havainnointi antaa tietoa hänen kehitystarpeistaan. Jos lapsen toimintaan sitoutuminen on jatkuvasti heikkoa, tulee aikuisen pohtia, kuinka sitoutuneisuuden tasoa on mahdollista nostaa. (Kalliala, 2012, 201.)

Yhteenvetotekstissään Haleniuksen ja Suhosen (2008, 76) mukaan lapsen sitoutuminen toimintaan ja aikuisen sitoutuneisuus vuorovaikutukseen ovat yhteydessä toisiinsa. Lapsen toimintaan vaikuttavat aikuisen tapa olla vuorovaikutuksessa ja lapsen toiminta. Sitoutuneisuuden tasot suuntaavat puolestaan aikuisen toimintaa. Molempien voimakas sitoutuminen näyttäytyy etenevänä oppimisena yhdessä neuvotellen. Myös Kallialan (2012, 198) mukaan, lapsen emotionaalinen

hyvinvointi ja sitoutuneisuus toimintaan riippuvat monin tavoin aikuisen tavasta toimia. Kohtuullinen määrä sitoutuneisuutta toiminnan aikana edistävät kehitystä (Hautamäki, 1994, 5).

Havainnoijan ei ole tarpeen havainnoida toimintaa vaan toiminnan laatua. Havainnoijan on tärkeää tavoittaa lapsen kokemus asiasta, jolloin myös lapsen mielenkiinnonkohteet tulevat näkyväksi. Aikuisen tapa toimia vaikuttaa lapsen sitoutuneisuuteen ja emotionaaliseen hyvinvointiin. Toimintaan sitoutunut ryhmän aikuinen havainnoi ryhmänsä lapsia, luo omalla olemuksellaan turvaa, luottamusta ja kognitiivista kehitystä edistävää toimintaa sekä tiedostaa oman toimintansa merkityksen lapsiryhmän toimivuuden kannalta. Kasvattaja pystyy varhaiskasvatuksessa arvioimaan lapsiryhmän lähikehityksen vyöhykkeen, jonka pohjalta he voivat suunnitella tavoitteellista toimintaa. Sitoutuneisuutta arvioitaessa, voidaan pohtia, miten tärkeää ja merkityksellistä toiminta on lapselle. Sitoutuneisuuden arviointi paljastaa niin ikävystymisen kuin myös toistamisen tarpeen ja antaa näin ollen oleellista tietoa toiminnan suunnitteluun. Sitoutumisen arviointi tulee nähdä yhtenä välineenä takaamaan lapsen kokonaisvaltainen oppiminen ja hyvinvointi. (Kalliala, 2008, 63-68.)

Lapsen sitoutuneisuuden tasoa mitataan viisiportaisella (1-5) 3-6-vuotiaiden toiminnan seurantaan kehitetyllä LI-SYC-asteikolla (The Leuven Involvement Scale for Young Children) (Liite 3). Asteikon käyttö vaatii lapsen kokemukseen asettumista ja tarkkaa havainnointia. Tämän arviointimenetelmän käytön vahvuus on lapsen kokemukseen asettumisessa. (Kalliala, 2008, 75.) Sitoutuneisuuden havainnointi perustuu tarkkaan havainnointiin ja tulkintaan, joten lapsen leikki-idean ymmärtäminen ei ole havainnon onnistumisen kannalta merkityksellistä. Toiminnan intensiivisyyden arvioinnissa on kuitenkin huomioitava toiminnan laatu. (Kalliala, 2008, 76.)

5 TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Tämän tutkimuksen tarkoitus on selvittää, mitä varhaiskasvatuksessa tapahtuu päivän aikana ympärivuorokautisissa päiväkodeissa. Tutkimuksessa on tarkoitus selvittää, millaista tavoitteellista toimintaa on ilta-aikoina ympärivuorokautisissa päiväkodeissa ja miten lasten sitoutuneisuutta on mahdollista lisätä vuoropäiväkodeissa. Tarkastelun kohteena on erityisesti ilta-aika klo 16.00 – 20.00. Aineistona käytetään Kehittävä palaute -menetelmän avulla kerättyä aineistoa.

Tämän tutkielman tutkimuskysymykset muotoituivat edellä esitettyjen tutkimuksen tavoitteiden pohjalta seuraaviksi:

- 1. Millaista toimintaa varhaiskasvatuksessa on klo 8.00 – 20.00 välisenä aikana ympärivuorokautisissa päiväkodeissa?*
- 2. Miten paljon ja millaista tavoitteellista toimintaa ilta-aikoina on ympärivuorokautisissa päiväkodeissa?*
- 3. Miten lisätä ilta-aikoihin lasten sitoutuneisuutta toimintaan?*

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

6.1 Menetelmät

Tutkimus on toteutettu osana Kehittävä palaute -menetelmää, jota Kouvolan kaupunki ja moni muu kunta käyttää varhaiskasvatuksen laadun arviointi menetelmänä. Kouvolan kaupunki valikoitui tutkimuksen kohteeksi, koska tämän tutkimuksen tekijä on töissä Kouvolan kaupungin ympärivuorokautisessa päiväkodissa. Tutkimuskaupungin valintaan vaikutti myös kaupungin runsas ympärivuorokautisten päiväkotien määrä. Kouvolan kaupungilla on kahdeksan vuoropäiväkotia, joissa on vuonna 2016 ollut 457 lasta. (Kouvolan kaupungin tarkastuslautakunta, 2018, 12.) Kouvolassa tarjotaan ympärivuorokautista hoitoa viidessä päiväkodissa. Kolmessa päiväkodissa tarjotaan laajennettua aukioloaikaa, joista yksi on yksityinen päiväkotia. Tutkimukseen osallistui viisi ympärivuorokautista päiväkotia. Havainnointi toteutettiin pilottina, jollaista Kehittävä palaute -menetelmässä ei ole aiemmin tehty.

Tämä tutkimus on toteutettu määrällisenä tutkimuksena. Tutkimuksen tavoitteena on saada todellista ja perusjoukkoon yleistettävää tietoa tutkittavana olevista aiheista (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara, 2015, 134; Kananen, 2011, 17, 22). Kouvolan runsas ympärivuorokautisten päiväkotien määrä tarjoaa mahdollisuuden saada perusjoukkoon yleistettävää tietoa. Kouvolassa on vaativan vuorohoidon eli ympärivuorokautisia päiväkoteja vuonna 2016 ollut yhtä monta kuin Helsingissä. Monissa suurissa kunnissa on vain yksi vuoropäiväkotia. Kouvolassa jokaiseen ympärivuorokautiseen taloon ei riitä pelkästään vuorohoito lapsia, mutta palvelua on haluttu tarjota eri puolilla Kouvola lähellä lasten asuinpaikkaa. Tämä osaltaan selittää tutkimukseen osallistuneiden päiväkotien hajanaista maantieteellistä sijoittumista. (Arviointi kertomus, 2017, 12.)

Tutkimuksen kannalta tärkeät käsitteet on esitelty teoriaosuudessa ja ne ovat yleisesti käytössä varhaiskasvatuksessa. Vuorohoidon käsitettä ei ole kirjallisuudessa yksiselitteisesti määritelty, mutta tämän tutkimuksen käsitteiden käyttö on perusteltu. Tutkimukseen on valittu mukaan vain ympärivuorokautisia päiväkoteja, vaikka tutkimuksen aineiston keruu on rajattu koskemaan klo 8.00 – 20.00 välistä aikaa. Vilkan (2007, 26) mukaan teoreettiset käsitteet muodostavat

määrällisessä tutkimuksessa keskeisen roolin. Käsitteet muodostuvat järjestelmällisen tutkimustuloksen seurauksena, eivätkä ne ole paikka- tai aikasidonnaisia vaan yleistettäviä ja sitä kautta myös tarvittaessa toistettavia.

6.2 Aineistonkeruumenetelmät

Tutkimuksen aineistonkeruu on aloitettu kokoamalla systemoitu kirjallisuuskatsaus, jossa tavoitteena on kerätä riittävästi alkuperäistutkimuksia, jotta olisi mahdollista minimoida tiedon valikoitumisesta aiheutuva harha. Tämän tutkimuksen menetelmällinen laatu on yhdistetty aiempaan tutkimustietoon, jotta tutkimustulokset ovat mahdollisimman luotettavia. (Metsämuuronen, 2011, 47.) Suomessa vuorohoidon tutkimus on noussut ajankohtaiseksi. Ensimmäistä kertaa vuorohoidosta säädetään laissa ja varhaiskasvatuksen laatu tulee taata hoitoajasta riippumatta.

Tutkimuksen aineistonkeruuseen osallistui yhteensä viisi eri havainnoijaa, joista yksi on tämän pro gradu -tutkielman tekijä. Systemaattisen havainnoinnin yksi tunnuspiirteistä on tehtävään saatava koulutus (Hirsjärvi, ym., 2015, 215). Tässä tutkimuksessa jokainen havainnoija on suorittanut Kehittävä palaute – menetelmäkoulutuksen, jossa ohjeistetaan käytännön järjestelyiden lisäksi havainnoinnin käytännön suorittamisesta. Havainnointia on harjoiteltu etukäteen erilaisten havainnointitehtävien avulla, jotka valmistavat havainnoijia varsinaiseen havainnointiin. Havainnointitehtävät tehdään todellisessa lapsiryhmässä harjoittelulomakkeelle. Harjoittelulomakkeen tulokset tallentuvat pilvipalveluun, josta koulutaja tarkastaa jokaisen suorittaneen harjoitukset.

Havainnoinnin harjoitteluvaiheessa yhtenä tehtävänä on suorittaa parihavainnointi. Siinä samaa lasta havainnoidaan yhtä aikaa ja tarkastellaan havainnointien yhteneväisyyttä. Havaintojen perusteltu valinta lisää valmistautumista varsinaiseen havainnointiin. Parihavainnointi harjoitukset lisäävät tutkimuksen luotettavuutta, koska tämä mahdollistaa havainnoinnin samankaltaisuuden arvioinnin. Reunamon (2014, 15) mukaan koodausta tulisi harjoitella runsaasti ennen tutkimushavainnoinnin alkua, sillä aluksi koodaus on hidasta ja epävarmaa. Harjoitukset antoivat hyvän valmiuden suorittaa varsinaista tutkimushavainnointia.

Harjoittelu mahdollisesti vaikutti siihen, että havainnointiajat noudattivat sovittua havainnointijakson pituutta.

Varhaiskasvatuksen tiedonkeruu pohjautuu suurelta osin havainnointiin, jota käytettiin myös tässä tutkimuksessa valmiin havainnointilomakkeen (Liite 2) ja arviointivälineiden avulla (Heikka, ym., 2017, 59). Metsämuurosen (2011, 248) mukaan havainnointia pidetään hyvänä menetelmänä mitata ilmiötä ihmistieteissä. Havainnointilomakkeen (Liite 2) toimiessa mittarina, tarkoituksena on havainnoida tutkittavaa ilmiötä mahdollisimman tarkasti. Tutkimusaineisto kerättiin syys - marraskuussa 2019 havainnoimalla klo 8.00 – 20.00 välisenä aikana lasten ja aikuisten toimintaa. Havaintoja kertyi yhteensä 1146 aamupäivistä, iltapäivistä ja illoista. Päivähavainnointi toteutettiin osana kunnan normaalia havainnointia. Ilta-ajan havainnoinnissa Kouvola noudatti havaintoihin liittyviä aiemmin annettuja havainnointiohjeistuksia.

Jokaisella havainnoijalla on tietty kohde, jossa hän käy suorittamassa havainnoinnin. Jokaisessa päiväkodissa havainnointikertoja tuli yhteensä neljä. Havainnoija havainnoi lapsiryhmää yhtenä aamupäivänä klo 8.00 – 12.00, yhtenä iltapäivänä klo 12.00 – 16.00 ja yhtenä iltana klo 16.00 – 20.00. Lisäksi tämän tutkimuksen tekijä havainnoi jokaisessa ympärivuorokautisessa päiväkodissa yhden lisä illan klo 16.00 – 20.00. Jokainen havainnointikerta toteutui suunnitellusti. Tutkimuksen luotettavuuden kannalta on tärkeää pohtia, kuinka eri havainnoijien käyttäminen vaikuttaa tutkimustuloksiin.

Tutkimuksen havainnointijakson pituus rajattiin 4 minuuttiin havainnoitavaa hetkeä kohden, koska havainnointi vaatii havainnoitsijalta täyden keskittymisen. Pitempi havainnointijakso on haastava, koska huomio voi herpaantua, mikä puolestaan voi aiheuttaa havaintojen epätarkkuutta ja arviointi virheitä (Kalliala, 2008, 77). Toiminnan ollessa muuttumatonta, huomio voi herkästi herpaantua, joten pidemmän ajan kuin neljän minuutin havainnointi sykli olisi ollut haastava. Ensimmäisen kahden minuutin aikana orientoidutaan havainnoitavaan lapseen. 30 sekunnin varsinainen havainnointi aloitetaan orientaation jälkeen. Observointi hetken jälkeen on 1,5 minuuttia aikaa koodata havainnot verkkolomakkeeseen (vastaavat kohdat kuin havainnointilomakkeessa, Liite 2). Koodauksessa valitaan kohtiin A-I vaihtoehto 1-11 riippuen havainnoitavasta kohdasta (Liite 2). Erityisen

haastavaa orientoituminen neljän minuutin observointiin oli tämän tutkimuksen tekijälle tutussa päiväkodissa, siellä ajatus lähti herkemmin harhailemaan.

Tutkimuksen aineistonkeruussa ilmeni epäselvyyttä havainnoijien ja tämän tutkimuksen tekijän välillä. Kolmen tutkimuspäiväkodin kohdalla ei ollut tietoa siitä, oliko päiväkodissa toteutettu jo havainnointia vuorohoitotutkimukseen liittyen. Tämä aiheutti eri lasten kohdalla saman numeron käytön (esimerkiksi lapsi yksi numerolla kaksi ja lapsi kaksi numerolla kaksi). Nämä muutettiin manuaalisesti käsin jälkikäteen, jolloin tutkimusvirheiltä vältyttiin. Aineiston manuaalinen käsittely antoi aineistonkeruun havainnointijakson aloitus- ja lopetusajoiksi tuhansia minuutteja, normaalin neljän minuutin sijasta, mutta kyseinen virhe oli paikannettavissa johtuvaksi manuaalisesta muokkauksesta. Tämä muokkaaminen ei vaikuta aineiston luotettavuuteen. Tutkielman muuta aineistoa ei ole muokattu.

Säännöllinen havainnointi kertoo, miten lapsen vuorovaikutusyrityksiin vastataan (Kalliala, 2012, 201). Tässä tutkimuksessa yhtenä tarkastelun kohteena on lähimmän aikuisen toiminta eli mitä aikuinen tekee. Varhaiskasvatuksen tavoitteellisen toiminnan edellytyksenä on suunnittelu, arviointi ja kehittäminen, joka tulisi näkyä aikuisten toiminnassa. Havainnoija ei kerro tehtyä havaintoja päiväkodille, vaikka sitä moni varhaiskasvatuksen henkilökunnan jäsen toivoi. Havainnot eivät ole yksittäisillä kerroilla tilastollisesti luotettavia ja yleistettäviä. Ainoa tilanne, johon havainnoija puuttuu, on lapsen turvallisuuden vaarantuessa. Tällainen tilanne oli esimerkiksi lapsen jalan jäädessä kiinni kiipeilytelineeseen hänen ollessa pääalaspäin. Erilaisia tilanteita, joiden vuoksi havainnointi oli päätettävä, tuli havainnointijakson aikana kolme tämän tutkielman tekijälle. Aineistonanalysoinnissa yksittäisiä havainnointijakson keskeytymillä ei ole merkitystä tulosten kannalta.

6.2.1 Systemaattinen satunnaisotanta

Otanta on toteutettu satunnaisotantana (Hirsjärvi, ym., 2017, 180). Satunnaisotanta on yksi määrällisten tutkimusmenetelmien otantamenetelmistä. Otoksella tarkoitetaan havaintoyksiköiden joukkoa, joka on poimittu perusjoukosta ja se toimii sellaisena kohderyhmänä, jolla voidaan saada kokonaiskuva koko kohderyhmästä eli sen tulisi edustaa kaikkia perusjoukon ominaisuuksia ja

ilmenemistapoja. Havaintoyksikkö on asia, josta halutaan tietoa. (Vilkka, 2007, 51-52 56.) Silloin kun havaintoyksiköiden ominaisuudet ja ilmenemistavat eivät vaihtelee, käytetään satunnaisotantaa. Se toimii hyvänä menetelmänä silloin, kun perusjoukko on entuudestaan tunnettu ja määritelty, mutta tietoa on vähän. (Vilkka, 2007, 53.) Vuorohoito on entuudestaan tuttua varhaiskasvatuksessa, mutta tutkimustietoa vuorohoidon sisällöistä on vähän.

Metsämuuronen (2011, 61-62) kuvaa teoksessaan satunnaisotantaa luotettavuuden kannalta hyväksi, koska havainnot ovat tulleet mukaan sattumalta ilman tutkijan tai tutkittavan pyrkimyksiä. Satunnaisotanta toimii perusmenetelmänä. Sen piirteenä on havaintoyksiköiden valinta sattumanvaraisesti. Aluksi havaintoyksiköt numeroidaan, jonka jälkeen poimitaan arpomalla otantaan tulevat havainnointiyksiköt. Jokaisella perusjoukkoon kuuluvalla havaintoyksiköllä on yhtä suuri mahdollisuus tulla valituksi otokseen. Jokaisen havaintoyksikön on oltava tiedossa, ennen kuin arvonta suoritetaan. (Metsämuuronen, 2011, 61-62; Vilkka, 2007, 53.)

Tämän tutkimuksen alussa havainnoijille arvottiin satunnaisesti havainnointi päivät ja havainnointi ajat. Tämän jälkeen havainnoija on yhteydessä päiväkodin johtajaan, jolloin arvotaan havainnoitava lapsiryhmä. Ensimmäisellä havainnointikerralla arvotaan perusjoukosta tutkimuslupien (Liite 1) pohjalta viisi havainnoitavaa lasta arvotusta lapsiryhmästä. Vuorohoidon erikoisuuden vuoksi, ilta-aikoina arvottiin uusia lapsia, jos aiemmin arvotut lapset eivät olleet paikalla. Ilta-ajan havainnoinnissa arvonta toteutettiin hoidossa olevien jokaisen ryhmän lasten tutkimusluvista. Päiväaikana havainnoitavina lapsina toimi ainoastaan arvotun lapsiryhmän lapset, vaikka muissa ryhmissä olisi ollut paikalla ilta-aikana arvottuja lapsia. Keskimäärin lapsia oli yhteensä 15 neljän havainnointikerran jälkeen.

6.2.2 Systemaattinen aineistonkeruu

Systemaattinen otanta on hyvä menetelmä erityisesti silloin, kun on olemassa valmis nimi- ja osallistumislista (Metsämuuronen, 2011, 62). Systemaattinen havainnointi tekee jokaisesta lapsesta näkyvän (Kalliala, 2012, 201). Herkästi varhaiskasvatuksessa kiinnitetään huomiota aktiivisimpiin lapsiin, jolloin vetäytyvät

lapset saattavat jäädä vaille havaintoa. Toisaalta myös aktiivisten lasten systemaattinen havainnointi eri tilanteissa saattaa puuttua. Systemaattisessa havainnoinnissa tutkija tekee havainnot ennalta suunniteltuun lomakkeeseen (Vilkkä, 2007, 27). Tutkimuksessa on valmis havainnointilomake (Liite 2). Vuorohoidon havainnoinnin osalta muutos verkkolomakkeeseen on, että tutkittavien lasten numeroksi on mahdollista valita 1-26 aiemman viiden sijasta. Havainnointilomakkeen (Liite 2) sisältö ja käyttö kuvataan erikseen. Tutkimuksessa havainnoijilla ei ollut aiempia tietoja lapsista, eivätkä arvontaa ohjanneet ulkopuoliset henkilöt, näin otantaan on valikoitunut satunnaisesti havainnoitavat lapset.

Systemaattinen havainnointi auttaa aikuista suuntaamaan huomiotaan tarkoituksenmukaisesti (Kalliala, 2012, 200). Havainnoinnin avulla on mahdollista selvittää, mitä todella tapahtuu ja tekevätkö ihmiset niin kuin sanovat tekevänsä. Havainnoinnin etuna voidaan pitää välittömän tiedon saamista yksilöiden, ryhmän tai organisaatioiden toiminnasta ja käyttäytymisestä. Haasteena havainnoinnissa on tutkijan mahdollinen vaikutus havainnoitavaan ympäristöön. (Hirsjärvi, ym., 2015, 212-214.) Tässä tutkimuksessa havainnointi on toteutettu systemaattisella havainnoinnilla, jossa havainnoija ei ole lapsille entuudestaan tuttu. Havainnoijan vaikutusta ympäristöön on minimoitu siten, että havainnoija hakeutuu tutkijan rooliin, jolloin hän ei lähtökohtaisesti ota kontaktia ryhmän lapsiin.

Havainnoitavana päiväkotina ei ollut havainnoijan oma päiväkotilukuun ottamatta yhtä havainnointikertaa, jossa tämän tutkielman tekijä havainnoi omassa päiväkodissa. Yksittäinen havainnointikerta ei vaikuta tutkimuksen luotettavuuteen. Havainnoija ei hae vuorovaikutusta tai katsekontaktia lapsiin, mutta vastaa lasten kysymyksiin, jos tarpeen. Havainnoitavan lapsen ei tulisi olla tietoinen, että häntä havainnoidaan. (Reunamo, 2014, 16.) Tämän tutkimuksen havainnoijien mukaan, lapset jättivät havainnoijan hyvin nopeasti huomioimatta ja keskittyivät omaan tekemiseensä. Henkilökunnalle kerrotaan, että havainnointi pyritään toteuttamaan niin, ettei lapsi tiedä hänen olevan havainnoinnin kohteena.

Reunamon (2014, 15) mukaan lapsia havainnoidaan seuraamalla systemaattisesti listan järjestystä. Lapsen puuttuessa valitaan listasta seuraava lapsi. Puuttuvat tai myöhemmin saapuvat lapset otetaan mukaan havainnointiin, kun he saapuvat. Jos on mahdotonta havainnoida kaikkia lapsia, esimerkiksi jos osa

lapsista on retkellä ja osa päiväkodissa, havainnoija havainnoi suurinta mahdollista lapsiryhmää. Systemaattisen virheen välttämiseksi, havainnoija aloittaa havainnoinnin joka aamu lapsilistan eri kohdasta.

Tässä tutkimuksessa vuorohoitoaikana lapset olivat pääsääntöisesti päiväkodin alueella, joten kaikki kyseisenä päivänä valitut lapset tulivat havainnoitua heidän ollessaan paikalla. Tämän tutkimuksen tekijän käydessä havainnoimassa muissa kuin omassa kohde päiväkodissa, ei aiempaa tietoa ollut kenestä lapsesta tulisi aloittaa havainnointi. Havainnointi aloitettiin näissä tilanteissa aina pienimmästä numerosta ja edettiin suurempaan. Paikalla olevat lapset vaihtelivat havainnointikerroilla, joten luotettavuuden kannalta ei ole merkitystä, vaikka lapsilista aloitettiin aina pienimmästä numerosta. Havainnointikerroilla havainnoitavien lasten valinnan jälkeen muutoksia ei havainnoitaviin lapsiin tehty, jos lapsia oli viisi. Näin meneteltiin, vaikka aiemmilla havainnointikerroilla havainnoitava lapsi saapuisi paikalle.

Vuorohoidon havainnoinnissa ensimmäisen illan havainnoinnin aikana töissä olevat henkilöt täyttävät oppimisympäristön arviointilomakkeen. Tämä ei kuitenkaan ollut selkeää jokaisessa havainnoitavassa paikassa, jossa tutkija kävi. Myös varhaiskasvatuksen opettajan suorittaman lapsiarvioinnin täytöstä puuttui selkeä ohje henkilöstölle tai henkilöstö ei ollut perehtynyt siihen kunnolla. Tarkoituksena oli, että vuorohoidossa olevan havainnoitavan lapsen lapsiarvioinnin täyttää lapsen oman ryhmän varhaiskasvatuksen opettaja. Joissakin paikoissa ilmeni, että lapsiarvioinnin on täyttänyt työvuorossa olleet aikuiset, vaikka heillä ei ole parasta mahdollista tietoa lapsesta kuten tietoa lapsen keskimääräisistä hoitopäivien lukumäärästä.

6.2.3 Havainnointimittari

Tiedon strukturointi, mittaaminen, mittarin käyttäminen, tiedon käsittely ja esittäminen numeroin, tutkimusprosessin ja tulosten objektiivisuus sekä suuri vastaajien määrä ovat tyypillistä määrällisessä tutkimuksessa. Mittari on väline, jolla saadaan määrällinen tieto tai määrälliseen muotoon muutettava tieto tutkittavasta asiasta. Mittareita voivat olla haastattelu-, kysely- tai havainnointilomake. (Vilkka, 2007, 13-14, 17, 117.) Tutkimuksen mittareina toimivat havainnoijien suorittama

havainnointi, opettajan suorittama lapsiarviointi ja oppimisympäristön arviointilomake sekä johtajan suorittama arviointi. Kaikki nämä mittarit ovat muodostaneet yhden aineiston. Mittarin valintaan vaikutti aiempi monipuolinen tutkimustieto päiväajasta, jota on saatu valtakunnallisesti. Tässä tutkimuksessa havaintoja tuli runsaasti ja tulokset esitetään numeerisessa muodossa prosentuaalisesti 0 – 100 prosentin välillä. Numeerisesti esitetty tutkimustieto klo 8.00 – 20.00 välillä, antaa mahdollisuuden tarkastella varhaiskasvatuksen sisältöä eri vuorokauden aikoina.

Kehittävä Palaute -menetelmän lapsihavainnointimittarilla kuvataan kaikkia välineitä, joilla alkuperäinen, tutkimuksessa käsiteltävä ja tulkittava tieto hankitaan (Karma, 1983, 53). Havainnointilomakkeessa (Liite 2) olevat kategoriat on kuvattu jokaisen mittarin kohdalla olevalla kuviolla. Kuvioissa on huomioitu verkkolomakkeen sisältö, jossa on muutamia tarkennuksia havainnointilomakkeen kohtiin.

Havainnointilomakkeeseen (Liite 2) *A. Yleinen tilanne* (Kuvio 2) merkitään toiminnan yleinen kehys eli mitä lapsen pitää/kuuluu tehdä ja se pitää sisällään siirtymät tilanteiden välissä. Mittarin eri kohdat perustuvat Reunamon (2007) aikaisempaan tutkimukseen, jossa tutkittiin neljän eri helsinkiläisen päiväkodin tapahtumia. Kyseisen tutkimuksen havainnot luokittelemalla saatiin yleinen kuva päiväkodin toiminnan jakautumisesta. (Reunamo, 2007, 30.)

A. Yleinen tilanne: Lapsen toiminnan yleinen kehys (mitä lapsen pitää/kuuluu tehdä, sisältää siirtymät tilanteiden välissä)

1. Suora kasvatustoiminta sisällä (enimmäkseen aikuisen aloittamaa, suunniteltua toimintaa: opetusta, ohjeistusta, ryhmätoimintaa, kirjan lukua, esityksiä, ryhmäkeskustelua)
2. Tuettu leikki sisällä (lapsilähtöistä, aikuinen havainnoi, osallistuu ja on valmis tarvittaessa tukemaan leikkiprosesseja)
3. Vapaa leikki sisällä (Itsenäisempi leikki yksin tai kavereiden kanssa. Kasvattaja ei osallistu prosessiin)
4. Ulkotoiminta (usein pihalla, puistossa, retkellä)
5. Perushoito (pukeminen, riisuminen, WC, hygienia, odotus, valmistautuminen, hoitoon liittyvä ohjattu toiminta ja leikki)
6. Ruokailu (aamupala, lounas, ruuan odotus, järjestelyt ennen/jälkeen syömisestä, ohjattu toiminta ruokailun aikana)
7. Lepohetki (myös ohjattu toiminta kuten kertomus tai laulu)

Kuvio 2. A. Yleinen tilanne (Liite 2)

Mittariin *B. Lapsen oma toiminta* (Kuvio 3) merkitään, mitä lapsi tekee. Mittarissa tarkastellaan, mitä lapsi tekee normaalin päivärytmin lisäksi. Lapset voivat esimerkiksi ruokailussa jutella aikuiselle tai muille lapsille tai jopa häiritä toimintaa. Lapsen oma toiminta vaihtelee päiväkodin yleisen aikataulun sisällä. (Reunamo, 2007, 33, 35.) Lapsen muuttaessa toimintaa kesken havainnoinnin, pyritään valitsemaan pääasiallinen toiminta. Jos lapsen toimintaa on mahdotonta määritellä, eikä se sovi mihinkään alla mainittuihin kohtiin, se koodataan kohtaan 11 (muu toiminta). (Reunamo, 2014, 15.)

B. Lapsen oma toiminta (mitä lapsi tekee)

1. Roolileikki tai mielikuvaleikki (lelulla tai itsellä on rooli)
2. Sääntöleikki (esim. pallopeti, lautapeli, elektroninen peti, pysyvät säännöt, kilpailu)
3. Esineleikki ja kokeilu materiaaleilla ja leluilla (esim. hiekkalaatikolla, paperilla)
4. Fyysinen leikki tai aktiviteetti (juoksu, keinuminen, hyppiminen, riehuminen, tanssi, kiipeily, harjoitus)
5. Lukeminen, kertomus, opettaja lukee tai lapsi lukee/selaa kirjaa itse, tuttu laulu
6. Tehtävä (esim. kotitehtävä, kynä-paperi –työt, pukemisen harjoittelu, laulun tai lorun opettelu, taidon harjoitus, työ)
7. Toiminta ilman fokusta tai kunnon kontaktia muihin (esim. kuljeskelu, etsiminen, odottelu)
8. Yhdessäolo muiden kanssa (esim. hengailee/kävelee kavereiden kanssa, juttelee kiipeilytelineellä)
9. Kielletty toiminta (esim. ohjeiden rikkominen, kiusaaminen, häirintä)
10. Lapsi toimii yleisen kehityksen sisällä, mutta ei sovi yllä oleviin luokkiin B1-B9 (esim. lapsi syö ruokailussa, pukeutuu ulos lähdeittäessä)
11. Muu toiminta (ei sovi muihin luokkiin, esim. sekavuus, paljon vaihdoksia, ei rakennetta)

Kuvio 3. B. Lapsen oma toiminta (Liite 2)

Mittariin *C. Lapsen pääasiallinen huomion kohde ja kontakti* (Kuvio 4) merkitään, mihin lapsen huomio on kiinnittynyt. Lasten huomion kohde vaihtelee päiväkodin eri toiminnoissa. Sisäleikeissä on yleistä, että lapset suuntaavat huomionsa yhteen tai useampaan lapseen kerralla. Ulkoillessa, lapsen huomio kiinnittyy useimmiten useampaan lapseen kerralla ja ei-sosiaaliset huomionkohteet ovat harvinaisempia. Muissa toiminnoissa selkeää eroa ei ole havaittavissa. Ohjatussa toiminnassa on havaittavissa, että aikuinen saa lasten jakamattoman huomion, mutta vain harvoin lasten huomion kohteena on pelkästään aikuinen. Usein

kyseessä on kokonaistilanne, jossa aikuinen on mukana ja aikuisen rooli korostuu välillisesti tärkeänä toiminnan sisältöjen määrittäjänä. (Reunamo, 2007, 34-35.)

C. Lapsen pääasiallinen huomion kohde ja kontakti

1. Ei-sosiaalinen kohde (esim. lelu, hiekka, auto, palikat, vesi, oma itse) (tai lapsi nukkuu)
2. Aikuinen (esim. katsekontakti tai muu kontakti, seuraa aikuisen kertomusta, keskustelee, huomio voi sisältää esim. opetusmateriaalia)
3. Toinen lapsi (mukana voi olla myös leluja ja muita ei-sosiaalisia kohteita esim. lapsen kädessä)
4. Ryhmä lapsia (2 tai useampia lapsia, mukana voi olla myös leluja ym.)
5. Kokonaistilanne (tilanteessa on niin paljon elementtejä, ettei pääasiallista kohdetta tai kontaktia voi nimetä, esim. lapsia, aikuisia, materiaaleja, usein dynaaminen tilanne).

Kuvio 4. C. Lapsen pääasiallinen huomion kohde ja kontakti (Liite 2)

Mittariin *D. Lähin sosiaalinen lapsikontakti* (Kuvio 5) merkitään havainnoinnissa mukana olevan lapsen numero (1-5), jos kontakti toiseen havainnoitavaan lapseen on havaittavissa. Mittariin merkitään se numero, joka havainnoitavalle lapselle on annettu havainnoinnin alussa (1-5). Jos kontaktia havainnoitaviin lapsiin ei ole, valitaan numero 6. Ilta-ajan havainnoinnissa havainnoitavalle lapselle annetaan numero 1-26 välillä. (Reunamo, 2019.)

D. Lähin sosiaalinen lapsikontakti

1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9....

Jos ei kontaktia tutkittaviin lapsiin, valitse 6

Kuvio 5. D. Lähin sosiaalinen lapsikontakti (Liite 2)

Mittarilla *E. Lapsen fyysinen aktiivisuus* (Kuvio 6) havainnoidaan lapsen liikkumista. Puhlin, Greaves, Hoyt ja Baranowski (1990, 26-27) ovat kehittäneet CARS (Children's Activity Rating Scale) -havainnointimenetelmän asteikon, joka luokittelee lapsen fyysisen aktiivisuuden arvioimalla kehon liikkeitä sykkeen ja energiankulutuksen pohjalta. CARS-asteikkoon kuuluu: 1. paikoillaan oleva ja liikkumaton, 2. paikoillaan oleva ja liikkuva, 3. hidas liikkuminen, 4. kohtalainen liikkuminen sekä 5. nopea liikkuminen.

E. Lapsen fyysinen aktiivisuus (painotetaan viim. 10 sek, arvioidaan lapsen energian kulutusta)

1. Liikkumaton (esim. nukkuminen, seisominen, istuu vaunuissa, toiminta ei kuluta energiaa)
2. Paikallaan tapahtuva raajojen/kehon liike (esim. nouseminen ylös, kevyehkön esineen liikuttaminen)
3. Hitaat ja kevyet liikkeet (esim. käveleminen, kevyt keinuminen)
4. Kohtalaisesti kuormittavat liikkeet (esim. käveleminen ylämäkeen, vähintään 2 hyppelyä, kiipeily telineessä, käsillä roikkuminen ja vauhdinotto jaloilla)
5. Nopeat ja kuormittavat liikkeet (esim. juokseminen, portaiden nousu, vähintään kolme hyppelyä, kiipeilytelineessä roikkuminen jalat liikkeessä, toiminta kuluttaa paljon energiaa).

Kuvio 6. Lapsen fyysinen aktiivisuus (Liite 2)

Mittarilla *F. Lapsen sitoutuneisuus* (Kuvio 7) mitataan lapsen sitoutumista toimintaan. Mittari perustuu Laevers kehittämään LIS-YC (Leuven Involvement Scale for Young Children) -menetelmään. Sitoutumista voidaan tarkastella keskittymisen, energian, sinnikkyuden ja tarkkuuden avulla. Sitoutuneisuuden asteikoksi on määritelty: 1. ei toimintaa, 2. toistuvasti keskeytyvä toiminta, 3. jossain määrin jatkuva toiminta, 4. intensiivisiä hetkiä sisältävä toiminta, sekä 5. pitkäkestoinen intensiivinen toiminta. (Liite 4) (Hautamäki, 1997, 6-10.)

F. Lapsen sitoutuneisuus

1. Yksinkertainen, kaavamainen, toistuva, passiivinen toiminta, ei energiaa, ei älyllistä haastetta (tai lapsi nukkuu)
2. Usein keskeytyvä toiminta ja toimintaan kiinnittyminen
3. Enimmäkseen jatkuva toiminta, huomio hajoaa helposti, vähän energiaa
4. Jatkuva toiminta, jossa intensiivisiä hetkiä, tarkkaavaisuus ei helposti hajoa
5. Kestävä intensiivinen toiminta, keskittyminen, luovuus, energia ja sitkeys

Kuvio 7. F. Lapsen sitoutuneisuus (Liite 2)

Mittarilla *G. Emootio* (kuvio 8) mitataan lasten kokemaa tunnetilaa mitattavalla hetkellä. Emootion tunnistamiseen riittää yksi havainto tunnetilasta, jotta se voidaan merkitä havainnointilomakkeeseen (Liite 2). Mittari perustuu Ekmanin (1992) näkemykseen perustunteista (viha, pelko, ilo, suru ja inho), joiden piirteet esiintyvät universaalisti kaikissa kulttuureissa (Ekman, 1992, 175-176). Ekman (1999, 55) on myöhemmin lisännyt perustunteiden listaan innokkuuden,

helpotuksen nautinnon ja häpeän. Mittarin emootiot eivät suoraan vastaa Ekmanin luokittelua ja osa mittarin kategorioista pitää sisällään useita tunnetiloja. Yksiselitteistä lähdettä kuvion 8 perustunteille ei ole.

<p>G. Emootio</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Viha 2. Ärtymys, turhauma 3. Pelko, ahdistus 4. Suru, masennus 5. Ilo, riemu 6. Onnellisuus, tyytyväisyys 7. Hämmästyminen, valppaus, uteliaisuus, innostus 8. Neutraali, tyyni, rauhallinen 9. Kyllästynyt, väsynyt, nukkuu tai muu tunne

Kuvio 8. G. Emootio (Liite 2)

Mittarilla *H. Sosiaalinen orientaatio* (Kuvio 9) saadaan tietoa lapsen tavasta tarkastella asioita, ja se voidaan yhdistää tietoon toiminnan jakautumisesta. Tämä mahdollistaa toiminnan ja lasten näkemysten välisen yhteyden tarkastelun. (Reunamo, 2007, 39.) Tarkasteluun kuuluu neljä orientaatiota *1. mukautuva*, *2. osallistuva*, *3. dominoiva*, *4. vetäytyvä*, sekä *5. ei voida määrittää*, jotka muodostavat mittarille kategoriat. Mukautuessaan toimintaan, lapsi ottaa toisen henkilön näkökulman huomioon ja lasten mielikuvat ovat ei-muuttuvia. (Reunamo, 2007, 43; 2014, 188).

Lasten osallistuvassa näkemyksessä lapsi ottaa muiden näkökulman huomioon, mutta pyrkii aktiivisesti muuttamaan tilannetta eikä tyydy pelkästään sopeutumaan tilanteeseen (Reunamo, 2007, 65; 2014, 189). Omaehtoisessa eli dominoivassa näkökulmassa lapsi pyrkii muuttamaan ympäristöä oman näkökulman mukaiseksi (Reunamo, 2007, 54; 2014, 190). Lasten näkemyksen ollessa vetäytyvä, näkemys ei suoraan liity heidän kohtaamaansa tilanteeseen vaan perustuvat heidän omiin ratkaisuihinsa, jolloin lapsen tilanne ei muuta muiden tilannetta. Lapsi pitäytyy omassa näkemyksessään. (Reunamo, 2007, 50; 2014, 190.) Ei voida määrittää näkökulmassa lapsi saattaa esimerkiksi nukkuu.

H. Sosiaalinen orientaatio

1. Mukautuva ja avoin, hyväksyy ja huomioi.
2. Osallistuva, vuorovaikutteinen, avoin, tekee yhteistyötä.
3. Dominoiva, itsepintainen, ehkä itsekeskeinen tai määräilevä.
4. Vetäytyy sosiaalisesta tilanteesta, ei-sosiaalinen, ei-vuorovaikutteinen.
5. Ei voida määrittää.

Kuvio 9. Sosiaalinen orientaatio (Liite 2)

Mittarissa *I. Lähimmän aikuisen toiminta* (Kuvio 10) havainnoidaan, mitä aikuinen tekee. Reunamo (2007) on hakenut aikuisen työn näkökulmaa, jossa pohjana toimii sama agenda kuin sosiaalisen orientaation mittarissa. Mallissa toimii kaksi jatkumoa, ympäristön muuttuminen ja tilanteen avoimuus. Lisäksi suunnitelmille on haettu pohjaa neljästä eri näkökulmasta, jotka ovat harmonia, kaaos, tavoitteet ja mahdollisuudet. (Reunamo, 2007, 109.) Vastaanottavana aikuisena voidaan pitää harmonisesti tilannetta tarkastelevaa aikuista. Osallistuvana voidaan pitää aikuista, joka tarkastelee tilannetta ja on valmis osallistumaan siihen. Tavoitteellisesti toimivalla aikuisella on kasvatustavoitteita. (Reunamo, 2007, 112-113.) Havainnointilomakkeessa (Liite 2) käytetään käsitettä neutraali, joka vastaa verkkolomakkeen käsitettä pinnallinen.

I. Lähimmän aikuisen toiminta

1. Vastaanottaa: havainnoi, kuuntelee, on avoin, herkistyy, hyväksyy, huomioi (syventyy lapsen kokemukseen).
2. Osallistuu: vuorovaikutteinen, avoin, tekee yhteistyötä, rikastaa, kokeilee, (syventää lapsen kokemusta).
3. Tavoittelee: opettaa, motivoi, ohjaa, harjoittaa (syventää ennalta määrätyn tavoitteen suuntaan).
4. Pinnallinen: Ei vuorovaikutteinen, valvoo, päättää, rutiini, ei huomioi (ei syvennä kokemusta).
5. Negatiivinen: Arvostelee, mitätöi, syyttää, ivailee, uhkailee (jyrää lapsen kokemuksen)
6. Ei aikuisen huomiota.

Kuvio 10. I. Lähimmän aikuisen toiminta (Liite 2)

6.3 Aineistonanalysointi

Tutkimuksen aineistoa kerätessä tiedettiin, mitä asioita tutkitaan, jotta oli mahdollista tietää, mitä mitataan. Tutkimusaineisto kerättiin suoraan salasanalla suojattuun verkkolomakkeeseen numeerisessa muodossa, joka mahdollistaa aineiston tutkimisen numeerisesti käyttäen apuna taulukko- tai tilasto-ohjelmia. Aineistonanalysointi alkaa aineiston koonnin jälkeen. (Kananen, 2011, 18; Vilka, 2007, 36, 106.) Tutkimusaineisto analysoitiin SPSS 25 for MacOS-ohjelmistolla tutkimuskysymyksiin pohjautuen.

Osa tutkimuksen aineistosta on tämän tutkimuksen tekijän keräämää primääriaineistoa ja osa muiden havainnoijien keräämää sekundaariaineistoa (Hirsjärvi, 2017, 186). Näitä ei ole kuitenkaan mahdollista eikä tarkoituksenmukaista tuloksissa erottaa toisistaan. Kerätty tutkimusaineisto on saatu suoraan Helsingin yliopiston tutkijalta, kasvatustieteiden tohtori Jyrki Reunamolalta. Vilkan (2007, 57, 106) mukaan, aineiston tarkistuksen tärkein asia on arvioida aineiston kato eli tietojen puutteet. Kato ei ole merkittävä, jos se esiintyy suhteellisesti, se on satunnaisesti jakautunut tai vähäinen. Tässä tutkimuksessa havaintojen määrä on 1146, mutta puuttuvia havaintoja ilmenee 3 aineistoa analysoitaessa. Tätä ei pidetä merkittävänä katona.

Tutkimukseen on valittu analysointimenetelmä, joka antaa tietoa tutkittavasta asiasta. Analyysimenetelmä pyritään ennakoimaan tutkimusta suunniteltaessa, jotta sillä saadaan vastaukset tutkimuskysymykseen. (Vilka, 2007, 119.) Aineiston analysoinnissa käytetään ristiintaulukointia, joka Vilkan (2007, 118) ja Metsämuurosen (2011, 563) mukaan, ilmaisee kahden luokitellun muuttujan välistä riippuvuutta eli jokin muuttuja vaikuttaa toiseen muuttujaan. Ristiintaulukoinnin avulla voidaan löytää muuttujia, jotka näyttävät selittävän toista muuttujaa, sillä havaintojen sijaintia on mahdollista tarkastella kahdella taulukoitavalla muuttujalla. Ristiintaulukoinnissa kannattaa muuttaa havaintojen määrät riveittäin ja sarakkeittain prosenttiluvuiksi (%), jolloin taulukko on havainnollisempi ja selkeämin luettava. (Vilka, 2007, 129.)

Määrällisen tutkimuksen tarkoituksena on joko selittää, kuvata, kartoittaa, vertailla tai ennustaa ihmisiä koskevia asioita ja ominaisuuksia tai luonnonilmiöitä. Tutkimuksessa muuttujalla kuvataan toimintaa, asiaa tai ominaisuutta, josta määrällisessä tutkimuksessa halutaan tietoa. Tutkitusta asiasta perustellun lisätiedon antaminen tai asiaan liittyvien syiden taustalla vaikuttavia syitä voidaan kuvata selittävän tutkimuksen avulla. Tavoitteena on tehdä tutkitusta asiasta aiempaa selvempää. (Vilkka, 2007, 13-14, 19, 23.)

Aamupäivä ajan Klo 8.00 – 12.00 ja ilta-ajan klo 16.00 – 20.00 välisistä ajoista pyritään löytämään eroavaisuuksia. Syy-seuraus suhteita selvitetään esimerkiksi ristiintaulukoimalla havainnointilomakkeen (Liite 2) kohtia A-I kohdan F kanssa, lukuun ottamatta kohtaa D. Taulukoita tarkasteltaessa on huomioitava, että tarkastelu aika päiväaikana on 4 tuntia klo 8.00 – 12.00, ja ilta-aikana 4 tuntia klo 16.00 – 20.00. Iltapäivän havainnot on jätetty osittain tarkastelusta pois, jotta voidaan tarkastella neljän tunnin jaksoja. Esimerkiksi taulukossa 2 tarkastellaan lapsen omaa toimintaa kello 8.00 – 12.00 välisenä aikana suhteessa kello 16.00 – 20.00 väliseen aikaan.

Tyyppiluku eli moodi tarkoittaa luokkaa tai muuttujan arvoa, joka sisältää havainnot eniten tai jossa havainto esiintyy useimmiten eli se kertoo arvon tai luokan, missä esiintymistiheys eli frekvenssi (f) on suurin. Frekvenssi kuvaa havaintojen lukumäärää joukossa, ryhmässä tai koko aineistossa. Havaintotyyppit on mahdollista ilmoittaa lukumäärällisesti frekvenssin avulla. (Vilkka, 2007, 121.) Tutkimustuloksia tarkastellaan prosentuaalisesti (%) ja havaintojen lukumäärä (f) on näkyvillä.

Oleellista jatkon kannalta on tietää kunkin rivin ja sarakkeen yhteenlaskettu frekvenssi (*yhteensä*). Hyödyllistä on myös laskea jokaisen solun prosentuaalinen osuus kaikista ryhmän havainnoista. (Metsämuuronen, 2011, 343 – 348). Tutkimusaineiston analysoinnissa käytetään SPSS 25 for MacOS-ohjelmistoa, josta on ristiintaulukoinnin avulla etsitty vastauksia tutkimuskysymyksiin. Ristiintaulukoinnin avulla on tarkoitus havainnollistaa esimerkiksi kellonajan yhteyttä yleiseen toimintaan. Alin numero viittaa solun havaintojen kokonaisprosenttiosuuteen (% *yhteensä*) ja havaintojen kokonaismäärään (f *yhteensä*). Sarakkeiden reunaosuudesta tulee prosenttisummaksi 100 %.

Tutkimuksessa on syytä suorittaa hypoteesin testaus, jossa tärkeänä pidetään merkitsevyystason valintaa. Tämä tarkoittaa sitä, että tutkija päättää, millä riskitasolla alkuperäinen hypoteesi hylätään tai hyväksytään. Riskitaso tarkoittaa sitä, kuinka suuri on riski, että tuloksessa esiintyvä lukumäärien ero johtuukin sattumasta. Riskitasot määritellään niin, että alle yhden prosentin riskitasoa pidetään tilastollisesti merkitseväenä. Alle viiden prosentin riskitasoa pidetään tilastollisesti melkein merkitseväenä. Riskitason ollessa alle 0,1% katsotaan tutkimuksen olevan tilastollisesti erittäin merkitsevä. Riskitason perusteella voidaan katsoa, voiko otoksen perusteella tehdä yleistyksiä perusjoukosta. (Vilkka, 2007, 132-133.)

Tässä tutkimuksessa tilastollista merkitsevyyttä tarkastellaan varianssianalyysin avulla. Varianssianalyysi tutkii keskiarvojen yhdenmukaisuutta, eikä varsinaisesti anna tietoa minkä ryhmien välillä eroja mahdollisesti on. Tueksi tarvitaan *post hoc-testi*, joka kertoo ryhmien väliset tilastolliset eroavaisuudet. Tutkielmassa käytetään *Bonferroni-kerrointa*, jossa p-arvon ollessa pienempi tai yhtä suuri kuin 0,05 ero ryhmien välillä on todellista 5 %:n riskitasolla. (Metsämuuronen, 2011, 791, 818.) Tutkimustuloksien merkitsevyydet on esitetty *a, b, c* ja *d*-kirjaimilla. Riskitason ollessa tässä tutkimuksessa alle 5 %, tulosta pidetään merkitseväenä.

Aineistonanalyysi vaiheessa kellonajat ovat ryhmitelty

- 1) 8.00 – 12.00 ja 16.00 – 20.00
- 2) 8.00 – 12.00 ja 16.00 alkaen tunneittain
- 3) 8.00 – 16.00 ja 16.00 alkaen tunneittain

Aamupäivän runsaan aiemman tutkimustiedon takia klo 8-16 välinen aika on päädytty kuvaamaan kokonaisuutena taulukossa 2. Silloin kun tarkastellaan havainnointi muuttujan suhdetta lapsen sitoutuneisuuteen, ristiintaulukoinnin yhteensä rivi toimii tarkastelun kohteena. Riviltä selviää, kuinka paljon jotakin toimintaa esiintyy.

Taulukosta 2 ilmenee, että aikavälillä 8.00 – 16.00 noin 60 prosenttia ajasta kuluu vapaaseen leikkiin sisällä, ruokailuun ja lepo hetkeen. Vapaan leikin määrä on 20,4 prosenttia klo 8.00 – 16.00. Taulukosta 2 on havaittavissa, että varhaiskasvatuksessa ulkoillaan pääsääntöisesti klo 16.00 – 17.00 välinen aika. Vapaan leikin osuus on lähes 70 prosenttia klo 18.00 – 19.00 välisestä ajasta, joka eroaa tilastollisesti merkitsevästi muista kellonajoista. Tuettua leikkiä ja ohjattua toimintaa on yhteensä alle 20 prosenttia klo 16.00 mennessä. Tuettu leikki lisääntyy klo 18.00 – 19.00 voimakkaasti ja eroaa tilastollisesti merkitsevästi muista ajoista. Klo 19.00 vapaan leikin osuus vähenee 30,5 prosenttiin ja tuettu leikki alle 10 prosenttiin ja ruokailu saavuttaa lähes 50 prosenttia ajasta. Ohjatun toiminnan osuus toiminnasta pysyy koko päivänä keskimäärin 10 prosentissa.

Taulukossa 3 alkaen tarkastellaan klo 8.00 – 12.00 sekä 16.00 – 20.00 välisen ajan eroavaisuuksia. Taulukossa 3 on esitetty lapsen oma toiminta. Yleinen kehys on taulukon 3 perusteella sekä aamupäivällä että illalla vallitsevana toimintana. Havaittavissa on, että kolmasosa lapsen toiminnasta menee yleisen kehyksen sisälle päivän aikana (katso Taulukko 2. Yleinen kehys). Lapsen oma toiminta on aamupäivän aikana lähes puolet ajasta yleisen kehyksen sisällä, kun vastaavasti ilta-aikana tämä laskee alle neljäsosan. Ilta-aikana lasten omassa toiminnassa on myös esineleikkiä ja fyysistä leikkiä, joita on yhteensä lähes 40 prosenttia, kun taas aamupäivän aikana näiden määrä on yhteensä noin 15 prosenttia. Tilastollisesti merkitsevästi lasten oma toiminta eroaa aamupäivän ja illan välillä yleisen kehyksen, esineleikin, fyysisen leikin ja tehtävien kohdalla.

Taulukko 3. Lapsen oma toiminta

<i>Ristiintaulukointi</i> B. Lapsen oma toiminta (mitä lapsi tekee)	Aika		
	8-12	16-20	Yhteensä
Roolileikki	75 _a 14,5%	84 _a 13,4%	159 13,9%
Sääntöleikki	20 _a 3,9%	34 _a 5,4%	54 4,7%
Esineleikki	42 _a 8,1%	134 _b 21,4%	176 15,4%
Fyysinen leikki	36 _a 6,9%	98 _b 15,7%	134 11,7%
Lukeminen	18 _a 3,5%	15 _a 2,4%	33 2,9%
Tehtävä	28 _a 5,4%	14 _b 2,2%	42 3,7%
Ei fokusta	54 _a 10,4%	80 _a 12,8%	134 11,7%
Yhdessäolo	6 _a 1,2%	6 _a 1,0%	12 1,0%
Kielletty toiminta	11 _a 2,1%	4 _b 0,6%	15 1,3%
Yleinen kehys	221 _a 42,7%	145 _b 23,2%	366 32,0%
Muu toiminta	7 _a 1,4%	11 _a 1,8%	18 1,6%
Yhteensä	518 100,0%	625 100,0%	1143 100,0%
Niissä sarakeprosentteissa, joissa alaindeksi on sama, sarakkeiden suhteelliset osuudet eivät poikkea toisistaan tilastollisesti merkitsevästi ,05 merkitsevyystasolla.			

Taulukossa 4 ilmenee lapsen pääasiallinen huomion kohde. Pääsääntöisesti lapsen huomion kohde koko päivän aikana on ei-sosiaalinen esimerkiksi esine. Kokonaistilanteeseen lapsi kiinnittää vähiten huomiota päivän aikana. Aikuinen on lapsen huomion kohteena 15,9 prosenttia ajasta päivän aikana. Ilta-aikana lapsen huomion kohteena on ei-sosiaalisen kohteen jälkeen toinen lapsi, kun taas aamupäivän aikana lapsen pääasiallinen huomion kohde on usea lapsi

samanaikaisesti. Tilastollisesti merkitsevää eroa lasten huomion kohteella ei ole ei aamupäivän ja illan osalta.

Taulukko 4. Lapsen pääasiallinen huomion kohde

Ristiintaulukointi C. Lapsen pääasiallinen huomion kohde ja kontakti	Aika		
	8-12	16-20	Yhteensä
Ei-sosiaalinen	187 _a 36,1%	212 _a 33,9%	399 34,9%
Aikuinen	79 _a 15,3%	103 _a 16,5%	182 15,9%
Toinen lapsi	93 _a 18,0%	141 _a 22,6%	234 20,5%
Usea lapsi	110 _a 21,2%	112 _a 17,9%	222 19,4%
Kokonaistilanne	49 _a 9,5%	57 _a 9,1%	106 9,3%
Yhteensä	518 100,0%	625 100,0%	1143 100,0%
Niissä sarakeprosentteissa, joissa alaindeksi on sama, sarakkeiden suhteelliset osuudet eivät poikkea toisistaan tilastollisesti merkitsevästi ,05 merkitsevyystasolla.			

Lapsen fyysistä aktiivisuutta kuvataan taulukossa 5. Aamupäivän ja illan aikana yli puolet ajasta lapsen fyysinen aktiivisuus on paikallaan tapahtuvaa liikettä. Lapsen fyysinen aktiivisuus on aamupäivän aikana liikkumatonta lähes 23 prosenttia ajasta, kun taas ilta-aikana fyysinen aktiivisuus on liikkumatonta alle 10 prosenttia. Fyysisesti kuormittavaa liikettä lapsilla on enemmän ilta-aikana, mutta vähäisessä määrin. Kokonaisuudessaan taulukosta 5 on havaittavissa, että lapset ovat ilta-aikana fyysisesti aktiivisempia kuin aamupäivän aikana. Tilastollisesti merkitsevästi lapsen fyysinen aktiivisuus eroaa aamupäivän ja illan välillä liikkumattomuuden ja paikallaan tapahtuvan liikkeen osalta.

Taulukko 5. Lapsen fyysinen aktiivisuus

Ristiintaulukointi E. Lapsen fyysinen aktiivisuus	Aika		
	8-12	16-20	Yhteensä
Liikkumaton	118 _a 22,8%	57 _b 9,1%	175 15,3%
Liike paikallaan	265 _a 51,2%	356 _b 57,0%	621 54,3%
Hidas, kevyt liike	89 _a 17,2%	132 _a 21,1%	221 19,3%
Koht.kuormittava liike	31 _a 6,0%	54 _a 8,6%	85 7,4%
Nopea, kuormittava liike	15 _a 2,9%	26 _a 4,2%	41 3,6%
Yhteensä	518 100,0%	625 100,0%	1143 100,0%
Niissä sarakeprosentteissa, joissa alaindeksi on sama, sarakkeiden suhteelliset osuudet eivät poikkea toisistaan tilastollisesti merkitsevästi ,05 merkitsevyystasolla.			

Lapsen sitoutuneisuuden määrää tarkastellaan taulukossa 6. Taulukosta 6 on havaittavissa, että lapsen sitoutuneisuus on yksinkertaista lähes 30 prosenttia aamupäivän aikana, kun vastaavasti ilta-aikana lapset ovat yksinkertaisesti sitoutuneita alle 10 prosenttia ajasta. Ilta-aikana lasten sitoutuneisuus on lähes 24 prosenttia ajasta kestäväää ja intensiivistä, kun vastaavasti aamupäivällä kestävään ja intensiiviseen sitoutumiseen päästään vain 11,8 prosenttia ajasta. Lapset ovat ilta-aikana sitoutuneempia toimintaan. Tilastollisesti merkitsevästi lapsen sitoutuneisuus toimintaan eroaa aamupäivän ja illan välillä yksinkertaisen ja intensiivisen sitoutumisen osalta.

Taulukko 6. Lapsen sitoutuneisuus

Ristiintaulukointi F. Lapsen sitoutuneisuus	Aika		
	8-12	16-20	Yhteensä
Yksinkertainen	141 _a 27,2%	61 _b 9,8%	202 17,7%
Usein keskeytyvä	81 _a 15,6%	103 _a 16,5%	184 16,1%
Enimmäkseen jatkuva	117 _a 22,6%	145 _a 23,2%	262 22,9%
Jatkuva toiminta	118 _a 22,8%	170 _a 27,2%	288 25,2%
Kestävä ja intensiivinen toiminta	61 _a 11,8%	146 _b 23,4%	207 18,1%
Yhteensä	518 100,0%	625 100,0%	1143 100,0%
Niissä sarakeprosentteissa, joissa alaindeksi on sama, sarakkeiden suhteelliset osuudet eivät poikkea toisistaan tilastollisesti merkitsevästi ,05 merkitsevyystasolla.			

Lapsen kokemia emootioita tarkastellaan taulukon 7 avulla. Havaittavissa on, että lapsen kokemat emootiot vaihtelevat päivän aikana. Aamupäivän aikana ”muu tunne” on 24,1 prosenttia kokonaisajasta ja tämä on vallitsevana tunteena aamupäivän aikana, mutta ilta-aikana ”muu tunne” -emootiota ilmenee vain 4,6 prosenttia ajasta. Neutraalia tunnetilaa ilmenee reilu kolmasosa ilta-ajasta, kun taas aamupäivän aikana vajaa neljäsosa. Iloa ja riemua koetaan ilta-aikana enemmän. Positiivisia tunnetiloja koetaan kokopäivän aikana negatiivisia tunteita enemmän. Tilastollisesti merkittävästi lapsen emootiot eroavat aamupäivän ja illan välillä ilon ja riemun, neutraalin sekä muun tunteen osalta.

Taulukko 7. Emootio

Ristiintaulukointi G. Emootio	Aika		
	8-12	16-20	Yhteensä
Viha	1 _a 0,2%	-	1 0,1%
Ärtymys, turhauma	14 _a 2,7%	21 _a 3,4%	35 3,1%
Pelko, ahdistus	-	2 _a 0,3%	2 0,2%
Suru, masennus	9 _a 1,7%	13 _a 2,1%	22 1,9%
Ilo, riemu	82 _a 15,8%	147 _b 23,5%	229 20,0%
Onni, tyytyväisyys	98 _a 18,9%	128 _a 20,5%	226 19,8%
Hämmästyminen, uteliaisuus	69 _a 13,3%	67 _a 10,7%	136 11,9%
Neutraali	120 _a 23,2%	218 _b 34,9%	338 29,6%
Muu tunne	125 _a 24,1%	29 _b 4,6%	154 13,5%
Yhteensä	518 100,0%	625 100,0%	1143 100,0%
Niissä sarakeprosentteissa, joissa alaindeksi on sama, sarakkeiden suhteelliset osuudet eivät poikkea toisistaan tilastollisesti merkitsevästi ,05 merkitsevyystasolla.			

Taulukossa 8 ilmenee lapsen sosiaalinen orientaatio. Havaittavissa on, että pääsääntöisesti lapset osallistuvat tai mukautuvat vuorovaikutustilanteissa koko päivänä. Havaittavissa on lasten osallistuvan, mukautuvan ja vetäytyvän illan aikana aamupäivä aikaa enemmän. Ero aamupäivän ja illan välillä on tilastollisesti merkitsevä.

Taulukko 8. Sosiaalinen orientaatio

<i>Ristiintaulukointi</i> H. Sosiaalinen orientaatio	Aika		
	8-12	16-20	Yhteensä
Mukautuu	134 _a 25,9%	215 _b 34,4%	349 30,5%
Osallistuu	160 _a 30,9%	236 _b 37,8%	396 34,6%
Dominoi	18 _a 3,5%	26 _a 4,2%	44 3,8%
Vetäytyy	74 _a 14,3%	136 _b 21,8%	210 18,4%
Yhteensä	518 100,0%	625 100,0%	1143 100,0%
Niissä sarakeprosentteissa, joissa alaindeksi on sama, sarakkeiden suhteelliset osuudet eivät poikkea toisistaan tilastollisesti merkitsevästi ,05 merkitsevyystasolla.			

Lähimmän aikuisen toimintaa tarkastellaan taulukon 9 avulla. Aikuisen toiminta on kokopäivän aikana 37,4 prosenttia ajasta neutraalia ja ero on tilastollisesti merkitsevää aamupäivän ja illan välillä. Pääsääntöisesti aamupäivän aikana lähin aikuinen ei osoita huomiota lainkaan. Tavoitteellista toimintaa on ilta-aikana vain 5,8 prosenttia, vastaavasti aamupäivän aikana tavoitteellista toimintaa on 16,6 prosenttia. Aikuinen osallistuu ja vastaanottaa enemmän illalla kuin aamupäivällä. Tilastollisesti merkitsevästi lähimmän aikuisen toiminta eroaa aamupäivän ja illan välillä jokaisen kategorian osalta, paitsi negatiivisen. Negatiivisia havaintoja lähimmän aikuisen toiminnassa on koko päivän aikana yksi.

Taulukko 9. Lähimmän aikuisen toiminta

<i>Ristiintaulukointi</i> I. Lähimmän aikuisen toiminta	Aika		
	8-12	16-20	Yhteensä
Vastaanottaa	26 _a 5,0%	107 _b 17,1%	133 11,6%
Osallistuu	30 _a 5,8%	92 _b 14,7%	122 10,7%
Tavoittelee	86 _a 16,6%	36 _b 5,8%	122 10,7%
Neutraali	164 _a 31,7%	263 _b 42,1%	427 37,4%
Negatiivinen	-	1 _a 0,2%	1 0,1%
Ei aikuisen huomiota	212 _a 40,9%	126 _b 20,2%	338 29,6%
Yhteensä	518 100,0%	625 100,0%	1143 100,0%
Niissä sarakeprosentteissa, joissa alaindeksi on sama, sarakkeiden suhteelliset osuudet eivät poikkea toisistaan tilastollisesti merkitsevästi ,05 merkitsevyystasolla.			

7.2 Ilta-ajan tavoitteellinen toiminta ympärivuorokautisissa päiväkodeissa

Tarkastelun kohteena on ympärivuorokautisten päiväkotien tavoitteellinen toiminta klo 16.00 jälkeen. Taulukossa 10 on esitetty yleisen kehityksen yhteys lapsen sitoutuneisuuteen. Tuettu leikki ja ohjattu toiminta on sitoutunutta, mutta niitä on vähän illan aikana. Ohjatun toiminnan aikana sitoutuneisuus eroaa tilastollisesti merkitsevästi muista sitoutuneisuuden tasoista. Lasten toiminnasta kolmannes tapahtuu vapaassa sisäleikissä, mutta se ei ole kovin sitoutunutta. Se on muuta toimintaa useammin sisällöltään yksinkertaisesti sitoutunutta tai usein keskittyvää. Ulkotoiminnassa lasten sitoutuneisuus jakautuu tasaisesti. Perushoitotilanteessa sitoutuneisuuden välillä on tilastollisesti merkitsevä ero yksinkertaisen sitoutuneisuuden ja muiden sitoutuneisuuden tasojen välillä. Tiheintä sitoutuneisuus on tuetussa leikissä.

Taulukko 10. Yleisen tilanteen yhteys lapsen sitoutuneisuuteen

Ristiintaulukointi A. Yleinen tilanne: Lapsen toiminnan yleinen kehys	F. Lapsen sitoutuneisuus					
	Yksinkertainen	Usein keskittyvä	Enimmäkseen jatkuva	Jatkuva toiminta	Kestävä, intens. toiminta	Yhteensä
Ohjattu toiminta	3,6% _{a, b}	3,2% _{a, b}	6,2% _{ob}	15,3% _{oc}	1,0% _a	6,9%
Tuettu leikki sisällä	-	3,2% _a	10,8% _{ob, c}	6,3% _{a, c}	15,7% _{ob}	8,0%
Vapaa leikki. sisällä	41,8% _a	41,5% _a	30,0% _a	31,3% _a	29,4% _a	33,5%
Ulkotoiminta	21,8% _a	23,4% _a	20,0% _a	24,3% _a	26,5% _a	23,2%
Perushoitto	18,2% _a	5,3% _{ob}	6,2% _{ob}	6,3% _{ob}	3,9% _{ob}	6,9%
Ruokailu	14,5% _{a, b}	23,4% _{a, b}	26,9% _{ob}	16,7% _a	23,5% _{a, b}	21,5%
Yhteensä	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Niissä sarakkeprosentteissa, joissa alaindeksi on sama, sarakkeiden suhteelliset osuudet eivät poikkea toisistaan tilastollisesti merkitsevästi ,05 merkitsevyystasolla.

Taulukossa 11 tarkastellaan lähimmän aikuisen toiminnan yhteyttä lasten sitoutuneisuuteen. Taulukossa 11 ilmenee lasten olevan usein sitoutuneita aikuisten ollessa neutraaleja, mutta aikuisen neutraali toiminta on yleistä myös yksinkertaisessa sitoutumisessa, erot ovat muihin sitoutuneisuuden tasoihin nähden tilastollisesti merkitseviä. Aikuisen huomioimattomuutta on viidesosa kaikesta toiminnasta ja lasten sitoutuneisuuden taso on silloin usein keskinkertaista, ei yksinkertaista eikä toisaalta kestävä. Tavoitteellista toimintaa on vain 5,7 prosenttia

kaikesta toiminnasta, siihen yhdistyy muuta toimintaa useammin vahva sitoutuneisuus. Aikuisen osallistuessa toimintaan sitoutuminen on harvoin yksinkertaista, joka eroaa tilastollisesti merkitsevästi muihin sitoutuneisuuden tasoihin nähden.

Taulukko 11. Lähimmän aikuisen toiminnan yhteys sitoutuneisuuteen

Ristiintaulukointi I. Lähimmän aikuisen toiminta	F. Lapsen sitoutuneisuus					
	Yksinkertainen	Usein keskeytyvä	Enimmäkseen jatkuva	Jatkuva toiminta	Kestävä, intens. toiminta	Yhteensä
Vastaanottaa	12,7% _a	20,2% _a	20,8% _a	15,3% _a	14,7% _a	17,1%
Osallistuu	3,6% _a	14,9% _b	16,9% _b	17,4% _b	16,7% _b	15,2%
Tavoittelee	5,5% _a	5,3% _a	7,7% _a	5,6% _a	3,9% _a	5,7%
Neutraali	65,5% _a	35,1% _b	33,1% _b	33,3% _b	53,9% _a	41,0%
Negatiivinen	-	1,1% _a	-	-	-	0,2%
Ei aikuisen huomiota	12,7% _{a, b}	23,4% _{b, c}	21,5% _{b, c}	28,5% _c	10,8% _a	20,8%
Yhteensä	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Niissä sarakeprosentteissa, joissa alaindeksi on sama, sarakkeiden suhteelliset osuudet eivät poikkea toisistaan tilastollisesti merkitsevästi ,05 merkitsevyystasolla.

7.3 Lasten sitoutuneisuuden lisääminen ilta-aikana

Seuraavaksi tarkastellaan lapsen toimintaa ilta-aikoina, jotta saadaan selville, kuinka lisätä sitoutuneisuutta toimintaan. Taulukossa 12 ilmenee yleisen tilanteen yhteys lapsen sitoutuneisuuteen. Ohjattua toimintaa on vähän (6,9 prosenttia) ja vain 1 prosentti kestävästä sitoutuneisuudesta esiintyy ohjatussa toiminnassa. Ohjatussa toiminnassa sitoutuneisuus on muuta toimintaa useammin tasolla 4 eli jatkuvaa toimintaa, joka poikkeaa tilastollisesti merkitsevästi. Tuettua leikkiä on ilta-aikana vähän, mutta sitoutuneisuus toimintaan on vahvaa. Tuetun leikin aikana sitoutuneisuus on harvoin heikkoa ja eroaa tilastollisesti merkitsevästi jatkuvasta sitoutumisesta. Vapaata leikkiä on ilta-aikana eniten ja sitoutuneisuuden taso on muuta toimintaa useammin vähän sitoutunutta. Perushoitotilanteita on vähän ja niissä lasten sitoutuneisuus on tavallista useammin yksinkertaista ja se eroaa tilastollisesti merkitsevästi muista sitoutuneisuuden tasoista. Tiheintä sitoutuneisuus on tuetussa leikissä.

Taulukko 12. Yleisen tilanteen yhteys lapsen sitoutuneisuuteen

<i>Ristiintaulukointi</i>	F. Lapsen sitoutuneisuus					
A. Yleinen tilanne: Lapsen toiminnan yleinen kehys	Yksinkertainen	Usein keskeytyvä	Enimmäkseen jatkuva	Jatkuva toiminta	Kestävä, intens. toiminta	Yhteensä
Ohjattu toiminta	3,6% _{a, b}	3,2% _{a, b}	6,2% _b	15,3% _c	1,0% _a	6,9%
Tuettu leikki. sisällä	-	3,2% _a	10,8% _{b, c}	6,3% _{a, c}	15,7% _b	8,0%
Vapaa leikki. sisällä	41,8% _a	41,5% _a	30,0% _a	31,3% _a	29,4% _a	33,5%
Ulkotoiminta	21,8% _a	23,4% _a	20,0% _a	24,3% _a	26,5% _a	23,2%
Perushoito	18,2% _a	5,3% _b	6,2% _b	6,3% _b	3,9% _b	6,9%
Ruokailu	14,5% _{a, b}	23,4% _{a, b}	26,9% _b	16,7% _a	23,5% _{a, b}	21,5%
Yhteensä	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
Niissä sarakeprosentteissa, joissa alaindeksi on sama, sarakkeiden suhteelliset osuudet eivät poikkea toisistaan tilastollisesti merkitsevästi ,05 merkitsevyystasolla.						

Taulukossa 13 tarkastellaan lapsen oman toiminnan yhteyttä sitoutuneisuuteen. Ilta-aikana lapsi toimii eniten yleisen kehysten puitteissa, mutta hänen sitoutuneisuutensa toimintaan on yksinkertaista. Ilta-aikana lasten toiminta on pääasiassa esineleikkiä ja sitoutuneisuudessa esiintyy kaksi huippua, kestävässä sitoutumisessa ja kohtuullisessa sitoutumisessa, erot eivät kuitenkaan ole tilastollisesti merkitseviä. Fyysistä leikkiä esiintyy ilta-aikoina ja siinä sitoutuneisuuden taso vaihtelee, mutta sitoutuneisuus on harvoin yksinkertaista ja se eroaa tilastollisesti merkitsevästi. Tehtävään sitoutuminen on kestävä ja intensiivistä, eikä havaintoja heikosta sitoutumisesta ole yhtään. Kaikkein eniten vahvaa sitoutumista on roolileikissä, jossa kestävä sitoutuminen on kaksi kertaa muuta toimintaa tiheämmin. Roolileikin kestävä ja intensiivinen sitoutuminen toimintaan eroaa tilastollisesti merkitsevästi muista sitoutuneisuuden tasoista.

Taulukko 13. Lapsen oman toiminnan yhteys sitoutuneisuuteen

Ristiintaulukointi B. Lapsen oma toiminta	F. Lapsen sitoutuneisuus					
	Yksinkertainen	Usein keskeytyvä	Enimmäkseen jatkuva	Jatkuva toiminta	Kestävä, intens. toiminta	Yhteensä
Roolileikki	-	8,5% _b	12,3% _b	9,0% _b	25,5% _c	12,0%
Sääntöleikki	-	2,1% _{a, b}	3,8% _b	12,5% _c	-	4,8%
Esineleikki	14,5% _a	21,3% _a	26,9% _a	18,1% _a	26,5% _a	22,1%
Fyysinen leikki	1,8% _a	16,0% _{b, c, d}	13,1% _d	26,4% _c	13,7% _{b, d}	16,2%
Lukeminen	1,8% _{a, b}	5,3% _b	0,8% _a	2,8% _{a, b}	2,0% _{a, b}	2,5%
Tehtävä	-	-	3,8% _{a, b}	2,1% _{a, b}	4,9% _a	2,5%
Ei fokusta	34,5% _a	19,1% _b	12,3% _b	5,6% _c	2,0% _c	12,0%
Yhdessäolo	-	3,2% _a	0,8% _a	1,4% _a	-	1,1%
Kielletty toiminta	-	1,1% _a	-	-	-	0,2%
Yleinen kehys	43,6% _a	23,4% _b	26,2% _b	16,7% _b	24,5% _b	24,6%
Muu toiminta	3,6% _{a, b}	-	-	5,6% _a	1,0% _{a, b, c}	2,1%
Yhteensä	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Niissä sarakeprosentteissa, joissa alaindeksi on sama, sarakkeiden suhteelliset osuudet eivät poikkea toisistaan tilastollisesti merkitsevästi ,05 merkitsevyystasolla.

Lapsen pääasiallinen huomion kohde on taulukon 14 mukaan ei-sosiaalinen. Lasten sitoutuneisuuden taso vaihtelee ei-sosiaalisessa huomion kohteessa voimakkaasti ja on kaksihuippuista, yksinkertaista tai kestävästi sitoutunutta. Lapsen huomion kohde on ilta-aikana kokonaistilanteessa alle 10 prosenttia ja intensiivinen toimintaan sitoutuminen on erittäin vähäistä. Kestävän ja muiden sitoutumisten välillä on tilastollisesti merkitsevä ero. Aikuiseen lapsi kiinnittää huomiota 15,8 prosenttia kokonaisajasta ja silloin kestävä, intensiivistä sitoutumista toimintaan on alle 10 prosenttia ajasta.

Taulukko 14. Lapsen huomion kohteen yhteys sitoutuneisuuteen

Ristiintaulukointi C. Lapsen pääasiallinen huomion kohde ja kontakti	F. Lapsen sitoutuneisuus					
	Yksinkertainen	Usein keskeytyvä	Enimmäkseen jatkuva	Jatkuva toiminta	Kestävä, intens. toiminta	Yhteensä
Ei-sosiaalinen	47,3% _a	26,6% _{b, c}	22,3% _c	36,1% _{a, b}	47,1% _a	34,3%
Aikuinen	18,2% _a	13,8% _{a, b}	22,3% _a	16,7% _a	6,9% _b	15,8%
Toinen lapsi	9,1% _a	34,0% _b	21,5% _c	18,1% _{a, c}	23,5% _{b, c}	21,9%
Usea lapsi	10,9% _a	16,0% _a	20,0% _a	22,9% _a	21,6% _a	19,4%
Kokonaistilanne	14,5% _{a, b}	9,6% _{a, b}	13,8% _b	6,3% _a	1,0% _c	8,6%
Yhteensä	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Niissä sarakeprosentteissa, joissa alaindeksi on sama, sarakkeiden suhteelliset osuudet eivät poikkea toisistaan tilastollisesti merkitsevästi ,05 merkitsevyystasolla.

Taulukosta 15 ilmenee lapsen fyysisen aktiivisuuden yhteys sitoutuneisuuteen. Lapsen fyysinen aktiivisuus on ilta-aikana yli puolet ajasta paikallaan tapahtuvaa liikettä. Lapsen sitoutuneisuus toimintaan on silloin enimmäkseen jatkuvaa. Kohdallaisen kuormittavaa liikettä on alle 10 prosenttia, mutta lapsi on toimintaan jatkuvasti sitoutunutta lähes 20 prosenttia ajasta, joka eroaa tilastollisesti merkitsevästi. 10,3 prosenttia lapsi toiminnasta lapsi on paikallaan, ilman liikettä. Tällöin lapsen sitoutuminen on yksinkertaista. Nopea ja kuormittava liike on yhteydessä vahvempaan sitoutumiseen.

Taulukko 15. Lapsen fyysisen aktiivisuuden yhteys sitoutuneisuuteen

Ristiintaulukointi E. Lapsen fyysinen aktiivisuus	F. Lapsen sitoutuneisuus					
	Yksinkertainen	Usein keskeytyvä	Enimmäkseen jatkuva	Jatkuva toiminta	Kestävä, intens. toiminta	Yhteensä
Liikkumaton	58,2% _a	5,3% _b	2,3% _b	6,3% _b	4,9% _b	10,3%
Liike paikallaan	29,1% _a	55,3% _{b, c}	65,4% _c	48,6% _b	59,8% _{b, c}	54,1%
Hidas, kevyt liike	12,7% _a	28,7% _b	24,6% _{a, b}	17,4% _a	24,5% _{a, b}	22,1%
Koht. kuormittava liike	-	7,4% _b	6,9% _b	18,1% _c	3,9% _{a, b}	8,8%
Nopea, kuormittava liike	-	3,2% _{a, b}	0,8% _a	9,7% _b	6,9% _b	4,8%
Yhteensä	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
Niissä sarakeprosentteissa, joissa alaindeksi on sama, sarakkeiden suhteelliset osuudet eivät poikkea toisistaan tilastollisesti merkitsevästi, 0,05 merkitsevyystasolla.						

Lapsen sitoutuneisuuden yhteyttä lapsen emootioihin tarkastellaan taulukon 16 avulla. Taulukosta 16 on havaittavissa, että lapsen kokemat negatiiviset emootiot eli ärtymys ja turhauma, pelko ja ahdistus sekä suru ja masennus esiintyvät vähäisesti ilta-aikoina. Positiivisia emootiota, iloa ja riemua koetaan 23,4 prosenttia ajasta ja sitoutuminen toimintaan on usein kestävää ja intensiivistä. Ilon ja riemun aikana yksinkertainen sitoutuminen eroaa tilastollisesti merkitsevästi. Onnea ja tyytyväisyyttä esiintyy 19,6 prosenttia ajasta ja sitoutuminen toimintaan on usein kestävää ja intensiivistä. Onnea ja tyytyväisyyttä koettaessa sitoutuminen on harvoin yksinkertaista. Neutraalia tunnetta lapset kokevat eniten ilta-aikana ja lasten sitoutuneisuus on tavallista useammin neutraalin tunnetilan aikana yksinkertaista.

Taulukko 16. Emootion yhteys lapsen sitoutuneisuuteen

Ristiintaulukointi E. Emootio	F. Lapsen sitoutuneisuus					
	Yksinkertainen	Usein keskeytyvä	Enimmäkseen jatkuva	Jatkuva toiminta	Kestävä, intens. toiminta	Yhteensä
Ärtymys, turhauma	1,8% _a	5,3% _a	3,1% _a	2,1% _a	3,9% _a	3,20 %
Pelko, ahdistus	3,6% _a	-	-	-	-	0,40 %
Suru, masennus	5,5% _{a, b}	6,4% _b	1,5% _{a, b, c}	0,7% _c	1,0% _{a, c}	2,50 %
Ilo, riemu	5,5% _a	25,5% _b	21,5% _b	29,2% _b	25,5% _b	23,40 %
Onni, tyytyväisyys	5,5% _a	12,8% _{a, b}	22,3% _{b, c}	22,2% _{b, c}	26,5% _c	19,60 %
Hämmästyminen, uteliaisuus	1,8% _a	14,9% _b	12,3% _b	13,9% _b	3,9% _a	10,50 %
Neutraali	67,3% _a	27,7% _b	33,1% _b	28,5% _b	39,2% _b	35,60 %
Muu tunne	9,1% _a	7,4% _a	6,2% _a	3,5% _{a, b}	-	4,80 %
Yhteensä	100,00 %	100,00 %	100,00 %	100,00 %	100,00 %	100,00 %

Niissä sarakeprosentteissa, joissa alaindeksi on sama, sarakkeiden suhteelliset osuudet eivät poikkea toisistaan tilastollisesti merkitsevästi ,05 merkitsevyystasolla.

Taulukko 17 ilmaisee lähimmän aikuisen toiminnan yhteyden sitoutuneisuuteen. Lasten vahva sitoutuminen on yleisempää aikuisen osallistuvassa toiminnassa ja on silloin harvemmin yksinkertaista sitoutumiseltaan. Aikuisen neutraali toiminta on kaksihuippuinen, se sisältää tavallista enemmän kestävää ja toisaalta myös yksinkertaista sitoutuneisuutta. Tavoitteellista toimintaa on alle 10 prosenttia ja sitoutumisen aste on tavallista harvemmin kestävä ja intensiivinen.

Taulukko 17. Lähimmän aikuisen toiminnan yhteys sitoutuneisuuteen

Ristiintaulukointi I. Lähimmän aikuisen toiminta	F. Lapsen sitoutuneisuus					
	Yksinkertainen	Usein keskeytyvä	Enimmäkseen jatkuva	Jatkuva toiminta	Kestävä, intens. toiminta	Yhteensä
Vastaanottaa	12,7% _a	20,2% _a	20,8% _a	15,3% _a	14,7% _a	17,1%
Osallistuu	3,6% _a	14,9% _b	16,9% _b	17,4% _b	16,7% _b	15,2%
Tavoittelee	5,5% _a	5,3% _a	7,7% _a	5,6% _a	3,9% _a	5,7%
Neutraali	65,5% _a	35,1% _b	33,1% _b	33,3% _b	53,9% _a	41,0%
Negatiivinen	-	1,1% _a	-	-	-	0,2%
Ei aikuisen huomiota	12,7% _{a, b}	23,4% _{b, c}	21,5% _{b, c}	28,5% _c	10,8% _a	20,8%
Yhteensä	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Niissä sarakeprosentteissa, joissa alaindeksi on sama, sarakkeiden suhteelliset osuudet eivät poikkea toisistaan tilastollisesti merkitsevästi ,05 merkitsevyystasolla.

8 POHDINTA

8.1 Arjen rakentuminen ympärivuorokautisessa päiväkodissa

Ensimmäinen tutkimuskysymys tässä tutkimuksessa on, ***millaista toimintaa varhaiskasvatuksessa on klo 8.00 – 20.00 välisenä aikana ympärivuorokautisissa päiväkodeissa.*** Tavoitteena on selvittää, mitä varhaiskasvatuksessa tapahtuu ja millaisia eroavaisuuksia päiväajan klo 8.00 – 12.00 ja ilta-ajan klo 16.00 – 20.00 välillä.

Rutasen (2013, 100), Koivusen (2009, 62), Kuukan (2009, 121) ja Alasuutarin (2010, 151) mukaan päiväkodin arki rakentuu ennalta määriteltujen suunnitelmien mukaisesti, lukuun ottamatta leikkiaikaa. Tämän pro gradu -tutkielman perusteella näyttää siltä, että vapaata leikkiä sisällä on päivän aikana suuri osa ajasta, kokonaisuudessaan 26,4 prosenttia. Ilta-aikana klo 17.00 – 19.00 välisenä aikana lapsen toiminta on pääsääntöisesti vapaata leikkiä.

Alasuutarin (2010, 151) ja Koivusen (2009, 169) mukaan arjessa rutiineja voi olla toiminta, jota ei sanallisteta. Tässä pro gradu -tutkielmassa ilta-aikana ruokailu ja vapaa leikki saivat samassa ajankohdassa lähes yhtä paljon havaintoja klo 17.00 – 18.00 välisenä aikana. Vapaa leikki saattaa toimia sanattomana rutiinina, jota toteutetaan ennen ruokailua ja ruokailun päätteeksi, kun lapsi odottaa ruoan saantia tai muiden päättävän ruokailun. Tulosten perusteella lapset ovat iltapäivällä ja alkuillasta eniten ulkona. Tulos on yhdenmukainen Soinin ja Sääkslahden (2017, 141) tuloksien kanssa.

Taulukko 18 havainnollistaa päivän toimintaa ympärivuorokautisissa päiväkodeissa. Tulokset on saatu ristiintaulukoimalla ja taulukkoon 18 on valittu eniten havaintoja saaneet toiminnot.

Taulukko 18. Päiväntulku ympärivuorokautisissa päiväkodeissa

Klo 8-9 Ruokailu 50%, Ohjattu toiminta 26,4%
Klo 9-10 Ulkotoiminta 39%, Tuettu leikki sisällä 30%
Klo 10-11 Ulkotoiminta 74%
Klo 11-12 Ruokailu 54%, Perushoito 21%, Lepohetki 16%
Klo 12-13 Lepohetki 100%
Klo 13-14 Vapaa leikki sisällä 41%
Klo 14-15 Vapaa leikki sisällä 32%, Ruokailu 31%
Klo 15-16 Vapaa leikki sisällä 37%, Ulkotoiminta 35%
Klo 16-17 Ulkotoiminta 81%
Klo 17-18 Ruokailu 41%. Vapaa leikki sisällä 35%
Klo 18-19 Vapaa leikki sisällä 70%
Klo 19-20 Ruokailu 44%, Vapaa leikki sisällä 31%

Lasten yleisen toiminnan jakautumisesta on havaittu aamupäivien osalta Reunamon aiemmissa tutkimuksissa, että vapaan leikin osuus on aamupäivisin suurin ja ohjatun tilanteen osuus pienin. Ohjatulla tilanteella tarkoitetaan toimintaa, jonka aikuinen on suunnitellut tai toimintaa, johon aikuinen tuo kasvatuksellisen elementin. Kasvatuksellisia aineksia voi kytkeä joustavaksi osaksi arkea, koska kasvatusta tapahtuu sekä ruokailuissa että perushoidossakin eikä vain oppitunneilla. (Reunamo, 2007, 30). Reunamon (2014, 24) mukaan vapaata leikkiä sisällä tai ulkona on 41 prosenttia klo 8.00 – 12.00 välisenä aikana eli noin 98 minuuttia. Vapaa leikki on toimintaa, jossa lapsi päättää mitä hän tekee ja kenen kanssa. Tässä tutkimuksessa taulukon 2 perusteella vapaan leikin osuus päivän aikana on suuri, joka on yhdenmukainen Reunamon tutkimustulosten kanssa.

Tämän tutkimuksen tuloksien perusteella näyttää siltä, että toiminnassa mahdollistetaan lasten toimiminen vertaissuhteissa, vaikka lapsen pääasiallinen huomion kohde koko päivän aikana on ei-sosiaalinen. Ilta-aikoina hakeudutaan leikkimään enemmän yhden lapsen kanssa kuin usean lapsen kanssa samanaikaisesti. Tässä tutkimuksessa saatujen tuloksien perusteella, lapset kokevat iltaisin iloa ja riemua enemmän kuin päivän aikana. Emootioiden vaihtelevuus päivän aikana tukee Rönkan, ym. (2017b, 389) käsitystä yksilöllisten tarpeiden huomioimisesta vireystilan näkökulmasta. Mahdollista on, että tuloksissa esitetty toimiminen yhden lapsen kanssa näyttäytyy vähäisempinä ristiriitatilanteina, joka vaikuttaa lasten tunnetiloihin positiivisesti. Myös fyysisen aktiivisuuden suurempi määrä ilta-aikana voi vaikuttaa positiivisiin emootioihin.

Peltoperän ja Hintikan (2016, 156) mukaan lasten epäsäännölliset hoitoajat voivat tuoda haastetta ryhmäytymiseen ja vertaissuhteisiin, sillä vireystilanne saattaa vaikuttaa vuorovaikutustilanteissa. Tämän tutkimuksen tulosten perusteella lapset sekä osallistuvat että mukautuvat ilta-aikana toimintaan, mutta myös vetäytyvät aamupäivää enemmän, johon voi vaikuttaa lapsen vireustila. Peltoperän ja Hintikan (2016, 155) mukaan lapset leikkivät vuorohoidossa enemmän yli ryhmärajojen, joka voidaan nähdä myös vuorohoidon vahvuutena. Pysyvyyden ja jatkuvuuden tarjoaminen vertaissuhteissa ja lasten keskinäisissä suhteissa toimiminen on tärkeää (Varhaiskasvatus vuoteen 2020, 2007/33). Vuorovaikutuksessa toimiminen on varhaiskasvatuksen tavoitteiden mukaista, koska yhdessä toimiessa lapset muodostavat lähikehityksen vyöhykkeen (Munter, 2013, 119).

Lehtisen (2009, 155) mukaan, pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa on huomioitava lasten vertaissuhteita, jotka voivat heijastua lapsen toimintaan. Heikan, ym. (2017, 169) mukaan, lasten yksilölliset kiinnostuksen kohteet tulee sovittaa koko ryhmän toimintaan ja Salmisen (2017, 16) mukaan aikuisten tulee huomioida ryhmien tarvitsevan erilaista ohjausta. Varsinaisesti ohjattua toimintaa on tämän tutkimuksen tuloksien perusteella vähän. Tämän tutkimuksen tuloksissa havaittu ei-sosiaalisen kohteen runsas esiintyvyys voi johtua Lehtisen (2009, 154) esittämästä varhaiskasvatuksen muuttuvista kokoonpanoista tai kyse voi olla myös Raittilan (2013, 81, 90) näkemyksestä päiväkotien aamupäivä painotteisesta toiminnasta.

Tämän pro gradu -tutkielman perusteella tavoitteellisen toiminnan osuus on ympärivuorokautisissa päiväkodeissa pieni ja aikuisen toiminta on suurelta osin neutraalia, jolloin aikuisen yhteys edistää lasten oppimista ja luoda merkityksiä jää vähäiseksi. Mahdollista on, että aikuisten ohjauksen merkitys on korostunut ympäristön suunnittelussa. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2018, 23) mukaan, opetuksen tarkoituksena on edistää lasten oppimista ja auttaa lapsia luomaan merkityksiä varhaiskasvatuksessa. Suurelta osin sen tulisi olla myös toiminnan järjestämistä ja huomioida lasten osallisuus (Varhaiskasvatus vuoteen 2020, 2007/32). Toisaalta, vapaassa leikissä lapset toteuttavat omia itse suunnittelemaansa tavoitteita (Helenius & Korhonen, 2017, 71) ja siksi leikin havainnointi

on tärkeää, koska se antaa tietoa lapsen sen hetkisestä kehitysvaiheesta (Koivula & Laakso, 2017, 127; Koivunen, 2009, 40).

Kasvattajan tärkeä tehtävä on leikkiin osallistuminen ja leikin rakentaminen yhteistyössä lasten kanssa (Koivula & Laakso, 2017, 123). Aikuisen osallisuus leikissä on tärkeässä roolissa. Lämpimän suhteen luomiseksi ja lasten tarpeisiin vastaamiseksi kasvattajien on oltava läsnä (Estola & Puroila, 2013, 67). Yhdessä oloa, lukemista ja tehtävien tekoa on tämän tutkimuksen mukaan vähän iltai-koina. Vapaan leikin suuri osuus antaa lapsille päätäntä valtaa omiin tekemisiinsä, joka voi myös näyttäytyä mieluisana tekemisenä, jossa lapset viihtyvät.

8.2 Iltai-ajan tavoitteellinen toiminta

Toisessa tutkimuskysymyksessä selvitetään, ***miten paljon ja millaista tavoitteellista toimintaa iltai-koina on ympärivuorokautisissa päiväkodeissa.*** Tarkastelun kohteena on klo 16.00 jälkeinen aika.

Tämän tutkimuksen mukaan tavoitteellista toimintaa on vain 5,7 prosenttia kai-kesta lähimmän aikuisen toiminnasta. Tavoitteellisessa toiminnassa yhdistyy muuta toimintaa useammin vahva sitoutuneisuus. Salmisen (2017, 168) mukaan pedagogiikka on tavoitteellista toimintaa, jossa näkyy aikuisen tieto siitä, millai-nen toiminta ja millaiset käytännöt sopivat lapsiryhmälle. Pedagogisessa osaa-misessa näkyy erilaiset opettamisen tekniikat ja strategiat.

Peltoperän ja Hintikan (2016, 161) mukaan varhaiskasvatuksessa oppiminen ei ole vain muodollisia opetustuokioita, vaan oppiminen nähdään osana kasvatuk-sen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta. Tämän tutkimuksen tu-losten perusteella sitoutuneisuus on tiheintä tuetussa leikissä. Laeversin (1994, 162) mukaan lasten syvin sitoutuminen näyttäytyy päivän aikana leikkitilanteisiin sitoutumisena, joka tukee tämän tutkimuksen tulosta tuetun leikin osalta. Sitou-tuneisuus on usein jatkuvaa ohjatun toiminnan aikana.

Tutkimuksen tulokset poikkeavat aiemmista tuloksista, koska aikuisen läsnäolo ei näytä lisääntyvän ilta-aikoina. Aikuisen toiminta on neutraalia, jolloin hän ei ole vuorovaikutteinen. Salosen ja kumppaneiden (2018, 202) tutkimuksen perusteella lapset saavat aikuisilta enemmän yksilöllistä huomiota ilta-aikoina ja leikki mahdollisuudet ovat joustavampia. Tutkimuksien yhteneväisyys on ilta-aikojen leikki mahdollisuuksien joustavuus. Tutkimustuloksien perusteella lasten toiminnasta kolmannes tapahtuu vapaassa leikissä, mutta se on muuta toimintaa useammin sisällöltään yksinkertaisesti sitoutunutta tai usein keskeytyvää. Lapset ovat tuloksien mukaan usein sitoutuneita aikuisten ollessa neutraaleja, mutta aikuisen neutraali toiminta on yleistä myös yksinkertaisessa sitoutumisessa.

8.3 Lasten sitoutuneisuus ilta-aikana

Kolmannessa tutkimuskysymyksessä tarkastellaan, ***miten lisätä ilta-aikoihin lasten sitoutuneisuutta toimintaan.*** Jotta olisi mahdollista tutkia, miten lisätä sitoutuneisuutta, on selvitettävä, ***mitä lapset tekevät.***

Tässä tutkimuksessa on havaittavissa, että ohjatun toiminnan määrä on vähäistä ja vain 1 prosentti kestävästä sitoutuneisuudesta esiintyy ohjatussa toiminnassa. Ohjatussa toiminnassa sitoutuneisuus on muuta toimintaa useammin tasolla 4 (Liite 3). Tuloksien mukaan tuettua leikkiä on ilta-aikana vähän, mutta sitoutuneisuus toimintaan on vahvaa. Vapaan sisäleikin osuus ilta-ajoissa on suurin, mutta sitoutuneisuuden taso on muuta toimintaa useammin vähän sitoutunutta. Fyysinen leikki on pääosin ilta-aikoina paikoillaan tapahtuvaa liikettä, joka tukee esineleikin osuutta ilta-aikana. Nopea ja kuormittava liike on yhteydessä vahvemman sitoutumiseen.

Kallialan (2008, 67) mukaan, suurin sitoutumien tapahtuu lähikehityksen alueella ja ihminen sitoutuu toimintaan silloin, kun toiminta tapahtuu osaamisen ylärajoilla. Lapsen huomio kiinnittyy aikuisiin harvoin ja silloin kestäväää ja intensiivistä sitoutumista toimintaan on vähäistä. Todennäköisesti aikuisen toiminta ei tarjoa riittävästi haasteita lapsille. Lapsen oma toiminta on ilta-aikoina pääsääntöisesti esineleikkiä ja sitoutuneisuudessa esiintyy kaksi huippua, kestävässä sitoutumisessa ja kohtuullisessa sitoutumisessa, erot eivät kuitenkaan ole tilastollisesti

merkitseviä. Kestävää sitoutumista on kaikkein eniten roolileikissä, jossa kestävää sitoutumista on kaksi kertaa muuta toimintaa tiheämmin.

Positiivisia emootioita koetaan ilta-aikoina 23,4 prosenttia ajasta, jossa sitoutuminen on tavallista useammin vahvaa. Onnea ja tyytyväisyyttä esiintyy 19,6 prosenttia ajasta ja sitoutuneisuus toimintaan on usein kestävää ja intensiivistä. Neutraalia tunnetilaa koetaan ilta-aikoina eniten ja lasten sitoutuneisuus on tavallista useammin neutraalin tunnetilan aikana yksinkertaista.

Lukemista ja tehtäviä on ilta-aikoina vähän. Tehtäviin sitoutuminen ilta-aikoina on kestävää ja intensiivistä, eikä havaintoja heikosta sitoutuneisuudesta ole yhtään. Kallialan (2008, 67) mukaan, aikuisen rooli lapsen sitoutumisessa on merkittävää, sillä tarkoituksellinen toiminta lisää lasten sitoutuneisuutta. Tämän tutkimuksen tulokset tukevat tätä havaintoa. Kallialan (2008, 64) ja Hautamäen (1997, 4-5) mukaan sisäisesti motivoituneet lapset sitoutuvat intensiivisemmin opeteltavaan asiaan, joka on heidän kykyjensä ylärajoilla. Lasten sitoutuminen tehtäviä tehdessä on kestävää ja intensiivistä, joten tehtävien lisääminen ilta-aikoihin lisäisi lasten sitoutuneisuutta toimintaan, jolloin varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden 2018 oppimisen eri alueiden toteutuminen varmistuisi konkreettisemmin.

Tämän tutkimuksen tuloksissa on nähtävissä, että aikuisen osallistuessa toimintaan, toiminta on harvoin yksinkertaista ja lasten sitoutuminen on yleisempää aikuisen osallistuvassa toiminnassa. Aikuisen neutraali toiminta on kaksihuippuinen, se sisältää tavallista enemmän kestävää ja toisaalta myös yksinkertaista sitoutuneisuutta. Tuloksista on havaittavissa, että tavoitteellista toimintaa on vähän ja lasten sitoutumisen aste on tavallista harvemmin kestävä ja intensiivinen. Kallialan (2008, 67) mukaan, varhaiskasvatuksen tärkein laadun kriteeri on aikuisen ja lapsen välinen vuorovaikutus. Kallialan (2012, 201) näkemyksen mukaan, jos lapsen toimintaan sitoutuminen on jatkuvasti heikkoa, tulee aikuisen pohtia, kuinka sitoutuneisuuden tasoa saadaan nostettua.

Päiväkodin toiminnoista kaikkein arvokkaimmaksi oppimisen kannalta osoittautuu tuettu leikki, jossa aikuinen ja lapsi tuottavat leikin sisällön yhdessä. Tuetussa leikissä esiintyy muuta toimintaa kaksi kertaa useammin kestävää sitoutumista. Tuetussa leikissä lapsen ja aikuisen mielikuvat sekoittuvat keskenään ja lapsi ja aikuinen voivat ruokkia toistensa mielikuvia. Tämä mahdollistaa vahvan ja kehittyvän leikin. Niinpä lapsen ja aikuisen yhteisesti kehittämisen leikin lisäämistä kannattaa lisätä.

8.4 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Tässä tutkielmassa on käytetty monipuolisesti erilaisia lähteitä ja pyritty huomioimaan käytetyn lähteen ajankohtaisuus. Tutkielmassa on tarkasteltu laajasti aiempia alan tutkimuksia tieteellisten artikkelien avulla. Mahdollisimman uutta tietoa on haettu uusimmista kirjoista ja ajankohtaisista artikkeleista.

Tutkimuksen lähdekritiikki vaikuttaa tutkimuksen luotettavuuteen. Lähdekritiikillä tarkoitetaan, että tutkija arvioi käyttämänsä lähteen tai aineiston laadun ennen sen käyttämistä tutkimuksessaan. (Vilka, 2007, 34.). Tässä tutkimuksessa arvioitiin jatkuvasti lähteen laatua erilaisten kysymysten avulla: kuka tiedon on tuottanut, kuka tiedon on julkaissut, milloin lähde on julkaistu. Aineistoa tarkasteltiin myös erilaisten kysymysten avulla: missä aineisto on tuotettu, milloin aineisto on tuotettu, kuka aineiston on tuottanut, mihin tarkoitukseen aineisto on tuotettu, mikä on aineiston sisältö, vastaako aineisto tutkimusongelmaan.

Havainnoissa oma huomio täytyy keskittää tarkkaan määrättyyn, rajattuun kohteeseen ja on päätettävä, mitä havainnoidaan. Systemaattinen havainnointi auttaa aikuista suuntaamaan huomiotaan tarkoituksenmukaisesti. (Kalliala, 2012, 200.) Hirsjärven, ym. (2015, 215) mukaan haasteena on saada koulutettua havainnoijat niin, että he luokittelevat havainnoitavia kohteita samalla tavalla ja kehittää sellainen luokittelu, joka on hienojakoista mutta toisensa poissulkevaa. Tähän aineistonkeruuseen osallistuvat havainnoijat ovat osallistuneet havainnointikoulutukseen ja suorittaneet sen hyväksytysti, joka lisää tutkimuksen luotettavuutta. Koulutetut havainnoijat ovat eri koulutustaustan omaavia henkilöitä,

jolloin lähtökohta tarkastella asioita voi olla erilainen. Tutkimusaineiston perusteella, koulutustaustalla ei ollut tutkimukseen vaikutusta.

Osa havainnoijista on jo aiemmin toiminut havainnoijana, osa havainnoijista toimii ensimmäistä kertaa havainnoijana. Tämä olisi voinut vaikuttaa havainnointijakson pituuteen, mutta aineistosta ei tätä ollut havaittavissa. Vuorohoidon havainnoinnin osalta, henkilöstöltä puuttui yhteinen koulutus, jota se olisi kaivannut vuorohoidon erilaisuuden vuoksi. Havainnointimäärän suuruuden ansiosta, tämä ei kyseenalaista tutkimuksen luotettavuutta.

Vilka (2007, 13) määrittelee objektiivisuuden tutkijan puolueettomuutena. Tutkimustulos on objektiivinen, jos se on tutkijasta riippumaton eli tutkija ei vaikuta tutkimuksen lopputulokseen. Tämän pro gradu -tutkielman tekijä on töissä Kouvolan kaupungilla ympärivuorokautisessa päiväkodissa. Tutussa päiväkodissa puolueettomuuden lisäämiseksi tuli erityisesti kiinnittää huomiota havainnoitaviin asioihin ja pitää tutkijan roolia yllä, jotta kirjaus tapahtui asianmukaisesti. Erityisesti mielessä tuli pitää havainnointi sykli, jotta koodaukseen huomioitiin 30 sekunnin aikana tapahtuneet asiat, vaikka jotain mielenkiintoista olisi tapahtunut orientaatio vaiheessa (kahden minuutin aikana).

Tutkimuksessa käytettiin otantamenetelmänä satunnaisotantaa, jossa kukin havainto on tullut mukaan sattumalta ilman tutkijan tai tutkittavan pyrkimyksiä (Metsämuuronen, 2011, 61). Vilkan (2007, 90) mukaan anonymisoinnilla tarkoitetaan henkilötunnisteiden poistamista tai muuttamista tavalla, joka estää yksittäisen henkilön tunnistamisen aineistosta. Tutkimuksessa jokaisella päiväkodilla on oma numerosarja koodi ja lapset numeroitiin jokaisessa päiväkodissa 1-26 välillä. Näin ollen yksittäisiä päiväkoteja tai lapsia ei ole mahdollista tunnistaa tutkimusaineistosta.

Lapsien numerointia on jouduttu kolmen päiväkodin kohdalla manuaalisesti jälkikäteen muuttamaan, koska tieto havainnoitavista lapsista ei kulkenut eri havainnoijien välillä. Pro gradu -tutkielman tekijän rooli tutkijana olisi pitänyt olla selkeämpi, jolloin hän olisi itse ollut yhteydessä muihin tutkimuksen päiväkotien havainnoijiin. Tällöin tieto havainnoitavista lapsista olisi kulkenut luotettavasti. Haasteita kohdattiin, kun ympärivuorokautisissa päiväkodeissa ei henkilökunta

tiennyt, onko aiemmin käynyt havainnoija, eikä lapsinumerointi paperi ollut selkeästi sijoitettuna tietyssä paikassa. Tutkielman luotettavuutta lisää se, että jokainen havainnointikerta toteutui suunnitellusti. Epäselvyyttä päiväkodeissa aiheutti toinen yhtäaikainen Kehittävä palaute -hanke, joka koski alle 3-vuotiaiden lasten varhaiskasvatusta.

Tutkimuslupien (Liite 1) jakaminen tapahtui henkilökunnan aloitteesta ja lupia palautettiin vaihtelevasti. Tutkimuksessa lapset eivät tienneet olevansa tutkimuksen kohteena eikä yksittäisiä lapsia ole mahdollista tunnistaa aineistosta. Henkilökunnan oli haastavampaa osassa päiväkodeista suhtautua pro gradu -tutkielman tekijään havainnoijana ja selkeää jännitystä oli huomattavissa muun muassa aikuisen vetäytyvän käytöksen perusteella havainnointi hetkellä. Yksittäisiä kasvattajia ei ole mahdollista tunnistaa tutkimuksesta eikä kasvattajat tienneet, milloin he ovat havainnoinnin kohteena, joten luotettavuus ei vähentynyt. Tutkimusaineistoa on käsitelty luottamuksellisesti tutkijan toimesta. Tutkielman valmistumisen jälkeen tämän pro gradu -tutkielman tekijä hävittää aineiston tutkimusluvassa mainitulla tavalla, ohjeiden mukaisesti.

Lapsen sitoutuneisuuden tasoa mittaava LI-SYC-asteikko (Liite 3) on kehitetty seuraamaan 3-6-vuotiaiden toimintaa (Kalliala, 2008, 75). Tämän tutkielman aineistosta ei ole eroteltu alle 3-vuotiaita, vaikka asteikkoa ei ole alun perin suunniteltu sen ikäisille. Todennäköisesti mittarin käyttö kaikenikäisillä lapsilla ei vaikuta tutkimuksen luotettavuuteen, sillä mittaria on käytetty useassa eri kunnassa. Havainnointilomake toimii yhtenä mittarina, jonka avulla on kerätty laajasti tutkimustietoa kaiken ikäisistä alle kouluikäisistä lapsista.

8.4.1 Reliabiliteetti

Tutkimuksen reliabiliteetti kuvaa mittaustulosten toistettavuutta. Hirsjärven, ym. (2015, 231) ja Metsämuurosen (2011, 74) mukaan tutkimuksen tulokset ovat luotettavia, jos samaa henkilöä tutkitaan eri tutkimuskerroilla tai jos kaksi arvioijaa pääsee samaan tulokseen. Tässä tutkimuksessa toistomittaukset antoivat yleistä tietoa varhaiskasvatuksen käytännöistä. Luotettavuutta olisi parantanut yhtä aikaa tehdyt havainnot ja näiden tulosten tarkastelu. Havainnoinnin harjoittelu yhdessä parin kanssa harjoittelulomakkeelle on lisännyt tutkimuksen luotettavuutta,

vaikka varsinaisessa tutkimuksessa ei ollut mahdollista havainnoida yhtä aikaa samassa paikassa samaa lasta. Sarkkinen (2018) on pro gradu -tutkielmassaan tutkinut observointien yhteneväisyyttä eli samasta tilanteesta tehtyjen merkintöjen samankaltaisuutta.

Tutkimuksessa käytettyjen havainnoijien määrä (viisi) lisää tutkimuksen luotettavuutta, koska tuloksien perusteella havainnot ovat riippumattomia havainnoijasta. Tutkimuksessa saatiin kerättyä suuri otoskoko, jolloin tutkimuksen luotettavuus paranee. Tällöin yksittäisen havaintoyksikön antamat puutteelliset tiedot ovat vähäisiä luotettavuuden kannalta. (Vilkka, 2007, 57.) Tässä tutkimuksessa käytetään havainnointilomaketta (Liite 2). Havainnointilomakkeen (Liite 2) teoriapohjainen kuvaus lisää tutkielman luotettavuutta. Tutkimuksen reliabiliteettia voidaan arvioida tutkimuksessa käytettyjen perustelluiden ratkaisujen perusteella. Tutkimuksen kulkua on pyritty kuvaamaan johdonmukaisesti koko työn ajan.

8.4.2 Validiteetti

Validius tarkoittaa mittarin tai tutkimusmenetelmän kykyä mitata juuri sitä, mitä on tarkoituskin mitata (Hirsjärvi, ym. 2015, 231; Metsämuuronen, 2011, 65; Vilkka, 2007, 150). Oikeanlaisen tutkimusmenetelmän käyttö, oikea mittari sekä oikeiden asioiden mittaaminen varmistavat tutkimuksen validiteetin. Otoksen vastatessa populaatiota, yleistettävyyks on kunnossa. (Kananen, 2011, 121-123.)

Ulkoinen validiteetti kuvaa tutkimuksen yleistettävyyttä ja mihin ryhmään se on yleistettävissä. Sisäinen validiteetti kuvaa tutkimuksen omaa sisäistä luotettavuutta, ovatko käytetyt käsitteet teorian mukaiset ja kattavatko ne riittävän laajasti ilmiön. (Metsämuuronen, 2011, 65.) Tutkimuksen sisällön validiteettia voidaan tarkastella, vastaavatko tutkimustulokset esitettyihin tutkimuskysymyksiin. Tutkimustuloksia on verrattu aiemmin tehtyyn tutkimukseen ja kirjallisuuteen, tämä tuo tutkielmaan luotettavuutta. Tutkimus on yleistettävissä ympärivuorokautisiin päiväkoteihin ja myös yleisesti vuoropäiväkoteihin tutkimusaineiston laajuuden ansiosta.

9 JOHTOPÄÄTÖKSET

9.1 Ympäri vuorokautisten päiväkotien toiminta päivän aikana

Aiempaa tutkimusta ei ole tehty vuoropäiväkotien ilta-ajoista, jossa selviäisi yhtä laajasti eri toimintojen sisältöjä. Hannuniemen (2011) pro gradu -tutkielmassa Kurkistus lapsen arkeen vuorohoidossa, on tutkittu laadullisia menetelmiä hyödyntäen ilta-ajan toimintaa ja Siippaisen tutkimuksesta (2018, 118) on nähtävissä tietyn päiväkotiryhmän arkirythmi vuorohoidossa. Tämän pro gradu -tutkielman tarkoituksena on selvittää, *mitä vuorohoitoaikana tapahtuu*, jotta tavoitteellista varhaiskasvatusta on mahdollista kehittää huomioiden kokopäivän huomioiva pedagogiikka. Suokas (2019) on tutkinut kokopäivän huomioivaa pedagogiikkaa ylemmässä korkeakoulu tutkinnossa. Tämän tutkimuksen tulos on yhdenmukainen Perheet 24/7 -tutkimusaineiston ja OHOI-hankkeessa kerätyn materiaalin perusteella, joiden perusteella näyttää siltä, että päiväsaikaan noudatetaan tavanomaisia varhaiskasvatuksen rytmejä ja tapoja (Peltoperä & Hintikka, 2016, 159).

Tämän tutkimuksen tuloksien mukaan lapsen oma toiminta päivän aikana on pääsääntöisesti toimimista yleisen kehyksen sisällä eli ohjattua toimintaa, tuettua leikkiä sisällä, vapaata leikkiä sisällä, ulkotoimintaa, perushoitoa, ruokailua tai lepopohetki. Ilta-aikana lapsen oma toiminta on usein paikallaan tapahtuvaa esineleikkiä ulkoilua lukuun ottamatta. Aamupäivällä yleisen kehyksen osuus on huomattavasti suurempi muihin toimintoihin verrattuna. Tästä voidaan päätellä varhaiskasvatuksen aamupäivän (klo 8.00 - 12.00) asettavan enemmän reunaeh-toja, jonka pohjalta päivän aikana toimitaan. Mahdollista myös on, että yleisen kehyksen runsaus näyttäytyy suunnitelmallisempina toimintana. Tulokset tukevat sitä johtopäätöstä, että ilta-aikoina ohjataan lapset rauhallisempaan toimintaan, jonka esineleikki mahdollistaa. Eri-ikäiset lapset osaavat pääsääntöisesti leikkiä esineleikkiä, mutta roolileikkiin siirryttäessä vaaditaan jo kehittyneempiä leikkitaitoja.

Ilta-aikana lasten pääasiallinen huomion kohde on yksi lapsi, kun aamupäivän aikana huomion kohteena on usea lapsi samanaikaisesti. Esineleikkiä voi olla helpompi toteuttaa yksin tai yhden kaverin kanssa. Mahdollista myös on, että vaihtuvien vuorovaikutussuhteiden takia ilta-aikana ei ole tuttuja lapsia paikalla

tai lasten ikäjakauma on suuri, jolloin vuorovaikutussuhteita ei muodostu. Ympäri vuorokautisissa päiväkodeissa ja vuoropäiväkodeissa pysyvien vertaissuhteiden muodostuminen voi olla haastavaa vaihtelevien hoitoaikojen takia. Aikuisen tarjoaman ohjatun toiminnan ja tuetun leikin avulla, uusien vuorovaikutussuhteiden muodostuminen voi syntyä huomaamatta.

Ilta-ajan toiminnassa lasten sitoutuminen on voimakkaampaa kuin aamupäivän aikana. Ilta-aikana koetaan myös enemmän positiivisia emootioita (iloa ja riemua), jotka lisäävät toimintaan sitoutumista. Havaittavissa lapsilla oli myös neutraalia tunnetilaa. Mahdollista on, että esineleikki näyttäytyy havainnoitsijalle neutraalina tunnetilana, eritoten jos esineleikkiä leikitään yksin. Lähimmän aikuisen toimiminen neutraalisti voi myös vaikuttaa siihen, ettei vertaissuhteita muodostu. Osa lapsista saattaa tarvita tukea vertaissuhteiden muodostamiseen. Lasten lukumäärä voi olla ilta-aikana pienempi kuin aamupäivän aikana, joka vaikuttaa vuorovaikutussuhteiden luomiseen. Toisaalta, lapset vetäytyvät ilta-aikana enemmän vuorovaikutuksesta, joka voi myös kuvastaa pientä lapsimäärää tai itselleen tuntemattomia lapsia.

Aikuisen toiminta on pääasiassa neutraalia. Vastaanottavainen havainnointi mahdollistaa ympäristön kehittämisen, kun taas neutraali havainnointi voi olla toimimista enemmän ”valvojan roolissa”, jolloin havainnoinnin pedagoginen merkitys voi unohtua. Kallialan (2012, 54) mukaan aikuisten ollessa vetäytyviä, lapsi hylkää vuorovaikutuksen aikuisen kanssa tai voi osoittaa mieltään. Lapsen halu ottaa aikuiseen kontaktia sammuu, jos aikuisen elekieli on ilmeetön ja eleeeton. Vastaanottavaisen aikuisen läsnäolo merkitsee paljon lapsen kehitykselle, koska lapsi oppii taitoja vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa.

Tarkasteltaessa tutkimuskysymystä millaista toimintaa varhaiskasvatuksessa on klo 8.00 – 20.00 välisenä aikana ympärivuorokautisissa päiväkodeissa on syytä tarkastella yhteiskunnan Makrotasoa (Kuvio 1). Varhaiskasvatustilanne (540/2018) ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2018) määrittävät varhaiskasvatuksen järjestämisestä. Nämä toimivat velvoittavina asiakirjoina, josta puuttuu tarkempi määrittely vuorohoidon sisällöstä, joka olisi tämän tutkimuksen perusteella tarvittavaa. Tämän tutkimuksen perusteella huolestuttava havainto on tavoitteellisen toiminnan vähäisyys. Tämän tutkimuksen tulokset tukevat Siippaisen (2018)

tutkimushavaintoa kodinomaisesta toiminnasta ilta-aikoina. Mahdollisesti kodinomaisuus ilta-aikoina voi lisätä hyvinvointitunnetta, joka mahdollistaa positiivisten tunnetilojen suuremman ilmenemisen. Peltoperän ja Hintikan (2016, 162) mukaan henkilöstö suunnittelee vuorohoidon toimintaa luovasti ”tartu hetkeen” pedagogiikan mukaisesti.

Eksotasoa tarkasteltaessa huomio tulisi kiinnittää työvoimapolitiisiin päätöksiin, koska vanhempien työajat määrittävä, millaista varhaiskasvatusta he tarvitsevat lapselleen. Mahdollista on, että Suomessa alle kouluikäisten lasten huoltajissa on vanhempia, jotka tekevät vuorotyötä, koska työnantajan ei ole mahdollista tarjota virka-aikana tapahtuvaa työtä.

9.2 Tavoitteellinen toiminta

Tutkimustuloksien perusteella yleisen kehityksen osuus ilta-ajasta on neljäsosa kaikesta toiminnasta. Tuettua leikkiä ja ohjattua toimintaa on vähän ilta-aikoina, vaikka toiminta on sitoutunutta näiden toimintojen aikana. Tuetun leikin aikana sitoutuneisuus on tiheintä. Lasten sitoutumista ilta-ajan toimintaan on mahdollista lisätä lisäämällä tuettua leikkiä. Ohjatun toiminnan määrää ja laatua tulee nostaa.

Niin kuin aiemmin on todettu, lapset kehittyvät vuorovaikutuksessa muiden kanssa, koska tällöin he pääsevät lähikehityksen vyöhykkeelle. Pääsääntöisesti lasten toiminta on ilta-aikana vapaata leikkiä. Huolestuttava havainto on, että vapaan leikin aikana sitoutuminen on tavallista useammin yksinkertaista tai usein keskeytyvää. Mahdollista on, että vapaan leikin sitoutumisen tasoon vaikuttaa television katselu ilta-aikoina. Tämä voi näyttäytyä havainnoijalle vapaana sisäleikinä, mutta ei tarjoa lapsille ehkä riittävästi älyllistä haastetta. Toiminnan keskeytymiseen voi myös vaikuttaa lasten eri aikoina lopettama ruokailu hetki. Lasten portaittainen tuleminen vuorohoitoon voi myös näyttäytyä usein keskeytyvänä toimintana vapaan leikin aikana.

Aikuinen toimii pääsääntöisesti ilta-aikana neutraalisti. Tällöin lapset ovat usein sitoutuneita toimintaan, mutta aikuisen neutraali toiminta on yleistä myös yksinkertaisessa sitoutumisessa. Mahdollista on, että tähän vaikuttaa lasten ikä- ja kehitystaso ja kyky hakeutua itsenäiseen toimintaan, jolloin lapsi ei tarvitse aikuisen

tukea. Salosen ja kumppaneiden (2018, 202) tutkimuksen perusteella lapset saavat enemmän yksilöllistä huomiota ilta-aikoina. Tämän tutkimuksen mukaan aikuisen läsnäolo ei näytä lisääntyvän ilta-aikoina. Mahdollista on, että vapaan leikin tarjoamisella pyritään kodinomaiseen toteutukseen, jossa aikuiset eivät jatkuvasti ole läsnä. Ilta-aikana kasvattajien vastuulla voi olla useita muita työtehtäviä kuten ruuan lämmitys, joka voi vaikuttaa lasten yksilölliseen huomioimiseen. Aikuisen osallistuessa toimintaan, tavoitteellisen toiminnan määrä lisääntyisi.

Vanhempien kanssa tehtävä yhteistyö nousee esille mesotasolla, jossa lasten mielenkiinnon kohteet on mahdollista huomioida ja ottaa ne osaksi toiminnan suunnittelua. Tavoitteellisen toiminnan osuus on huolestuttavan vähäistä ilta-aikana, vaikka se on usein vahvasti sitoutunutta. Tämä mahdollisesti kuvastaa toiminnan etukäteissuunnittelua, jota on mahdollisesti ilta-aikoina vähän. Toiminta näyttäytyy sekä tavoitteellisen toiminnan vähäisyytenä että sitoutumisen määrän vaihteluna. Tällöin myöskään lasten yksilölliset tarpeet eivät tule huomioiduksi, jos toiminta ei ole suunnitelmallista, pedagogisesti toteutettua toimintaa. Tavoitteellinen toiminnan suunnittelu lisäisi lasten sitoutumista toimintaan, koska tavoitteellisessa toiminnassa yhdistyy muita toimintaa useammin vahva sitoutuneisuus.

Yllättävänä havaintona on, että aikuisen huomioimattomuuden määrä on 20,8 prosenttia, mutta lapset saattavat silti olla sitoutuneita toimintaan. Tämä voi kuvastaa lapsien tarvitsevan leikin rakentumiseen myös keskinäistä vuorovaikutusta vertaisten kanssa ja mahdollisuuden hoitaa keskenään erilaisia vuorovaikutustilanteita. Mahdollista on myös, että lapset jaetaan iltaisin useisiin pienryhmiin, mahdollisesti leikkitaloihin, jolloin aikuinen ei ole fyysisesti koko ajan paikalla jokaisessa pienryhmässä.

9.3 Toimintaan sitoutuneisuuden lisääminen tavoitteellisen varhaiskasvatuksen näkökulmasta

Tavoitteellista toimintaa on ilta-aikana vähän. Ilta-aikoina lapsi hakeutuu vain harvoin lukemaan tai tehtävien tekoon, joissa olisi apua aikuisen suunnitelmallisesti toteutetusta ohjauksesta. Lapset sitoutuvat tehtäviin kestävästi ja intensiivisesti, joten niiden määrää tulisi lisätä. Tämä vaikuttaisi tavoitteellisen toiminnan määrään. Tuettu leikki on usein ilta-aikana vahvasti sitoutunutta, mutta tuettua leikkiä esiintyy vähän. Tuetun leikin lisääminen ilta-aikoihin todennäköisesti lisäisi lasten sitoutumista toimintaan, koska tuetussa leikissä esiintyy kaksi kertaa useammin kestävä sitoutumista muuhun toimintaan nähden. Oppimisen kannalta tuettu leikki on kaikkein arvokkain päiväkodin toiminnoista, koska siinä aikuinen ja lapsi tuottavat leikin sisällön yhdessä. Oppimisen kannalta tuetun leikin lisääminen on tärkeää. Tuettu leikki mahdollistaa vahvan ja kehittyvän leikin. Roolileikissä kestävä sitoutumista on kaikkein eniten. Roolileikki voi tarjota lapselle mahdollisuuden päästä leikeissään vielä pidemmälle aikuisen osallistuessa toimintaan. Yhteisesti kehittämisen leikin lisäämistä kannattaa lisätä.

Tuloksien perusteella on havaittavissa, että lapsen huomio kiinnittyy vain harvoin aikuiseen. Aikuisen osallistuessa toimintaan, toiminta on harvoin yksinkertaista ja lasten sitoutuminen on yleisempää aikuisen osallistuessa toimintaan. Aikuisen pitämää ohjattua toimintaa ilta-aikoina on vähän. Huomio kiinnittyy suunnittelemaan toimintaan ja aikuisen osallisuuden puutteeseen. Oletettavaa kuitenkin on, ettei kyseessä ole Kallialan (2012, 55) ajatus siitä, että varhaiskasvatus on silloin onnistunutta, kun henkilökunta on tehnyt itsensä tarpeettomaksi. Mahdollista on, että toimintaa suunnitellaan myös ympärivuorokautisissa päiväko-deissa aamupäivä painotteisesti, jolloin ilta-ajan ohjattu toiminta jää vähäiseksi. Aikuisen lisätessä osallisuutta toimintaan ilta-aikoina, lasten sitoutuneisuuden taso nousisi. Tämä tarkoittaisi myös sitä, että tavoitteellinen, pedagoginen toiminta lisääntyisi ilta-aikana.

Henkilökunnan vaihtuvat työajat voivat olla osa syy ohjatun toiminnan vähäisyyteen. Todennäköistä on, ettei henkilökunnalla ole tietoa lasten yksilöllisistä tavoitteista, jolloin ohjatun toiminnan suunnittelu jää vähäiseksi. Lasten yksilölliset tarpeet saadaan paremmin huomioiduksi aikuisen osallistuessa toimintaan. Mahdollista myös on, että työajan organisointi ei mahdollista ilta-ajan ohjatun toiminnan etukäteissuunnittelua. Toisaalta, opettajat ovat vastuussa koko ryhmän pedagogiikan toteutumisesta, joten ohjatun toiminnan suunnittelu ilta-aikoihin on vuorotaloissa yksi SAK-ajan (suunnittelu, arviointi ja kehittäminen) tehtävistä.

Toiminnan suunnittelussa tulisi huomioida myös perushoitotilanteiden pedagoginen merkitys ja käyttää eri menetelmiä lisäämään perushoitotilanteisiin sitoutumista. Tämän tutkimuksen tulosten perusteella perushoitotilanteita on vähän ja sitoutumisen taso on muuta toimintaa useammin vähän sitoutunutta. Erilaiset siirtymät, pukeutumis- ja riisumistilanteet sekä WC-käynnit tulisi nähdä myös pedagogisesti merkittävänä toimintana ja pyrkiä nostamaan näissä lasten sitoutumisen tasoa. Peltoperän ja Hintikan (2016, 162, 164) mukaan arjen pedagogiikka on lapsen oppimisen ohjaamista päivittäisissä perushoitotilanteissa ja rutii-neissa. Perushoitotilanteiden hyödyntäminen pedagogisesti on erityisen tärkeää, sillä perushoitotilanteet toistuvat useasti lapsen hoitopäivän aikana.

Toisaalta, tämän tutkimuksen tuloksien perusteella lapset vaikuttavat olevan usein onnellisia ja tyytyväisiä vuorohoitoaikana, sillä positiivisia tunteita lapsilla on keskimäärin 40 prosenttia ilta-ajasta. Lasten hyvinvointia on aiemman tutkimustiedon mukaan kyseenalaistettu Rönkan, ym. (2017) ja Salosen, ym. (2018) mukaan epäsäännöllisinä hoitoaikoina, mutta tämän tutkimuksen perusteella lapset vaikuttavat hyvinvoivilta ilta-aikoina. Lasten kokema positiivinen emootio lisää toimintaan sitoutuneisuutta. Aikuisen huomioidessa lapsen kiinnostuksen kohteita, positiiviset emootiot mahdollisesti lisääntyisivät ja toimintaan sitoutuneisuus lisääntyisi.

9.4 Tutkimuksen merkitys ja jatkotutkimusaiheet

Tämä pro gradu -tutkielma antaa laajan kuvan suomalaisesta vuorohoidon toteutumisesta, koska aineistoa on saatu useasta erilaisesta ympärivuorokautisesta päiväkodista. Tutkimuksen yleistettävyyteen tarvitaan riittävä määrä aineistoa, jota määrällinen tutkimus pystyy mahdollistamaan. Kuten jo edellä todettiin, tarkoitus on saada perusjoukkoon yleistettävää tietoa, *millaista toimintaa ympärivuorokautisissa päiväkodeissa on, mitä tavoitteellista toimintaa ympärivuorokautisissa päiväkodeissa on ilta-aikana sekä selvittää, miten lisätään lasten sitoutumista toimintaan ilta-aikoina*. Tutkimustulosten perusteella vapaata leikkiä on päivän aikana suuri osa ajasta ja lapsen pääasiallinen huomion kohde päivän aikana on ei-sosiaalinen. Tavoitteellisen toiminnan osuus on ympärivuorokautisissa päiväkodeissa pieni. Ohjatun toiminnan ja tuetun leikin määrä ilta-aikana on vähäistä. Oppimisen kannalta päiväkodin toiminnoista kaikkein arvokkaimmaksi nousee tuettu leikki, jossa aikuinen ja lapsi tuottavat leikin sisällön yhdessä. Lapsen ja aikuisen yhteisesti kehittämisen leikin lisäämistä kannattaa lisätä.

Siippainen (2018, 52-53) huomasi omassa tutkimuksessaan, että aineistonkeruun kannalta otollisin aika on ääriajat, jolloin ryhmät yhdistyivät ja yhteistyötä oli runsaasti. Hänen aineistostaan olisi hänen näkemyksensä mukaan tullut rikkaampi, jos olisi ollut lupa havainnoida myös muiden ryhmien lapsia. Tässä pro gradu -tutkielmassa tutkimusluvut (Liite 1) pyydettiin kaikilta ympärivuorokautisessa päiväkodissa olevilta lapsilta, jolloin havaintoja saatiin useiden eri lapsiryhmien lapsista. Tuloksien perusteella on havaittavissa, että juuri kello 17.00 jälkeen alkavat mielenkiintoiset havainnot liittyen vuorohoitoon. Tässä tutkimuksessa lapsen pääasiallinen huomion kohde on ei-sosiaalinen, joten jatkotutkimusaiheena olisi hyvä tarkastella lasten vertaissuhteita vuorohoidossa. Vertaissuhteilla on aiemman tiedon perusteella todettu olevan vaikutusta lapsen kehitykseen.

Jatkotutkimuksen kannalta olisi tärkeää tehdä pitkittäistutkimusta siitä, kehittykö vuorohoidon toiminnan sisältö tulevaisuudessa kohti tavoitteellista varhaiskasvatusta. Varhaiskasvatuksen asiakirjoissa varhaiskasvatus nähdään kokonaisuutena, eikä vuorohoitoa tulisi erottaa sieltä. Tämä tarkoittaa sitä, että myös iltapäiväaikoina, viikonloppuisin ja loma-aikoina tulisi toteuttaa tavoitteellista toimintaa. Erityisesti jatkotutkimukset voisivat keskittyä vuorohoidon viikonloppujen sisältöön ajallisesti ja toiminnallisesti. Viikonlopun toiminnan vertaaminen arjessa tapahtuvan toiminnan sisältöihin antaisi kiinnostavaa tietoa kokopäivän pedagogiikan järjestämisestä.

Salosen, ym. (2016) tutkimustulosten perusteella lapsen pedagogisella kohtaamisella on merkitystä lapsen hyvinvointiin. Vuorohoidon sisällöstä olisi tarpeen saada tutkimustietoa pedagogisesta kohtaamisesta aikaisten aamujen osalta, joka voisi keskittyä lapsen kohtaamiseen päiväkotiin tullessa sekä heräämiseen, jos lapsi on ollut päiväkodissa yöstä. Jatkotutkimuksessa olisi syytä selvittää myös, miten henkilöstö jakautuu vuorohoidossa. Tekeekö varhaiskasvatuksen opettajat iltapäivä-, aamu- ja viikonlopputöitä ja näkyykö tämä toiminnan sisällöissä.

Aiemmissa tutkimuksissa on nostettu esille huoli lasten hyvinvoinnista, jos vanhemmat työskentelevät epäsäännöllisinä työaikoina. Tämän tutkimuksen tulokset eivät tue kyseistä huolta, sillä tulosten perusteella lapset kokevat enemmän positiivisia emootioita iltapäiväaikana. Lisätutkimuksen tarve olisi tästä syystä perusteltua. Tämän tutkimuksen tulokset antavat tuloksia lasten hyvinvoinnista lyhyellä aikavälillä tarkasteltaessa koettuja emootioita, joten tulevaisuudessa pitkittäistutkimus vuorohoidon vaikutuksesta lasten hyvinvointiin olisi hyödyllistä tutkia. Syventyminen ainoastaan hyvinvoinnin näkökulmaan olisi tarpeen, tässä tutkimuksessa aihetta käsiteltiin pintapuolisesti.

Metsämuurosen (2011, 283) mukaan, tutkija voi harvoin kuvitella löytäneensä jotakin niin poikkeuksellisen uutta, ettei kukaan ole siihen aiemmin perehtynyt. Tämä on myös tämän tutkimuksen osalta osittain totta, sillä vuorohoitoa on tutkittu eri puolilla maailmaa, mutta tutkimus kenttä on vielä kapea. Kuitenkin tämä tutkimus pitää sisällään laajempaa tietoa vuorohoidon sisällöistä iltapäiväajan osalta. Tämän tutkimuksen tulokset antavat aihetta jatkotutkimukselle.

Ympäri vuorokautisen varhaiskasvatuksen järjestämisen työllisyyspoliittinen asema, samoin kuin pedagoginen rooli ja lasten hyvinvoinnin mahdollistaminen ympäri vuorokautisessa päiväkodissa on keskustelun kohteena tulevaisuudessa. Julkista keskustelua tarvitaan siitä, kuinka kaikille lapsille mahdollistetaan samanlainen hyöty korkealaatuisesta varhaiskasvatuksesta, vaikka hoidon tarve olisi erittäin epäsäännöllistä. Tähän tärkeäksi osaksi täytyy liittää vuorohoidon käsite, joka luo vahvasti mielikuvan pelkän hoidon mahdollistamisesta aikaisissa aamuissa, myöhäisissä illoissa ja viikonlopuissa. Vuorohoito on osa laadukasta varhaiskasvatusta, jossa täytyy huomioida varhaiskasvatuksen asettamat tavoitteet ja lain tuomat velvoitteet koko päivän pedagogiikan näkökulmasta.

LÄHTEET

Alanen, L. (2009). Johdatus lapsuuden tutkimukseen. Teoksessa L. Alanen & K. Karila (toim.), *Lapsuus, lapsuuden instituutiot ja lasten toiminta* (9-30), Tampere: Vastapaino.

Alasuutari, M. 2010. *Suunniteltu lapsuus*. Tampere: Vastapaino.

Alasuutari, M. & Karila, K. (2009). Lapsuuden ja lapsen tulkinnat lapsikohtaisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa. Teoksessa L. Alanen & K. Karila (toim.), *Lapsuus, lapsuuden instituutiot ja lasten toiminta* (70-88). Tampere: Vastapaino.

Alila, K., Eskelin, M., Estola, E., Kahiluoto, T., Kinon, J., Pekuri, H-M., Polvinen, M., Laaksonen, R. & Lamberg, K. (2014). *Varhaiskasvatuksen historia, nykytila ja kehittämisen suuntalinjat*. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selityksiä 2014:12. <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75258/tr12.pdf>. Viitattu 08.02.2020

Anttonen, A. & Zechner, M. 2009. Tutkimuksen lähestymistapoja hoivaan. Teoksessa A. Anttonen, H. Valokivi & M. Zechner (toim.), *Hoiva – Tutkimus, politiikka ja arki* (16-53). Tampere: Vastapaino.

Arvola, O., Lastikka, A. L., & Reunamo, J. (2017). Increasing immigrant children's participation in the Finnish early childhood education context. *The European Journal of Social & Behavioural Sciences*, 20(3), s. 2539–2548.

Bronfenbrenner, U. (1992). Ecological Systems Theory. Teoksessa U. Bronfenbrenner (toim.), *Making Human Beings Human. Bioecological Perspectives on Human Development* (s. 106-173). Cornell University: SAGE.

Ekman, P. (1992). *An argument for basic emotions*. *Cognition & Emotion*, 6(3–4), s. 169–200.

Ekman, P. (1999). Basic emotions. Teoksessa Dalglish, T. & Power, M., *Handbook of cognition and emotion*. Chichester: John Wiley & Sons.

Eerola-Pennanen, P., Vuorisalo, M. & Raittila, R. Johdatus varhaiskasvatukseen. (2017). Teoksessa M. Koivula, A. Siippainen & P. Eerola-Pennanen (toim.), *Valloittava varhaiskasvatus. Oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia* (21-35). Tampere: Vastapaino.

Estola, E. & Puroila, A-M. (2013). Kertomuksina rakentuva päiväkotilapsuus. Teoksessa K. Karila & L. Lipponen (toim.), *Varhaiskasvatuksen pedagogiikka* (53-68). Tampere: Vastapaino.

Halfon, S. & Friendly, M. (2015). *Work around the clock. A snapshot of non – standard hours child care in Canada*. Occasional paper No. 29. Childcare Resource and Research Unit. Viitattu 13.01.2020

[https://www.childcarecanada.org/sites/default/files/Occasional%20paper%20No.29%20\[Revised,%20Sept%2016\).pdf](https://www.childcarecanada.org/sites/default/files/Occasional%20paper%20No.29%20[Revised,%20Sept%2016).pdf)

Hautamäki, A. (suom.), Laevers, F. (toim.) (1997) *Toimintaan sitoutuneisuuden arviointiasteikko leikki-ikäisille lapsille*: The Leuven Involvement Scale for Young Children, LIS-YC : käsikirja, Helsingin yliopisto, opettajankoulutuslaitos : Vantaan täydennyskoulutuslaitos, koulutuksen arviointipalvelut.

Heikka, J., Hujala, E., Turja, L. & Fonsen, E. (2017). Havainnointi ja arviointi varhaispedagogiikassa. Teoksessa E. Hujala & L. Turja (toim.), *Varhaiskasvatuksen käsikirja* (56-68). Juva: Ps-kustannus.

Helenius, A. & Korhonen, R. (2017). Leikin ensi askeleita. Teoksessa E. Hujala & L. Turja (toim.), *Varhaiskasvatuksen käsikirja* (69-77). Juva: Ps-kustannus.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. (2015). *Tutki ja kirjoita*. 20. painos. Helsinki: Tammi.

Jyväskylän ammattikorkeakoulu (2014). *Lasten sosio-emotionaalinen hyvinvointi ja perheen arki 24/7 taloudessa..* Perheet 24/7 verkkosivut. <https://www.jamk.fi/fi/Tutkimus-ja-kehitys/projektit/Perheet-24/Etusivu/> Viitattu 03.01.2020

Kalliala, M. (2008). *Kato mua! Kohtaako aikuinen lapsen päiväkodissa?* Helsinki: Yliopistopaino.

Kalliala, M. (2012). *Lapsuus hoidossa. Aikuisten tekemät päätökset ja lasten kokemukset päivähoidossa*. Tallinna: Gaudeamus.

Kananen, J. (2011). *KVANTTI. Kvantitatiivisen opinnäytetyön kirjoittamisen käytännön opas*. Jyväskylä: Tampereen Yliopistopaino Oy.

Karila, K. (2016). *Vaikuttava varhaiskasvatus. Tilannekatsaus toukokuu 2016. Raportit ja selvitykset 2016:6*. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/vaikuttava_varhaiskasvatus.pdf Viitattu 3.1.2020

Karma, K. (1983). *Käyttäytymistieteiden metodologian perusteet* (1. painos). Helsinki: Otava.

Kehittävä palaute. Tutkimusperustainen varhaiskasvatuksen kehitys. Kehittävä palaute verkkosivut. <https://blogs.helsinki.fi/reunamo/> Viitattu 15.01.2020

Koivula, M. & Laakso, M-L. (2017). *Lapsen varhainen kehitys kommunikaation, vuorovaikutussuhteiden ja leikin näkökulmasta*. Teoksessa M. Koivula, A.

Koivula, M. & Hännikäinen, M. (2017). Kulttuurihistoriallinen lähestymistapa. Teoksessa M. Koivula, A. Siippainen & P. Eerola-Pennanen (toim.), *Valloittava varhaiskasvatus. Oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia* (89-107). Tampere: Vastapaino Oy.

Koivunen, P.-L. (2009). *Hyvä päivähoito. Työkaluja sujuvaan arkeen*. Juva: Ps-kustannus.

Kouvola kaupungin tarkastuslautakunta. (2018) *Arviointikertomus 2017*. Kouvola kaupungin julkaisu. <https://ep.kouvola.fi/kokous/20184448-3-1.PDF>. Viitattu 21.03.2020

Kupila, P. (2017). Varhaiskasvatuksen asiantuntijuus oppivassa työyhteisössä. Teoksessa E. Hujala & L. Turja (toim.), *Varhaiskasvatuksen käsikirja* (301-311). Juva: Ps-kustannus.

Kuukka, A. (2009). Lasten ruumiillisuus päiväkodissa – Tuntoja ja tulkintoja. Teoksessa L. Alanen & K. Karila (toim.), *Lapsuus, lapsuuden instituutiot ja lasten toiminta* (115-137). Tampere: Vastapaino.

Laevers, F. (1994). *Defining and assessing quality in early childhood education*. Leuven: Leuven University Press.

Lasten päivähoito 2013-kuntakyselyn osaraportti. Tilastoraportti 16/2014, 17.6.2014. www.thl.fi https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/116231/Tr16_14.pdf?sequence=4. Viitattu 25.1.2020

Lehtinen, A.-R. (2009). Lapset toimijoina päiväkodin vertaissuhteissa. Teoksessa L. Alanen & K. Karila (toim.), *Lapsuus, lapsuuden instituutiot ja lasten toiminta* (138-155). Tampere: Vastapaino.

Lipponen, L., Karila, K., Estola, E., Hännikäinen, M., Munter, H., Puroila, A.-M., Raittila, R. & Rutanen, N. (2013). Kokoava yhteenveto. Teoksessa K. Karila & L. Lipponen (toim.), *Varhaiskasvatuksen pedagogiikka* (176-213). Tampere: Vastapaino.

Mahkonen, S. (2012). *Päivähoito ja laki*. Porvoo: Edita Publishing Oy.

Malinen, K., Dahlblom, T. & Teppo, U. (2016). Suomalainen vuorohoito. Teoksessa U. Teppo & K. Malinen (toim.), *Osaamista vuorohoitoon* (12-24). Jyväskylä: Suomen yliopistopaino Oy.

Melhuish, E., Ereky-Stevens, K., Petrogiannis, K., Ariescu, A., Penderi, E., Rentzou, K., Tawell, A., Slot, P., Broekhuizen, M. & Leseman, P. (2015). *A review of research on the effects of early childhood Education and Care (ECEC) upon child development*. CARE project; Curriculum Quality Analysis and Impact Review of European Early Childhood Education and Care (ECEC). https://www.researchgate.net/publication/291970194_A_review_of_research_on_the_effects_of_early_childhood_Education_and_Care_ECEC_upon_child_development_CARE_project/link/56aa130408ae2df82166c088/download. Viitattu 25.2.2019

Metsämuuronen, J. (2011). *Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä: Opiskelija-laitos* (E-kirjan 1. painos). Helsinki: International Methelp.

Moilanen, S. (2019). *Managing the "Triple Demand". Lone Mothers' Non Standard Work Hours and Work-Family Reconciliation*. Jyväskylä: Jyväskylän Yliopisto. https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/65394/978-951-39-7832-7_vaitos21092019.pdf?sequence=1&isAllowed=y Viitattu 28.12.2019

Moilanen, S., May, V., Räikkönen, E., Sevón, E., & Laakso, M.-L. (2016). *Mothers' non-standard working and childcare-related challenges : A comparison between lone and coupled mothers*. *International Journal of Sociology and Social Policy*, 36 (1/2), 36-52. doi:10.1108/IJSSP-11-2014-0094 <https://www-emerald-com.libproxy.helsinki.fi/insight/content/doi/10.1108/IJSSP-11-2014-0094/full/html> Viitattu 15.03.2020

Munter, H. (2013). Alle 3-vuotiaiden leikki, kuvittelu ja lasten aloitteisiin tarttuva narratiivinen pedagogiikka. Teoksessa K. Karila & L. Lipponen (toim.), *Varhaiskasvatuksen pedagogiikka* (113-158). Tampere: Vastapaino.

Murtorinne-Lahtinen, M., Moilanen, S., Tammelin, M., Rönkä, A., & Laakso, M.-L. (2016). *Mothers' non-standard working schedules and family time : enhancing regularity and togetherness*. Jyväskylän yliopiston julkaisuarkisto. *International Journal of Sociology and Social Policy* Vol. 36 No. 1/2, 2016 pp. 119-135. DOI 10.1108/IJSSP-02-2015-0022 <https://www-scopus-com.libproxy.helsinki.fi/record/display.uri?eid=2-s2.0-84960922034&origin=inward&txGid=e7ba05dc1ab5ce36f81a631f2ec74b21> Viitattu 03.03.2020

Mykkänen, J. & Böök, M. L. (2017). Moninaiset perheet ja varhaiskasvatus. Teoksessa M. Koivula, A. Siippainen & P. Eerola-Pennanen (toim.), *Valloittava varhaiskasvatus. Oppista, osallisuutta ja hyvinvointia* (75-88). Tampere: Vastapaino.

Opetushallitus 2019. *Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018*. Määräykset ja ohjeet 2018:3 a. Helsinki: Opetushallitus.

Peltoperä, K. & Hintikka, T., (2016). Pedagogiikan toteuttamisen erityispiirteitä vuorohoidossa. Teoksessa U. Teppo & K. Malinen (toim.), *Osaamista vuorohoitoon* (148-167). Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisu -sarja. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/121139/JAMKJULKAISUJA2272016_web.pdf?sequence=1&isAllowed=y Viitattu 15.03.2020

Peltoperä, K., Rönkä, A., Malinen, K. & Turja, L. (2016). Kasvatusyhteistyö vuorohoidossa: Jännitteitä ja ratkaisumalleja. Teoksessa U. Teppo & K. Malinen (toim.), *Osaamista vuorohoitoon* (129-147). Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisu -sarja. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/121139/JAMKJULKAISUJA2272016_web.pdf?sequence=1&isAllowed=y Viitattu 15.03.2020

Peltoperä, K., Turja, L., Vehkakoski, T., Poikonen, P.-L., & Laakso, M.-L. (2017) *Privilege or tragedy? Educators' accounts of flexibly scheduled early childhood education and care*. *Journal of Early Childhood Research*. *Journal of Early Childhood Research*. Vol. 16(2) 176–189. <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/1476718X17750204> Viitattu 22.02.2020

Puhl, J., Greaves, K., Hoyt, M., & Baranowski, T. (1990). Children's Activity Rating Scale (CARS): description and calibration. *Research Quarterly for Exercise and Sport*, 61(1), 26–36. <https://www-tandfonline-com.libproxy.helsinki.fi/doi/pdf/10.1080/02701367.1990.10607475?needAccess=true> Viitattu 29.02.2020

Raittila, R. (2003). Pienryhmätoiminta ja leikkialueet. Varhaiskasvatuksen pedagoginen toimintaympäristö rakentuu arkisissa käytännöissä. Teoksessa K. Karila & L. Lipponen (toim.), *Varhaiskasvatuksen pedagogiikka* (69-94). Tampere: Vastapaino.

Repo, K. & Kröger, T. 2009. Lasten päivähoito – Oikeus hoivaan ja varhaiskasvatukseen. Teoksessa A. Anttonen, H. Valokivi & M. Zechner (toim.), *Hoiva – Tutkimus, politiikka ja arki* (200-218). Tampere: Vastapaino.

Reunamo, J. (2007). *Tasapainoinen varhaiskasvatus. Erilaisia tapoja suhtautua muutokseen*. Porvoo: WSOY.

Reunamo, J. & Nurmi, H. (2014). Johdanto. Teoksessa J. Reunamo (toim.), *Varhaiskasvatuksen kehittäminen. Kehitystehtäviä ja ratkaisumalleja* (12-22) Juva: Ps-kustannus.

Reunamo, J. & Nurmi, H. (2014). Lasten valintojen merkitys. Teoksessa J. Reunamo (toim.), *Varhaiskasvatuksen kehittäminen. Kehitystehtäviä ja ratkaisumalleja* (183-212). Juva: Ps-kustannus.

Reunamo, J. (2019). *Observoinnin käytänteet vuorohoidossa*. Henkilökohtainen tiedonanto Helsingin yliopistossa 12.08.2019.

Reunamo Education Research. Reunamo Education Research verkkosivut. <https://www.reunamoedu.fi/kehittava-palaute/tietoa-menetelmasta/> Viitattu 28.2.2020

Rutanen, N. (2013) Pienten lasten jännitteiset leikin tilat alle 3-vuotiaiden ryhmässä. Teoksessa K. Karila & L. Lipponen (toim.), *Varhaiskasvatuksen pedagogiikka* (95-112). Tampere: Vastapaino.

Rönka, A., Ekonen, M., Tammelin, M. & Turja, L. (2018). *Management in the 24/7-society raises concerns of fairness and social responsibility*. Jyväskylän yliopisto. SOCIAL RESPONSIBILITY JOURNAL. VOL. 14 NO. 3 2018, pp. 670-684. <https://search-proquest-com.libproxy.helsinki.fi/docview/2116029895/fulltextPDF/79CB3020BC0B4179PQ/1?accountid=11365> Viitattu 05.03.2020

Rönka, A., Malinen, K., Metsäpelto, R-L., Laakso, M-L., Sevón, E. & Verhoef-van Dorp. (2017). *Parental working time patterns and children's socioemotional wellbeing: Comparing working parents in Finland, the United Kingdom, and the Netherlands*. *Children and Youth Services Review* 76 (2017) 133–141. <https://www-sciencedirect-com.libproxy.helsinki.fi/science/article/pii/S0190740916304479?via%3Dihub> Viitattu 22.01.2020

Rönkä, A., Turja, L., Malinen, K., Tammelin, M. & Kekkonen, M. (2017). *Flexibly scheduled early childhood education and care: experiences of Finnish parents and educators*. *Early Years*. 2019, Vol. 39, No. 4, 376–391. <https://doi.org/10.1080/09575146.2017.1387519> <https://www.tandfonline-com.libproxy.helsinki.fi/doi/pdf/10.1080/09575146.2017.1387519?needAccess=true> Viitattu 05.03.2020

Salminen, J. (2017). Kasvattaja lasten kehityksen ja oppimisen tukena. Teoksessa M. Koivula, A. Siippainen & P. Eerola-Pennanen (toim.), *Valloittava varhaiskasvatus. Oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia* (163-176). Tampere: Vastapaino Oy.

Salonen, E., Laakso, M-L. & Sevón, E. (2016) *Young children in day and night care: negotiating and constructing belonging during daily arrivals*. *EARLY CHILD DEVELOPMENT AND CARE*, 2016 VOL. 186, NO. 12, 222–233 <http://dx.doi.org/10.1080/03004430.2016.1146717> <https://www.tandfonline-com.libproxy.helsinki.fi/doi/pdf/10.1080/03004430.2016.1146717?needAccess=true> Viitattu 01.08.2019

Salonen, E., Sevón E. & Laakso, M-L. (2018) *Flexibly Scheduled Early Childhood Education and Care: Finnish Mothers' and Educators' Perceptions on Young Children's Experiences and Child-Responsive Practices*. *International Journal of Early Childhood* (2018) 50:193–209. <https://link-springer-com.libproxy.helsinki.fi/content/pdf/10.1007/s13158-018-0221-0.pdf> Viitattu 05.03.2020

Siippainen, A. (2018). *Sukupolvi suhteet, hallinta ja subjektifikaatio. Etnografisen tutkimus lasten ja aikuisten suhteista vuorohoitopäiväkodissa*. Jyväskylä University Printing House. Verkkojulkaisu. https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/59190/978-951-39-7512-8_vaitos24082018%20.pdf?sequence=1&isAllowed=y Viitattu 03.09.2019

Soini, A. & Sääkslahti, A. (2017). Fyysinen aktiivisuus lapsen kasvun ja kehityksen tukena. Teoksessa M. Koivula, A. Siippainen & P. Eerola-Pennanen (toim.), *Valloittava varhaiskasvatus. Oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia* (129-144). Tampere: Vastapaino.

Statham, J. & Mooney, A. (2003). *Around the clock. Childcare services at atypical times*. Thomas Coram Research Unit. Institute of Education. University of London. The Policy Press. <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.461.5393&rep=rep1&type=pdf> Viitattu 22.07.2019

Suokas, S. (2019). Kokopäiväpedagogiikan toteutuminen vuorohoidossa – lapsen näkökulma. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/170747/Suokas_Silja.pdf?sequence=2&isAllowed=y Luettu 28.12.2019

Turja, L. (2017). Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa E. Hujala & L. Turja (toim.), *Varhaiskasvatuksen käsikirja* (38-55). Juva: Ps-kustannus.

Turja, L. (2017a). Oppimisen ja kehityksen haasteet. Teoksessa M. Koivula, A. Siippainen & P. Eerola-Pennanen (toim.), *Valloittava varhaiskasvatus. Oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia* (145-162). Tampere: Vastapaino Oy.

Varhaiskasvatuslaki 540/2018. Annettu Helsingissä 13.07.2018. Saatavilla sähköisesti osoitteesta: < <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180540> > Viitattu 05.01.2020

Varhaiskasvatus 2016 – kuntakyselyn osaraportti. Tilastoraportti 30/2017. 6.9.2017. www.thl.fi http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/135184/TR30_17_vaka_kuntakysely_u.pdf?sequence=5&isAllowed=y Viitattu 25.1.2020

Varhaiskasvatus 2018 – tilastoraportti liitteineen. Tilastoraportti 32/2019, 17.9.2019 www.thl.fi http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/138571/Tr32_19_vuositilasto.pdf?sequence=5&isAllowed=y Viitattu 25.1.2019

Varhaiskasvatus vuoteen 2020. Varhaiskasvatuksen neuvottelukunnan loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki 2008. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2007:72. Helsinki:Yliopistopaino. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/72906/Selv200772.pdf?sequence=1> Viitattu 14.11.2020

Verhoef, M., Tammelin, M., May, V., Rönkä, A. & Roeters, A. (2015). *Childcare and parental work schedules: a comparison of childcare arrangements among Finnish, British and Dutch dual-earner families*. Community, Work & Family. <https://www-tandfonline-com.libproxy.helsinki.fi/doi/pdf/10.1080/13668803.2015.1024609?needAccess=true> Viitattu 06.08.2019

Vilkka, H. (2007). *Tutki ja mittaa*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

LIITTEET

Liite 1 Vanhempien suostumuslomake

Hyvä Lapsen vanhempi / huoltaja

Useissa tutkimuksissa ja kartoituksissa on todettu, että lapset ja vanhemmat pitävät useimmiten suomalaista varhaiskasvatusta laadukkaana ja ovat tyytyväisiä varhaiskasvatukseen. Parannettavaakin kuitenkin on ja kehitystyötä tehdään runsaasti.

Kehittävä palaute varhaiskasvatuksessa -menetelmän tarkoituksena on ensin perusteellisesti tutkia lasten kohtaama ja tuottama varhaiskasvatuksen arki ja sitten tulosten pohjalta tuottaa palautetta kasvattajille varhaiskasvatuksen edelleen kehittämiseksi. Tutkimuksessa lapsia havainnoidaan, haastatellaan ja heidän toimintaansa arvioidaan.

Aineistonkeruun tarkoituksena on selvittää lasten tavallista arkea, joten minkäänlaista puuttumista lasten toimintaan ei tapahdu. Tyypillisesti havainnointi tapahtuu kahtena satunnaisesti valittuna päivänä siten, että 20 minuutin välein lapsesta tehdään 30 sekuntia kestävä observointi, jossa lasten toimintaan ei puututa millään tavalla. Lisäksi ryhmän varhaiskasvattajat arvioivat lasten suhtautumistapoja ja ryhmänsä oppimisympäristöä. Tutkimuksen avulla voidaan lasten arjesta tehdyt observoinnit ja näkemykset ryhmän pedagogiikkaan ja toimintatapoihin ja näin edistää varhaiskasvatuksessa olevien lasten arjen hyvinvointia. Tutkimusaineistoa on kerätty syyskuusta 2017 alkaen ja vuosittain useita tuhansia lapsia valikoituu tutkimukseen satunnaisotannan perusteella.

Tutkimuksessa kerätään tietoa lapsen toiminnan yleisestä kehyksestä, lapsen omasta toiminnasta, lapsen pääasiallisesta huomion kohteista, sosiaalisista kontakteista, fyysisestä aktiivisuudesta, sitoutuneisuudesta, emootioista, sosiaalisesta orientaatiosta, lähimmän aikuisen toiminnasta sekä henkilöstön arvioita lapsen suhtautumistavoista. Tutkimuksessa kerätyt tiedot ovat luottamuksellisia.

Lasten tai heidän perheidensä tunnistetiedot pseudonymisoidaan niin, ettei niitä voida jälkeenpäin yhdistää tiettyyn henkilöön. Aineisto tallennetaan sähköisesti. Vain huoltajilla, oman ryhmän varhaiskasvattajilla ja observointia suorittavalla toisen varhaiskasvatusyksikön työntekijällä on tieto tutkimukseen osallistuvan lapsen henkilöllisyydestä, eikä sitä välitetä eteenpäin. Suostumus pyydetään niiltä vanhemmilta, jotka ovat satunnaisotannan perusteella valikoituneet tutkimukseen. Osa vanhemmista myös arvioi varhaiskasvatustoimintaa ja oman lapsensa tarpeita varhaiskasvatuksessa. Henkilöstö huolehtii lapsista tavalliseen tapaan.

Noudatamme tutkimuksen eettisiä periaatteita. Lapsia ei aineistossa käsitellä yksilöinä, mutta suuri aineisto mahdollistaa pienemminkin kehittämistarpeen luotettavan tutkimuksen. Anonyymiä tutkimusaineistoa käytetään myös varhaiskasvatustutkimuksessa Helsingin yliopiston koordinoimana (ks. yhteystiedot alla) varhaiskasvatuksen kehittämiseen tähtäävässä tutkimuksessa. Koska menetelmän tarkoituksena on varhaiskasvatuksen kehittäminen, oman kunnan tulosten analysoimiseksi ja kunnan varhaiskasvatustoiminnan kehittämiseksi on luotu sähköinen käyttöliittymä. Tämä käyttöliittymä ei mahdollista pääsyä itse aineistoon, eli yksittäisten lasten tai aikuisten tietoihin.

Lapsi ei osallistu tutkimukseen ilman vanhemman / vanhempien suostumusta. Osallistuminen on täysin vapaaehtoista, ja vanhemmilla on koska tahansa mahdollisuus vetäytyä yhteistyöstä syytä ilmoittamatta. Jotta jokaisen lapsen näkemyksellä olisi mahdollisuus päästä esiin ja vaikuttamaan, myös osana kasvatuksen sisältöä, pyydämme suostumusta lapsenne osallistumiselle tutkimukseen. Palautatko /palautatteko lomakkeen lapsen ryhmän kasvattajalle. Tutkimuksen tuloksia pyritään jakamaan myös vanhemmille ja niitä käytetään varhaiskasvatuksen edelleen kehittämiseen.

Lisätietoa osoitteessa www.reunamoedu.fi

Yhteistyöterveisin,

Jyrki Reunamo
vastuullinen tutkija, dosentti, KT
Helsingin yliopisto, Kasvatustieteellinen tiedekunta
jyrki.reunamo@helsinki.fi

Reunamo Education Research Oy
Tammasaarenkatu 1 (PL 235)
00181 Helsinki
www.reunamoedu.fi

SUOSTUMUS TUTKIMUKSEEN OSALLISTUMISELLE

Kehittävä palaute varhaiskasvatuksessa -tutkimuksessa kerätään tietoa lasten arkitoiminnasta varhaiskasvatuksessa havainnoimalla ja haastatteleamalla lapsia sekä arvioimalla heidän toimintaansa. Lapsista kerättyihin tietoihin kytketään henkilöstön arviot ryhmän oppimisympäristöstä ja johtajien arviot varhaiskasvatussyksiköstä, jolloin voidaan saada esiin arjen kokemusten ja kasvatustoiminnan yhteyksiä ja kehittää niitä. Kerätyn tiedon tarkoitus on kunnan varhaiskasvatuksen kehittäminen lasten arjen kokemusten pohjalta.

Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista, ja vanhemmilla on mahdollisuus milloin tahansa keskeyttää tutkimukseen osallistuminen syytä ilmoittamatta ja ilman heille siitä koituvia haittavaikutuksia, eikä keskeyttäminen vaikuta lapsen saamaan hoitoon.

Tutkimusdatan tunnistetiedot pseudonomisoidaan niin, ettei niitä voida yhdistää tiettyyn henkilöön. Tämä tutkimustieto arkistoidaan, jotta sitä voidaan käyttää varhaiskasvatustoiminnan muutosten seurantaan pitkäjänteiseen toiminnan kehittämiseen.

Lapseni _____ saa osallistua Kehittävä palaute varhaiskasvatuksessa - menetelmän tutkimukseen kuluvana toimintavuotena.

_____ Paikka ja aika

_____ Allekirjoitus

_____ Nimen selvennys

Arkistointi: kaikkia observoidun ryhmän suostumuslomakkeita säilytetään vähintään 24 kk viimeisen observointikäynnin päiväyksestä luettuna ja tuhotaan säilytystarpeen päätyttyä. Muutoin noudatetaan kunnan omia ohjeita asiakirjojen käsittelystä.

Liite 2 Observoinnin ohjeet 2019-2020

Observoinnin ohjeet 2019 – 2020

- Kussakin arvotussa lapsiryhmässä käydään havainnoimassa kahtena satunnaisesti valittuna havainnointipäivänä. Havainnoitavien ryhmien määrä / observoija vaihtelee kunnittain. **Havainnoitavalle ryhmälle ei kerrota minä päivänä heitä havainnoidaan.**
- Ensimmäisenä päivänä observoija menee ryhmään klo 7:30 (aamupäiväobservointi) tai 11.30 (iltapäivähavainnointi) ja arpoo vanhempien suostumislapuista viisi lasta osallistumaan havainnointiin.
- Observoija kirjoittaa lapsen etunimen ja sukunimen kaksi ensimmäistä kirjainta sekä lapsen numeron (1–5) kahdelle paperille. Toisen paperin hän antaa ryhmän lastentarhanopettajalle, joka käyttää numeroita täytessään lapsilomaketta. Toisen paperin observoija säilyttää itsellään ja käyttää sitä toisella observointikerhalla.
- Observoija pyytää henkilöstöltä tarvittaessa apua lasten tunnistamiseen.
- Lapsia havainnoidaan noudattaen listan numerojärjestystä. Jos lapsi on poissa, havainnoidaan listassa seuraavana olevaa lasta. Myöhemmin tulevat lapset havainnoidaan heidän tullessaan ryhmään listan mukaisessa järjestyksessä. Jos on mahdotonta havainnoida koko ryhmää, esimerkiksi jos joku lapsista lähtee puistoon ja muut jäävät päiväkotiin, havainnoija havainnoi suurempaa ryhmää. Systemaattisen virheen välttämiseksi havainnoija aloittaa joka päivä havainnointilistan eri kohdasta.
- Havainnointi tapahtuu aamupäivällä kello 8.00–12.00 välisenä aikana ja iltapäivällä kello 12.00–16.00 välisenä aikana (on kuitenkin mahdollista, että joissakin ryhmissä mielekkäämpi aikataulu on esim. 9.00–13.00 ja puolipäiväryhmissä havainnointi on aina samaan aikaan).
- Havainnointi tapahtuu joko neljän tai viiden minuutin välein. Neljän minuutin väliä käytetään, jos observoija kokee, että hän kykenee tällä aikataululla tarkkaamaan observointiin. Jos tämä tuntuu vaikealta, käytetään viiden minuutin väliä. Kaksi minuuttia käytetään havainnoitavan lapsen tilanteeseen tutustumiseen, **30 sekuntia varsinaiseen havainnointiin** ja 1,5 minuuttia havainnon kirjaamiseen. Jos puolen minuutin aikana tapahtuu paljon toiminnan vaihtoksia, painotetaan luokittelussa viimeisen kymmenen sekunnin toimintaa. Myös viiden minuutin havainnoinnissa varsinainen havainnoitava aika on 30 sekuntia. Yhtenä päivänä kertyy 60 havaintoa.
- **Kirjattaessa havainnoitavan ryhmän koodia observointilomakkeelle, tulee koodin oikeinkirjoituksen kanssa olla tarkkana.** Koodi kirjataan observointilomakkeelle tarkalleen ilmoitetussa muodossa (Huom! väliviivat lisätty koodiin). Koodi kannattaa kirjoittaa päivän ensimmäisen havainnoinnin kohdalla erityisen tarkasti ja kopioida (*copy*) leikepöydälle. Päivän loppuissa havainnoissa voi näin käyttää liitä-komentoa (*paste*).
- Kun havainnoijan on käytävä vessassa, juomassa ym., havainnointia jatketaan tauon jälkeen normaalisti. Eri päivinä samanlaisena toistuvaa taukoa on vältettävä.
- Vähitellen havainnointi helpottuu. Neljää minuuttia nopeampaan havainnointivauhtiin ei saa kuitenkaan siirtyä. On varottava rutinoitumasta päivän aikana, sillä rutiini lisää riskiä systemaattiseen virheeseen.
- Usein lapsi muuttaa toimintaansa havainnoinnin aikana, mutta havainnoija pyrkii valitsemaan lapsen pääasiallisen toiminnan koodattavaksi toiminnaksi. Lapsen toiminta määritellään kohtaan B10 vain, jos edellisistä vaihtoehtoista ei löydy sopivaa kuvausta. Jos lapsen toimintaa on mahdoton määritellä, se koodataan kohtaan B11. Poikkeuksen muodostaa kohta G, jossa lyhyempikin tunteen ilmaisu riittää. Jos lapselle ei löydy lähikontaktia (D) observoitavien lasten joukosta, valitaan vaihtoehto 6. *Ei kontaktia tutkittaviin lapsiin.* Kohdassa I valitaan vaihtoehto 6, mikäli aikuinen ei kiinnitä havainnoitavaan lapseen huomiota vähintään muutaman sekunnin ajan observoinnin aikana.
- Havainnoijalla on havainnoinnissa mukanaan **päiväkodin/ryhmän koodi, ladattu tabletti / älypuhelin, näyttökynä ja laturi.** Lisäksi hänellä on henkilöstöltä saatu **numeroitu lista lapsista, havainnoinnin ohje** ja **kaksi observoinnin hätävaralomaketta** siltä varalta, että verkkoyhteys ei toimi. Havainnointidatan observoija kirjaa sähköisesti verkkolomakkeelle. Kirjaus tehdään vasta 30 sekunnin varsinaisen havainnoinnin jälkeen. Ajan seuraaminen tapahtuu rannekellosta tai älylaitteen kellosta. (Hyviä appeja mm. Tabata timer ja Stopwatch)
- Havainnoija ei etsi vuorovaikutusta tai katsekontaktia lapsiryhmän lapsiin, mutta vastaa tarvittaessa lasten kysymyksiin. Esimerkiksi: “Miksi olet täällä?” “Olen havainnoimassa.” “Mitä kirjoitat?” Teen muistiinpanoja” “Miksi?” Teen muistiinpanoja siitä mitä tapahtuu.” Kokemuksen mukaan lapset hyvin nopeasti jättävät havainnoijan omiin oloihinsa.
- Vaikka havainnointi ei ole salaisuus, sitä ei tule painottaa ryhmässä. Havainnoitavan lapsen ei tule olla tietoinen siitä, että hän on havainnoitavana. Havainnoijan ei tarvitse olla lapsen lähellä, riittää että havainnoija ymmärtää lapsen tilanteen. Havainnoija voi liikkua vapaasti ryhmässä.

A. Lapsen toiminnan yleinen kehys (mitä lapsen pitää/kuuluu tehdä, sisältää siirtymät tilanteiden välissä)

1. Suora kasvatus toiminta sisällä (aikuisen aloittama toiminta: opetus, ohje, ryhmätoiminta, kertomus, esitys, leikin veto)
2. Tuettu leikki sisällä (Lapsilähtöistä leikkiä. Aikuinen syventyy, osallistuu ja on valmis tarvittaessa tukemaan leikkiprosesseja)
3. Vapaa leikki sisällä (Itsenäisempi leikki yksin tai kavereiden kanssa. Kasvattaja ei osallistu prosessiin)
4. Ulkotoiminta (Usein pihalla, puistossa, retkellä)
5. Perushoito (pukeminen, WC, hygienia, odotus, valmistautuminen, hoitoon liittyvä ohjattu toiminta ja leikki)
6. Ruokailu (aamupala, lounas, ruuan odotus, järjestelyt ennen/jälkeen syömisestä, ohjattu toiminta ruokailun aikana)
7. Lepohetki (myös ohjattu toiminta, kuten kertomus laulu)

B. Lapsen oma toiminta (mitä lapsi tekee)

1. Roolileikki tai mielikuva leikki (lelulla tai itsellä on rooli)
2. Sääntöleikki (esim. pallo, peli, lauto, peli, elektroninen peli, pysyvät säännöt, kilpailu)
3. Esineleikki ja kokeilu materiaaleilla ja leluilla (esim. hiekkalaatikolla, paperilla)
4. Fyysinen leikki tai aktiviteetti (juoksu, keinuminen, hyppiminen, riehuminen, tanssi, kiipeily, harjoitus)
5. Lukeminen, kertomus, opettaja lukee tai lapsi lukee/seuraa kirjaa itse, tuttu laulu
6. Tehtävä (esim. kotitehtävä, kynä-paperi -työt, pukemisen harjoittelu, laulun opettelu, taidon harjoitus, työ)
7. Toiminta ilman fokusta tai kunnon kontaktia muihin (esim. odotus, kuljeskely, etsiminen,)
8. Yhdessäolo muiden kanssa (esim. hengailee/kävelee kavereiden kanssa, juttelee kiipeilytelineellä)
9. Kiipeilytoiminta (esim. ohjeiden rikkominen, kiusaaminen, häirintä)
10. Lapsi toimii yleisen kehiksen sisällä, mutta ei sovi yllä oleviin luokkiin B1-B9 (esim. lapsi syö ruokailussa, pukeutuu ulos lähdettäessä)
11. Muu toiminta (ei sovi muihin luokkiin, esim. sekavuus, paljon vaihtoksia, ei rakennetta)

C Lapsen pääasiallinen huomion kohde ja kontakti

1. Ei-sosiaalinen kohde (esim. lelu, hiekka, auto, palikat, vesi, oma itse)
2. Aikuinen (esim. katsekontakti tai muu kontakti, seuraa aikuisen kertomusta, keskustele, huomio voi sisältää esim. opetusmateriaalia)
3. Toinen lapsi (mukana voi olla myös leluja ja muita ei-sosiaalisia kohteita esim. lapsen kädessä)
4. Ryhmä lapsia (2 tai useampia lapsia, mukana voi olla myös leluja ym.)
5. Kokonaistilanne (tilanteessa on niin paljon elementtejä, ettei pääasiallista kohdetta tai kontaktia voi nimetä, esim. lapsia, aikuisia, materiaaleja, usein dynaaminen tilanne)

D Lähin sosiaalinen lapsikontakti (Lapsi, johon havainnoidava lapsi vahvimmin suuntautuu.)

1. 1
2. 2
3. 3
4. 4
5. 5
6. Ei kontaktia tutkittaviin lapsiin

E. Lapsen fyysinen aktiivisuus (painotetaan viim. 10 s, arvioidaan lapsen energiankulutusta)

1. Liikkumaton (esim. nukkuminen, seisominen, istuu vaunuissa, toiminta ei kuluta energiaa)
2. Paikallaan tapahtuva raajojen/kehon liike (esim. nouseminen ylös, kevyehkön esineen liikkuttaminen)
3. Hitaat ja kevyet liikkeet (esim. käveleminen, kevyt keinuminen)
4. Kohtalaisesti kuormittavat liikkeet (esim. käveleminen ylämäkeen, vähintään 2 hyppelyä, kiipeily telineessä, käsillä roikkuminen ja vauhdinotto jaloilla)
5. Nopeat ja kuormittavat liikkeet (esim. juokseminen, portaiden nousu, vähintään kolme hyppelyä, kiipeilytelineessä roikkuminen jalat liikkeessä. Toiminta kuluttaa paljon energiaa.)

F. Lapsen sitoutuneisuus

1. Yksinkertainen, kaavamainen, toistuva, passiivinen toiminta, ei energiaa, ei älyllistä haastetta
2. Usein keskeytyvä toiminta ja toimintaan kiinnittyminen
3. Enimmäkseen jatkuva toiminta, huomio hajoaa helposti, vähän energiaa
4. Jatkuva toiminta, jossa intensiivisiä hetkiä, tarkkaavaisuus ei helposti hajoa
5. Kestävä intensiivinen toiminta, keskittyminen, luovuus, energia ja sitkeys

G Emootio (1-6, muutaman sekunnin havainto emootiosta riittää)

1. Viha
2. Ärtymys, turhauma
3. Pelko, ahdistus
4. Suru, masennus
5. Ilo, riemu
6. Onnellisuus, tyytyväisyys
7. Hämmästyminen, valppaus, uteliaisuus, innostus
8. Neutraali, tyyni, rauhallinen
9. Kyllästynyt, väsynyt, nukkuu tai muu tunne

H. Sosiaalinen orientaatio tämänhetkessä ryhmässä (Vaikuttaako lapsi toimintaan ja pyrkiikö muuttamaan sitä?)

1. Mukautuva ja avoin, hyväksyy ja huomioi (ei muokkaa yhteistä tilannetta)
2. Osallistuva, vuorovaikutteinen, avoin, tekee yhteistyötä (tuo omia ideoita, yhteistyö, muokkaa yhteistä tilannetta)
3. Omaehtoinen, itsepintainen tai dominoiva (muokkaa tilannetta oman näkemyksensä mukaan)
4. Vetäytyy sosiaalisesta tilanteesta, ei-sosiaalinen, ei-vuorovaikutteinen (irrollaan tai irrottautuu muiden tilanteesta)
5. Ei voida määrittää (esim. nukkuu)

I. Lähimmän aikuisen toiminta (Pyrkiikö aikuinen vaikuttamaan ja muuttamaan toimintaa?)

1. Vastanottaa: havainnoi, kuuntelee, on avoin, herkistyy, hyväksyy, huomioi (syventyy lapsen kokemukseen, ei muokkaa lapsen tilannetta)
2. Osallistuu: vuorovaikutteinen, avoin, tekee yhteistyötä, rikastaa, kokeilee, (syventää lapsen kokemusta, muokkaa tilannetta yhdessä lapsen kanssa)
3. Tavoittelee: opettaa, motivoi, ohjaa, harjoittaa (syventää, muokkaa tilannetta ennalta määrätyn tavoitteen suuntaan)
4. Neutraali: Ei vuorovaikutteinen, valvoo, päättää, rutiini, ei huomioi (ei syvennä kokemusta)
5. Negatiivinen: Arvostelee, mitätöi, syyttää, ivailee, uhkaillee (jyrää lapsen kokemuksen)
6. Ei aikuisen huomioita

Liite 3 LIS-YC – asteikon tasot (Laevers, F. (suom.) Airi Hautamäki 1997, 8-10)

Taso 1: Ei toimintaa

Lapsi on "ei-aktiivinen". Hän saattaa esimerkiksi istua nurkassa haluttomana ja poissaolevana, tuijottaa avaruuteen, olla tekemättä mitään. Tarkkailijan on kuitenkin varottava virhearviointeja: lapsi, joka ei näytä tekevän mitään, voi olla sisäisesti keskittynyt! Tarkka havainnointi auttaa ratkaisemaan tämän ongelman. Ensimmäinen taso sisältää myös hetket, jolloin lapsi vaikuttaa aktiiviselta, mutta on tosiasiaa täysin poissaoleva. Tällöin lapsen toiminta on vain yksinkertaisten perusliikkeiden rutiininomaista toistoa.

Taso 2: Toistuvasti keskeytyvä toiminta

Kun tasoa 1 luonnehtii näennäinen toiminta tai jopa toiminnan puuttuminen, tasolla 2 voidaan havaita hetkiä, jolloin lapsi toimii. Lapsi tekee palapeliä, kuuntelee tarinaa tai työskentelee pöydän ääressä. Kuitenkin lapsi on keskittynyt toimintaansa vain noin puolet tarkkailun käytettävästä ajasta. Toiminnassa on usein toistuvia lyhyitä tai pitkiä katkoja, jotka sisältävät avaruuteen tuijottelua, uneksimista ja esineiden hypistelemistä. Vaihtoehtoisesti toiselle tasolle sijoittuu myös suhteellisen keskeytymätön toiminta, jonka vaikeustaso ei kuitenkaan vastaa lapsen kykyä. Tällöin toiminta ylittää rutiininomaisen toiminnan tason, mutta ei kuitenkaan vielä ole "todellista toimintaa". Tehtävän yksinkertaisuuden vuoksi lapsi saattaa suorittaa sen hajamielisesti ja puolihuolimattomasti.

Taso 3: Jossain määrin jatkuva toiminta

Tarkkailujakson aikana lapsi on jatkuvasti keskittynyt toimintaan. Kuitenkaan lapsessa ei näy merkkejä todellisesta sitoutuneisuudesta. Lapsi näyttää olevan välinpitämätön toimintaansa kohtaan, eikä hän ponnistele saadakseen sen suoritetuksi. Toisin kuin toiminnan ollessa täysin näennäistä voidaan havaita jonkinlaista etenemistä: osatoiminnoista muodostuu mielekäs jatkumo. Lapsi on tekemästään tietoinen ja toimii tarkoituksellisesti. Lapsen toiminta ei siis ole vain perusliikkeiden toistoa. Kuitenkaan lapsi ei ole vielä todella sitoutunut toimintaan. Hän "tekee asioita", mutta asiat eivät tee mitään hänelle". Lapsi keskeyttää toiminnan, kun mielenkiintoinen ärsyke ilmaantuu. Vaihtoehtoisesti kolmas taso voi sisältää myös suhteellisen intensiivistä toimintaa (ks. taso 4), jonka "ei-aktiivisuuden" hetket kuitenkin keskeyttävät. (ks. tasot 1 ja 2).

Taso 4: Intensiivisiä hetkiä sisältävä toiminta

Neljännelle tasolle sijoitetaan toimintoja, jotka sopivat myös tasoon 3. Kuitenkin neljännen tasoon sijoitetuissa toiminnoissa lapsi on sitoutunut toimintaansa vähintään puolet tarkkailun kestosta. Toiminta on lapselle todella tärkeää ainakin sen perusteella, mitä voi päätellä hänen keskittymisestään, sinnikkydestään, hänen käyttämästään energiasta ja saamastaan tyydytyksestä. Vaihtoehtoisesti taso 4 sisältää myös pitkäkestoisesta toiminnasta, johon lapsi on hyvin keskittynyt (ks. taso 5), mutta josta puuttuu monimutkaisuus: toiminta on täysin perusteltua osana laajempaa tehtävää (esimerkiksi linnan rakentamista) siten, että se palvelee määrättyä tarkoitusta (jonkin tekemistä). Toiminta on kuitenkin itsessään pikemminkin rutiininomaista eikä vaadi henkistä kapasiteettia (esim. kulkeminen edestakaisin hakien rakennuspalikoita).

Taso 5: Pitkäkestoinen intensiivinen toiminta

Suurin mahdollinen sitoutuneisuus on tunnusomaista tasolle 5 sijoitettavalle toiminnalle. Tarkkailtava lapsi on ilmeisesti uppoutunut toimintaansa. Hänen katseensa kiinnittyy keskeytymättä tehtävään ja siihen liittyvään materiaaliin. Ympäristöstä tulevat ärsykkeet eivät häiritse häntä, ja ne tuskin edes tavoittavat häntä. Lapsi suorittaa henkisiä ponnisteluja ja vaativat tehtävänsä halukkaasti. Ponnistelu syntyy luonnostaan, ei niinkään tahdon voimasta. Toiminnassa on tiettyä (sisäistä, ei emotionaalista!) jännitettä. Jotta sitoutuneisuus voidaan arvioida tasolle 5, täytyy toiminnassa olla "runsaasti" keskittymistä, sinnikkyyttä, energiaa ja monimutkaisuutta.

Liite 4 Varhaiskasvatus 2018. Tilastoraportti 32/2019. 17.9.2019

Liitetaulukko 1a. Varhaiskasvatukseen osallistuneiden lasten lukumäärät ja niiden osuus (%) väestön 1–6-vuotiaista maakunnittain 31.12.2018.

Kunnan kustantama varhaiskasvatus					Lapset joille kunta on myöntänyt palvelusetelin varhaiskasvatukseen järjestämistä varten	Kelan yksityisen hoidon tukea saaneet lapset	Varhaiskasvatus yhteensä	Varhaiskasvatuksen osuus 1–6-vuotiaista, %	Väestön 1–6-vuotiaat 31.12.
Lapsia päiväkodeissa		Lapsia perhepäivähoidossa							
	joista kokoaikainen päiväkotitoiminta		joista kokoaikainen perhepäivähoito						
Koko maa	191 769	141 127	18 361	15 549	27 847	14 239	252 216	73,9	341 269
Uusimaa	68 223	52 505	2 904	2 730	4 422	8 926	84 475	76,7	110 130
Varsinais-Suomi	15 745	11 928	1 628	1 343	3 825	770	21 968	79,1	27 758
Satakunta	5 973	4 323	1 165	978	1 272	342	8 752	71,1	12 315
Kanta-Häme	5 192	4 074	606	564	947	343	7 088	73,1	9 702
Pirkanmaa	18 931	14 324	1 219	1 106	2 406	1 274	23 830	73,8	32 303
Päijät-Häme	5 816	4 342	546	455	810	806	7 978	72,0	11 074
Kymenlaakso	4 973	3 040	294	223	1 244	89	6 600	75,0	8 801
Etelä-Karjala	4 007	2 585	310	265	290	127	4 734	72,7	6 515
Etelä-Savo	3 478	2 248	629	532	898	133	5 138	75,7	6 786
Pohjois-Savo	7 288	5 315	1 185	1 009	2 065	106	10 644	76,3	13 954
Pohjois-Karjala	4 493	3 242	1 050	873	222	37	5 802	65,9	8 802
Keski-Suomi	8 143	5 264	1 124	893	2 554	50	11 871	70,6	16 818
Etelä-Pohjanmaa	6 353	4 489	1 450	1 168	677	60	8 540	70,4	12 137
Pohjanmaa	7 796	5 258	893	757	532	107	9 328	76,6	12 182
Keski-Pohjanmaa	2 677	1 822	388	321	-	87	3 152	61,9	5 096
Pohjois-Pohjanmaa	13 638	10 192	2 005	1 510	3 658	890	20 191	65,2	30 970
Kainuu	2 202	1 446	200	174	598	29	3 029	78,5	3 860
Lappi	5 403	3 806	719	627	1 427	58	7 607	75,3	10 104
Ahvenanmaa	1 438	924	46	21	-	-	1 484	75,6	1 962